KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

SIRP JA VASAR '77

40

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI JA LOOMINGULISTE LIITUDE HÄÄLEKANDJA

7. OKTOOBER 1977. A. XXXVII AASTAKÄIK

PARTEI MEID KOMMUNISMILE VIIB

NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU ÜHEKSANDA KOOSSEISU ERAKORRALINE, SEITSMES ISTUNGJÄRK

NSV Liidu Ülemnõukogu Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu ühine istung. TASS-i ja ETA telefoto

Meie kodumaal on suure ajaloolise tähtsusega sündmus. NSV Liidu Ülemnõukogu erakorralisele istungjärgule, mis algas 4. oktoobril Moskvas, on esitatud läbivaatamiseks ja kinnitamiseks Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu uue konstitutsiooni projekt. Istungjärk ja meie maa uue põhiseaduse vastuvõtmine tähistavad ajaloolist rajajoont kommunismi ehitamises, rikastavad ülemaailmse sotsialismi kogemuste ühisvaramut ning saavad kogu maailma töötajaile võimsaks stiimuliks võitluses vabaduse, demokraatia, püsiva rahu ja sotsiaalse progressi eest.

Neli kuud arutas kogu rahvas NSV Liidu Konstitutsiooni projekti, mis oli välja töötatud NLKP Keskkomitee, tema Poliitbüroo ja partei Keskkomitee peasekretäri, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe, konstitutsioonikomisjoni esimehe seltsimees L. I. Brežnevi vahetul juhtimisel. Suure huvi ja vastutustundega õppisid tundma ja analüüsisid nõukogude inimesed — kommunistid ja parteitud, töölised ja kolhoosnikud, teadlased ja kultuuritegelased, sõjaväelased ja õppivad noored — selle ülitähtsa dokumendi igat paragrahvi. Arutelu tulemusi käsitledes rõhutas seltsimees L. I. Brežnev, et «meie partei ja meie rahvas demonstreerisid suurimat monoliitset ühtsust ja sügavat huvi kommunismi ehitamise põhiülesannete eduka lahendamise vastu.»

Põhiseaduse eelnõu arutamine sai NLKP XXV kongressi otsuste täitmise ülevaatuseks, soodustas rahvahulkade poliitilise ja tööaktiivsuse tõusu ning äratas rahva uued loovad jõud. Tootmiskollektiivid võtsid endale kõrgendatud sotsialistlikke kohustusi Suure Oktoobri 60. aastapäeva auks — pidupäeva auks, mida koos nõukogude inimestega tähistab kogu progressiivne inimkond.

Entusiasmiga tervitasid nõukogude inimesed istungjärgu eel toimunud NLKP Keskkomitee pleenumi otsuseid. Pleenum kiitis põhiliselt heaks konstitutsioonikomisjoni poolt esitatud põhiseaduse eelnõu ja tegi seltsimees L. I. Brežnevile ülesandeks esineda NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgul ettekandega uue konstitutsiooni projekti ja selle üldrahvaliku arutamise tulemuste kohta.

Kremli Suur Palee. Kõikjalt üle maa istungjärgule saabunud rahvasaadikutel on pidulik meeleolu. Nad on uhked neile usaldatud kõrge missiooni üle — täita oma valijate üksmeelne juhend: hääletada NSV Liidu uue konstitutsiooni, meie elu põhiseaduse poolt.

Siin olid ka rahvusvahelise kommunistliku ja töölisliikumise silmapaistvad tegelased, ühiskonnategelased, Moskvasse akrediteeritud diplomaatilise esinduste juhid ning Nõukogude ja välismaa ajakirjanikud.

Kell oli 10 hommikul. Tormilistе kestvate kiiduavaldustega tervitasid kohalolijad seltsimehi L. I. BREŽNEVIT, J. V. ANDROPOVIT, V. V. GRIŠINIT, A. A. GROMÕKOT, A. P. KIRILENKOT, A. N. KOSSÕGINIT, F. D. KULAKOVI, D. A. KUNAJEVIT, K. T. MAZUROVI, A. J. PELŠET, G. V. ROMANOVIT, M. A. SUSLOVIT, D. F. USTINOVIT, V. V. ŠTŠERBITSKIT, G. A. ALIJEVIT, P. N. DEMITŠEVI, V. V. KUZNETSOVI, P. M. MAŠEROVIT, B. N. PONOMARJOVI, Š. R. RAŠIDOVIT, M. S. SOLOMENTSEVI, K. U. TŠERNENKOT, I. V. KAPITONOVIT, V. I. DOLGIHHI, M. V. ZIMJANINIT, J. P. RJABOVIT ja K. V. RUSSAKOVI.

NSV Liidu Ülemnõukogu Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu ühise istungi avas Rahvuste Nõukogu juhataja rahvasaadik V. P. RUBENIS. Tehti ettepanek võtta NSV Liidu Ülemnõukogu erakorralise, seitsmenda istungjärgu päevakorda küsimus:

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu konstitutsiooni (põhiseaduse) projektist.

Küsimuse esitab NSV Liidu Ülemnõukogule läbivaatamiseks konstitutsioonikomisjon.

Istungjärgu päevakord kinnitati ühel häälel.

Sõna ettekandeks anti NLKP Keskkomitee peasekretärile, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehele, konstitutsioonikomisjoni esimehele seltsimees LEONID ILJITŠ BREŽNEVILE.

Rahvasaadikud ja külalised tervitasid seltsimees L. I. Brežnevit tormilise, kauakestva ovatsiooniga. Kõik tõusid püsti.

Ettekannet «Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu konstitutsiooni (põhiseaduse) projektist ja selle üldrahvaliku arutamise tulemustest» kuulati tohutu tähelepanuga. Palju kordi katkestati ettekannet tormiliste kestvate kiiduavaldustega.

Eesistuja tegi ettepaneku moodustada redaktsioonikomisjon NSV Liidu konstitutsiooni projekti lõpliku teksti ettevalmistamiseks. V. P. Rubenis teatas, et mõlema koja vanematekogud on komisjoni koosseisu heaks kiitnud.

Ühel häälel valisid rahvasaadikud 163-liikmelise redaktsioonikomisjoni seltsimees L. I. Brežnevi eesistumisel ja võtsid vastu sellekohase otsuse.

Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu esimene ühine istung kuulutati lõppenuks.

NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU ÜHEKSANDA KOOSSEISU ERAKORRALINE, SEITSMES ISTUNGJÄRK

NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKE VABARIIKIDE LIIDU KONSTITUTSIOONI (PÕHISEADUSE) PROJEKTIST JA SELLE ÜLDRAHVALIKU ARUTAMISE TULEMUSTEST

Seltsimees L. I. BREŽNEVI ettekanne NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgul 4. oktoobril 1977

Lugupeetud seltsimehed rahvasaadikud!

Ülemnõukogu käesoleva istungjärgu ees seisab sõna täielikus mõttes ajalooline ülesanne: võtta vastu uus Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu konstitutsioon.

Me võtame uue konstitutsiooni vastu Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva künnisel. See ei ole lihtsalt meie maa elu kahe suursündmuse ajaline ühtelangemine. Nendevaheline seos on palju sügavam. Uus konstitutsioon on, võib öelda, Nõukogude riigi kogu kuuekümneaastase arenemise kontsentreeritud kokkuvõte. See tõendab ilmekalt, et Oktoobri kuulutatud ideesid ja Lenini juhtmõtteid viiakse edukalt ellu. **(Kiiduavaldused.)**

Ülemnõukogule läbivaatamiseks esitatud konstitutsiooniprojekt on suure inimkollektiivi palju aastaid kestnud pingelise töö vili. NSV Liidu Ülemnõukogu poolt moodustatud konstitutsioonikomisjoni koosseisu arvati kogenud partei- ja riigitöötajad, töölisklassi, kolhoositalurahva ja rahvaharitlaskonna ning meie maa arvukate rahvuste esindajad. Projekti väljatöötamisele tõmmati kaasa silmapaistvad teadlased, spetsialistid ning riigiorganite ja ühiskondlike organisatsioonide töötajad. Kahel korral vaadati projekt läbi NLKP Keskkomitee pleenumitel.

Arvan, et meil on õigus väita: tähtsad ülesanded, mis kerkisid meie ette seoses konstitutsiooni ettevalmistamise, arutamise ja vastuvõtmisega, on lahendatud kõige kohusetundlikumalt ja kõigist sotsialistliku demokraatia põhimõtetest kõige järjekindlamalt kinni pidades.

I

Kogu ettevalmistustöö kvaliteedi otsustavaks kontrolliks sai konstitutsiooniprojekti üldrahvalik arutamine. See kestis peaaegu neli kuud ja oli sõna tõelises mõttes üldrahvalik. Üldse võttis sellest osa üle **saja neljakümne miljoni inimese, seega üle nelja viiendiku meie maa täiskasvanud elanikest. Niisugust rahva aktiivsuse ulatust ei ole meie maa varem tundnud.**

Üldrahvaliku arutelu peamine poliitiline tulemus seisab selles, et nõukogude inimesed ütlesid: jah, see on see põhiseadus, mida me ootasime. **(Kiiduavaldused.)** See peegeldab õigesti meie võite, meie püüdlusi ja lootusi, määrab õigesti kindlaks meie õigused ja kohustused. Kinnistades saavutatu, avab ta kommunistliku ülesehitustöö edasise laiendamise perspektiivi.

Projekti arutamisele oli pühendatud ligi poolteist miljonit töötajate koosolekut ettevõtetes ja kolhoosides, väeosades ja elukoha järgi. Teda arutati pleenumitel, aktiividel ja koosolekutel, ametiühingutes, komsomolis, kooperatiivkoondistes ja loomingulistes organisatsioonides. Projekti arutamisest võttis osa kogu meie partei. Peeti üle neljasaja viiekümne tuhande lahtise parteikoosoleku, kus võttis sõna üle kolme miljoni inimese. Projekti arutasid kõik nõukogud, alates külanõukogudest ja lõpetades liiduvabariikide ülemnõukogudega, s. o. üle kahe miljoni rahvasaadiku, kes esindavad kogu meie rahvast. Kõigil nendel foorumitel kiideti konstitutsiooniprojekt heaks.

Lõpuks, lõputa vooluna tuli nõukogude inimeste kirju.

Patriotism, palav heakskiit meie partei ja Nõukogude valitsuse poliitikale, silmaringi avarus ja kaalutluste küpsus, suur nõudlikkus enda ja seltsimeeste vastu — see on iseloomulik nende kirjade tohutule enamikule. Nende autorid samuti nagu koosolekutest osavõtjad — kõige erinevamate kutsealadega, igas vanuses, kõigist rahvustest ja rahvusrühmadest inimesed, kommunistid ja parteitud — analüüsivad konstitutsiooniprojekti põhjalikult, esitavad oma ettepanekuid teksti parandamiseks, ühtlasi ka muid kaalutlusi, mis puudutavad meie ühiskonna elu mitmesuguseid külgi.

Nende sõnavõttude ja kirjade üle mõtiskledes jõuab järeldusele: nendes ju peegeldub sotsialismi tohutu võit — uus inimene, kes ei eralda end riigist, vaid peab riiklikke ja üldrahvalikke huve oma südameasjaks. **(Kiiduavaldused.)**

Tuletagem meelde, kuidas V. I. Lenin kohe pärast Suure Oktoobri võitu konstateeris, et ekspluataatorlik kord on jätnud meile pärandiks rahvahulkade väga suure umbusu kõige riikliku vastu. «Sellest jagu saada,» ütles Vladimir Iljitš, «on väga raske ülesanne, mis on jõukohane ainult nõukogude võimule, kuid nõuab temaltki pikka aega ja tohutut järjekindlust.» (Teosed, 27. kd., lk. 226.)

Nõukogude võim on lahendanud selle ülesande. Selle eredaim kinnitus on töötajate tohutu aktiivsus uue konstitutsiooni projekti arutamisel. Me võime kindlalt ja uhkusega öelda: **just kogu nõukogude rahvas on saanud oma riigi põhiseaduse tõeliseks loojaks. (Kestvad kiiduavaldused.)**

Lubage, seltsimehed, NSV Liidu Ülemnõukogu nimel südamest tänada kõiki konstitutsiooniprojekti üldrahvalikust arutamisest osavõtjaid ja soovida neile kõigile uut edu töös meie suure kodumaa hüvanguks ning edasist, veel aktiivsemat osavõttu meie sotsialistliku riigi asjadest! **(Kestvad kiiduavaldused.)**

Konstitutsioonikomisjon kannab ette, et **üldrahvalik arutelu andis võimaluse konstitutsiooniprojekti märgatavalt parandada ning teha selles kasulikke täiendusi, täpsustusi ja parandusi.**

Üldse laekus eri paragrahvide juurde ümmarguselt nelisada tuhat parandusettepanekut, mis taotlevad projekti formuleeringute täpsustamist, parandamist ja täiendamist. Õppinud tähelepanelikult tundma neid parandusi — paljud neist loomulikult korduvad —, soovitab konstitutsioonikomisjon teha muudatusi projekti 110 paragrahvis ja lisada üks uus paragrahv. Komisjoni soovitused on olemas kõigil rahvasaadikutel. Minu ülesanne seisab selles, et põhjendada komisjoni ettepanekuid kõige olulisemates küsimustes.

Kõigepealt märgin, et suurim osa laekunud ettepanekuid puudutab niisugust põhiküsimust nagu **töö osa sotsialismi ajal.** Seltsimehed teevad ettepaneku ilmekamalt näidata konstitutsioonis meie ühiskonna kui töötajate ühiskonna iseloomu.

Arvan, et sellel ettepanekul on sügav mõte. Nõukogude ühiskond koosneb ainult töötavatest klassidest ja sotsiaalsetest gruppidest. Seda arvestades tehakse ettepanek panna kirja konstitutsiooni 1. paragrahvis, et Nõukogude üldrahvalik riik väljendab meie maa tööliste, talupoegade ja haritlaste, kõigist rahvustest ja rahvusrühmadest **töötajate** tahet ja huve. Ühtaegu tuleks nähtavasti vastu võtta veel üks ettepanek: määrata konstitutsioonis kindlaks mitte ainult NSV Liidu poliitiline alus ja meie majandussüsteemi alus, vaid ka **meie riigi sotsiaalne alus.** Selleks aluseks on meil nüüd töölisklassi, kolhoositalurahva ja rahvaharitlaskonna väära-matu liit, ning seda tuleb selgesti öelda. **(Kiiduavaldused.)**

Seltsimehed tegid ka ettepaneku täpsustada NSV Liidu majandussüsteemi alust käsitleva paragrahvi sõnastust, **selgemini rõhutada, et selleks aluseks on riiklik ja kolhoos-lik-kooperatiivne omandus.** See on õige. Määravad ju nimelt need kaks tootmisvahendite sotsialistliku omanduse vormi meie rahvamajanduse iseloomu ning nõukogude ühiskonna jagunemise kaheks sõbralikuks klassiks: töölisteks ja talupoegadeks. Selline täpsustus on ette nähtud.

Mitu tuhat ettepanekut laekus paragrahvi kohta, mis käsitleb **töökollektiivide osa ja tähtsust.** Nende tegijad avaldavad soovi, et konstitutsioonis laiemalt peegeldataks töökollektiivi ülesandeid ja õigusi, eriti sellistel aladel nagu tootmise ja sotsiaalse arengu planeerimine, kaadri ettevalmistamine ja paigutamine, töötajate töö- ja olmetingimuste parandamine, nende kvalifikatsiooni tõstmine ja kommunistliku töössesuhtumise kasvatamine. Sellega tuleb nõustuda.

Töökollektiivis ning tema partei-, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsiooni töös peegeldub kogu ühiskonna elu — niihästi majanduslik, poliitiline kui ka vaimne. Tegelikult on töökollektiiv mitte ainult kogu meie majandusliku, vaid ka poliitilise organisatsiooni algrakuke. Seepärast on õigus ka nendel, kes leiavad, et töökollektiivi käsitlev paragrahv on parem paigutada konstitutsiooni I peatükki, mis on pühendatud meie poliitilisele süsteemile.

Saadud on tuhandeid ettepanekuid fikseerida konstitutsioonis, et **igasugune kõrvalehoidumine ühiskondlikult kasulikust tööst ei sobi kokku sotsialistliku ühiskonna põhimõtetega.** Inimesed nõuavad tööluusijate ja mittetöise tulu harrastajate rangemat karistamist. Neid õiglasi kaalutlusi tuleb toetada.

Väga paljud seltsimehed kirjutavad, et konstitutsioonis on tarvis eriti rõhutada kodanike kohustust **hoida rahva vara,** hoida meie sotsialistlikku omandit — rahva kollektiivse töö vilja, kogu ühiskonna arenemise alust. Nõustudes töötajate arvamusega selles küsimuses, teeb konstitutsioonikomisjon ettepaneku täiendada põhiseaduse vastavat paragrahvi.

Laekunud märkusi arvestades tehakse ettepanek täpsustada veel mõningaid paragrahve osas «Riik ja üksikisik». Nii räägitakse arvukate soovide kohaselt paragrahvis, mis käsitleb õigust eluasemele, **kodanike kohustusest säästvalt suhtuda neile antud elamusse.** Paragrahvis, mis on pühendatud kodaniku kohusele hoolitseda laste kasvatamise eest, on nüüd osutatud veel, et ka **lapsed on kohustatud hoolitsema vanemate eest ja neid abistama.** Tahan märkida, et sellise täienduse tegemise ettepanekuid tuli mitte ainult elatanud isikutelt, vaid ka, mis on eriti rõõmustav, paljudelt noortelt inimestelt.

Üldrahvalik arutelu võimaldas täiustada projekti mitut sätet, mis taotlevad **sotsialistliku demokraatia edasiarendamist.**

Paljud seltsimehed, nende hulgas kohalike nõukogude saadikud teevad ettepaneku võtta konstitutsiooni uus, **valijate** juhendeid käsitlev paragrahv. Juhendid väljendavad rahvastiku kõige mitmekesisemaid nõudeid, pee-

NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU ÜHEKSANDA KOOSSEISU ERAKORRALINE, SEITSMES ISTUNGJÄRK

Seltsimees L. I. BREŽNEVI ettekande järg

geldavad töörahva eri gruppide ja kogu ühiskonna konkreetseid huve. Seetõttu on juhendite täitmine nõukogude ja nende saadikute töö tähtis osa. Tarvitseb vaid öelda, et ainuüksi kahe viimase aasta jooksul täideti üle 700 000 valijate juhendi. See on üks sotsialistliku demokraatia reaalseid ilminguid. On tarvis, et juhendite elluviimisele pööraksid nõutavat tähelepanu mitte ainult rahvasaadikud, vaid ka ettevõtete, kolhooside, ehituste ja asutuste juhtijad.

Arvestada tuleb ka mitmeid teisi töötajate mõistlikke ja õigeid ettepanekuid meie riigi elu demokraatlike aluste edasiarendamise kohta. Tuleks nähtavasti kirja panna, nagu seda paljud soovitavad, et **üldjuhul kodanikku ei võida ühtaegu valida rohkem kui kahte nõukokku.** See aitab juurde tuua meie riigiorganitesse värskeid jõude, laiendada riigiasjade juhtimises osalevate isikute ringi.

Nagu te ajakirjandusest teate, tekkis üldrahvaliku arutelu ajal elav mõttevahetus selle üle, **missugusest vanusest alates peab kodanikel olema õigus olla valitud nõukogudesse.** Laialdast toetust leidis projekti paragrahv, mille kohaselt õigus olla valitud kõigisse nõukogudesse peab olema kodanikel, kes on saanud 18-aastaseks. Kuid oli ka ettepanekuid kehtestada selleks vanuseks 21, 23 ja isegi 30 aastat.

Kõnesolevat küsimust arutades lähtus konstitutsioonikomisjon sellest, et töökollektiivid ja ühiskondlikud organisatsioonid, kes seavad üles saadikukandidaate, arutavad igakülgselt nende omadusi ja esitavad neile kõrgeid nõudmisi. See on kindel garantii, et nõukogudesse valitakse ainult väärilised seltsimehed, kes on suutelised hästi täitma üsnagi raskeid saadikukohustusi. Meie noorsoo hulgas on aga muidugi palju selliseid inimesi. Seetõttu võiks kõigisse nõukogudesse — peale NSV Liidu Ülemnõukogu — valitavuse vanusetsensuseks kehtestada 18 aastat. Et aga NSV Liidu Ülemnõukogu võtab vastu kõige vastutusrikkamaid üldriikliku iseloomuga otsuseid, siis õiguse olla valitud sellesse võiks anda kodanikele alates 21 aastast.

Suures osas sõnavõttudes ja kirjades avaldatakse arvamust, et tuleb **veel rangemalt ellu viia põhimõtet, mille järgi valitsemisorganid ja ametiisikud on vastutavad ja aruandekohustuslikud nõukogude ja elanikkonna ees.** Seda võib täielikult arvestada vastavates paragrahvides, fikseerides täitevkomiteede, rahvasaadikute ja teiste valitavate töötajate kohustuse süstemaatiliselt aru anda **niihästi nõukogudele kui ka töökollektiividele ja kodanike koosolekutele elukoha järgi.**

Lõpuks arvavad paljud, et on tarvis veel konkreetsemalt formuleerida paragrahvid, mis käsitlevad rahvasaadikute arupärimiste ja kodanike ettepanekute läbivaatamise korda, ametiisikute vastutust seaduste rikkumise eest ja väära suhtumise eest töötajate kriitilistesse märkustesse. Komisjon peab võimalikuks arvestada seda konstitutsiooni vastavates paragrahvides.

Nüüd mõnedest parandustest, mis puudutavad **riigiorganite organisatsiooni ja tegevust.**

Rida seltsimehi palub kindlapiirilisemalt mainida **liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike nõukogude volitusi nende territooriumil kompleksse majandusliku ja sotsiaalse arengu tagamisel.** Sellega võib nõustuda. Konstitutsioonis räägitakse küllalt täpselt ministeeriumide ja ametkondade vastutusest olukorra eest vastavates harudes. Nähtavasti oleks õige niisama selgesti mainida ka nende kohapealsete organite ülesandeid, kes tagavad teatud territooriumil olevate ettevõtete ning sotsiaal- ja kultuuriasutuste töö seostamise ja koordineerimise ning nende komplekssе arenemise, olenemata nende alluvusest.

Kodanike soove arvestades täpsustatakse ka mõned muud paragrahvid, sealhulgas need, mis käsitlevad ministeeriumide, riiklike komiteede ja kohalike võimuorganite pädevust ning kohut, arbitraaži ja prokuratuuri.

Arutelust osavõtjad tervitasid üksmeelselt NSV Liidu leninliku välispoliitika eesmärke ja põhimõtteid käsitleva eripeatüki võtmist konstitutsiooniprojekti. Seoses selle peatükiga tehti ettepanek lisada, et Nõukogude Liit püüdleb **üldise ja täieliku desarmeerimise saavutamisele.** See on muidugi õige. **(Kiiduavaldused.)**

Üldkokkuvõttes soovitab konstitutsioonikomisjon Ülemnõukogul vastu võtta peale puhtredaktsiooniliste ka **ligi sada viiskümmend parandust ja täpsustust konstitutsiooni tekstis.** Tegelikult võetakse sellisel teel arvesse seisukohad, mida on väljendanud mitu korda suurem arv kodanikke. Tarvitseb vaid öelda, et üheainsa paranduse taga paragrahvi juurde, mis käsitleb kodanike kohustust töötada, seisab kümneid tuhandeid sisult ühtelangevaid ettepanekuid.

Samal ajal, seltsimehed, on esitatud ettepanekute hulgas ka sääraseid, mida **komisjon ei saanud arvestada.**

Nii teevad väga paljud kodanikud ettepaneku tõsta konstitutsiooni tasemele mitmesugused meie seadusandluses juba olevad eeskirjad, lülitades need põhiseadusse. Siin on niihästi kohalike nõukogude istungjärkude korraldamise konkreetsed tähtajad, rahvasaadikute aruannete perioodilisus, eri valitsemisorganite volitused kui ka sanktsioonid ühtede või teiste õiguserikkumiste eest.

Paljud peavad tarvilikuks, et just nende töölõik oleks uues konstitutsioonis üksikasjalikumalt peegeldatud. Seetõttu ongi suur hulk ettepanekuid mainida tema tekstis konkreetseid abinõusid näiteks majanduselu õigusliku reguleerimise täiustamise, keskkonnakaitse, raudteede töö parandamise, tervishoiu- ja haridussüsteemi materiaaltehnilise baasi arendamise jms. kohta.

Kõik need ettepanekud on, seltsimehed, psühholoogiliselt mõistetavad ja oma enamikus iseendast ilmselt õiged. Kuid konstitutsioon on riigi põhiseadus. Ta kinnistab vaid peamised ja põhimõttelised sätted, mis vahetult kehtides leiavad samal ajal laiendamise ja konkretiseerimise teistes seadusandlikes aktides. Nende sätete alusel ja nende arendamiseks hakatakse vajadust mööda välja töötama ja täiustama seadusi ja ettekirjutusi, ühesõnaga jooksvat seadusandlust. Ja selles töös tulebki tähelepanelikult läbi vaadata ja arvestada arvukaid konkreetseid kaalutlusi, mis esitati konstitutsiooni projekti arutamise ajal. Olgu muide öeldud, et tervishoiu küsimuses on Keskkomitees praegu läbivaatamisel rahva tervise kaitse parandamise abinõude kompleksprogrammi kohta käiva otsuse projekt. **(Kiiduavaldused.)**

Lubage mainida ka neid **ettepanekuid, mida konstitutsioonikomisjon pidas sisult ebaõigeteks.**

Mõned ettepanekud ruttavad ilmselt ajast ette, arvestamata seda, et uus konstitutsioon on küll arenenud sotsialismi, ent mitte kommunismi riigi põhiseadus. Meil kehtib sotsialistlik põhimõte «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi». Sellest on majandusliku arengu ja inimeste teadlikkuse praegusel tasemel võimatu üle hüpata. Seetõttu ei ole võimalik vastu võtta näiteks ettepanekuid seada sisse kõigile ühesugused palgad ja pensionid või määrata kindlaks nende suurus ainult tööstaaži alusel, arvestamata töötajate kvalifikatsiooni ja nende töö kvaliteeti.

Oli ka ettepanekuid likvideerida abimajapidamised või neid järsult piirata. Kuid on ju teada, et see ekspluateerimisega mitteseotud töövorm etendab praegu kasulikku osa meie majanduses. Seetõttu on meie arvates õigus nendel seltsimeestel, kes teevad ettepaneku konstitutsioonis rõhutada, et riik ja kolhoosid annavad kodanikele abimajapidamisel kaasabi. Muide neid, kes on võtnud sõna abimajapidamise vastu, teeb kõige järgi otsustades rahutuks mitte niivõrd nende olemasolu ise, kuivõrd kahjuks ikka veel esinevad juhtumid, et abimajapidamist kuritarvitatakse spekulatiivsete tulude hankimiseks. Kuid just siin peavadki vastavad riigiorganid kindlalt rakendama neile konstitutsiooniga antud kontrollimise õigust, rangelt jälgima, et kodanikele antud maatükke kasutataks ratsionaalselt, ühiskonnale kasulikult ja et tulu abimajapidamisest ja individuaalsest töisest tegevusest vastaks sotsialismi põhimõtetele.

NSV Liidus on teatavasti välja kujunenud uus ajalooline inimühendus, nõukogude rahvas. Mõned seltsimehed — tõsi küll, neid on väga vähe — on teinud sellest ebaõigeid järeldusi. Nad teevad ettepaneku võtta konstitutsiooni ühtse nõukogude **rahvuse mõiste,** likvideerida liidu- ja autonoomsed vabariigid või järsult piirata liiduvabariikide suveräänsust, võttes nendelt õiguse NSV Liidust välja astuda ja õiguse välissuhteid pidada. Sama suund on ettepanekul likvideerida Rahvuste Nõukogu ja moodustada ühekojaline Ülemnõukogu. Arvan, et niisuguste ettepanekute ekslikkus on selge. Nõukogude rahva sotsiaalne ja poliitiline ühtsus ei tähenda hoopiski rahvuslike erinevuste kadumist. Tänu leninliku rahvuspoliitika järjekindlale teostamisele oleme ehitanud üles sotsialismi, ühtaegu — esmakordselt ajaloos — lahendanud rahvusküsimuse. Nõukogude rahvaste sõprus on vääramatu, kommunismi ehitamise protsessis toimuvad kõrvalekaldumatult nende üksteisele lähenemine ja nende vaimuelu vastastikune rikastumine. Ent me asuksime ohtlikule teele, kui hakkaksime kunstlikult forsseerima seda rahvuste omavahelise lähenemise objektiivset protsessi. Selle eest hoiatas tungivalt V. I. Lenin, ja tema juhtmõtetest me ei tagane. **(Kiiduavaldused.)**

Elava arutelu kutsus esile paragrahv, mis määrab kohalike nõukogude volituste kehteajaks kaks ja pool aastat. Tuli palju ettepanekuid määrata selleks kehteajaks viis aastat, et rahvasaadik saaks paremini sisse elada oma kohustustesse ja töötada tõhusamalt. Kuid see vähendaks tunduvalt töötajate arvu, kes teevad nõukogudes läbi riigivalitsemise kooli. Kui aga kaheks ja pooleks aastaks valitud rahvasaadik töötab hästi, siis mis takistab esitamast tema kandidatuuri teistkordselt? Seda muide tehaksegi: üle poole saadikutest valitakse teistkordselt, mis aitab säilitada järjekestvust nõukogude töös. Nii et kõnesolevat paragrahvi muuta ei ole meie arvates tarvis.

Konstitutsioonikomisjonile tuli ka kirju, milles soovitatakse anda riiklikud funktsioonid üle vahetult parteiorganitele, anda NLKP Kesk-

(Järg 4. lk.)

NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU OTSUS

NSV Liidu konstitutsiooni projekti lõpliku teksti ettevalmistamiseks redaktsioonikomisjoni moodustamise kohta

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Ülemnõukogu otsustab:

Moodustada NSV Liidu konstitutsiooni projekti lõpliku teksti ettevalmistamiseks redaktsioonikomisjon järgmises koosseisus:

REDAKTSIOONIKOMISJONI ESIMEES

L. I. Brežnev

REDAKTSIOONIKOMISJONI LIIKMED:

H. Azimova
A. P. Aleksandrov
G. A. Alijev
V. A. Ambartsumjan
J. V. Andropov
B. I. Aristov
K. Assanbajev
G. Atajev
T. J. Ahhundova
I. N. Ahhunova
B. A. Ašimov
M. Ašurov
N. K. Baibakov
A. S. Barkauskas
B. I. Bekeriene
G. T. Beregovoi
N. N. Bogoljubov
I. I. Bodjul
I. A. Bondarenko
I. U. Buatšidze
V. P. Bulova
A. P. Vader
A. F. Vattšenko
M. G. Voropajev
A. E. Voss
S. M. Gazarjan
M. G. Gapurov
V. F. Garbuzov
M. P. Georgadze
P. G. Gilašvili
A. V. Gitalov
M. S. Gorbatšov
F. S. Gorjatšov
V. V. Grišin
P. P. Griškevičius
A. A. Gromõko
S. K. Grossu
T. B. Guženko
I. S. Gusseinov
K. S. Demirtšjan
P. N. Demitšev
V. I. Dolgihh
A. Durdõjeva
S. P. Jekabsone
V. P. Jeljutin
A. A. Jepišev
V. J. Žandarov
G. A. Žukov
L. M. Zamjatin
M. V. Zimjanin
A. I. Ibragimov
M. S. Ivannikova
K. F. Iljašenko
A. A. Kavaliauskaite
V. M. Kavun
A. M. Kandarakova
I. V. Kapitonov
A. M. Karganjan
F. D. Kasjanenko
K. F. Katušev
M. V. Keldõš
A. P. Kirilenko
V. A. Kirillin
T. J. Kisseljov
V. I. Klauson
A.-M. Klõtšev
A. V. Kovalenko
J. F. Kožuhhar
V. I. Konotop
A. N. Kossõgin
V. V. Kuznetsov
F. D. Kulakov
T. Kulatov
L. S. Kulitšenko
D. A. Kunajev
J. G. Käbin
V. P. Lomakin
L. P. Lõkova
A. I. Ljašenko
A. P. Ljaško
K. T. Mazurov
J. A. Maniušis
G. M. Markov
N. M. Mattšanov
P. M. Mašerov
S. F. Medunov
V. S. Metreveli
M. S. Miidla
I. P. Morozov
J. Mussagalijev
O. K. Muhhamedova
R. Nabijev
L. A. Niin
V. V. Nikolajeva-Tereškova
S. B. Nijazbekov
V. N. Novikov
Z. N. Nurijev
K. Nurov
N. V. Ogarkov
B. N. Pastuhhov
Z. A. Pataridze
A. J. Pelše
I. J. Poljakov
B. N. Ponomarjov
V. F. Promõslov
Z. P. Puhhova
D. Rassulov
K. Rahhimov
Š. R. Rašidov
R. A. Rimbeniece
G. V. Romanov
V. P. Rubenis
J. J. Rubenis
R. A. Rudenko
K. V. Russakov
J. P. Rjabov
A. Sadõkov
V. M. Sahhan
G. F. Sizov
L. J. Sirotkina
L. N. Smirnov
M. S. Smirtjukov
M. S. Solomentsev
G. T. Stenko
P. J. Strautmanis
B. I. Stukalin
M. A. Suslov
A. S. Sujumbajev
F. A. Tabejev
M. Temirbajev
V. I. Terebilov
N. A. Tihhonov
G. I. Tkatšuk
L. N. Tolkunov
S. P. Trapeznikov
N. Tuitebajeva
V. F. Tumajev
L. G. Tõnel
J. M. Tjaželnikov
M.-S. I. Umahhanov
D. F. Ustinov
T. U. Ussubalijev
P. N. Fedossejev
K. A. Halilov
N. A. Hlgatjan
M. Holov
N. F. Hristitš
J. N. Hristoradnov
N. D. Hudaiberdõjev
A. B. Tšakovski
K. U. Tšernenko
M. Z. Šakirov
E. A. Ševardnadze
A. I. Šibajev
A. N. Šibalov
A. P. Šitikov
A. M. Školnikov
M. A. Šolohhov
N. A. Štšolokov
V. V. Štšerbitski
I. H. Junak
M. A. Jasnov

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees
L. BREŽNEV

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär
M. GEORGADZE

Moskva, Kreml

NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU ÜHEKSANDA KOOSSEISU ERAKORRALINE, SEITSMES ISTUNGJÄRK

Seltsimees L. I. BREŽNEVI ettekande järg

komitee Poliitbüroole seadusandlik võim jne. Need ettepanekud on sügavalt ekslikud, sest nad toovad segadust arusaamadesse partei osast meie ühiskonnas ning püüavad nõukogude võimu organite tähtsust ja funktsioone ähmastada.

Meie partei, saanud valitsevaks parteiks, deklareeris juba V. I. Lenini poolt juhitud kaheksandal kongressil kindlalt, et oma otsused viib ta ellu «nõukogude organite kaudu, *Nõukogude konstitutsiooni raamides*» (NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, lk. 446), ja et nõukogude tegevust juhtides ei asenda ta neid ning piiritleb partei- ja riigiorganite funktsioonid. See leninlik põhimõte on fikseeritud NLKP põhikirjas ja seda on uuesti rõhutatud viimaste partei kongresside otsustes. Me teeme ettepaneku peegeldada seda ka uues konstitutsioonis.

Oma joont riigielu küsimustes viib partei ellu eelkõige kommunistide kaudu, kes on rahva poolt valitud nõukogudesse ja töötavad riigiorganites. Ta peab üheks oma tähtsamaks ülesandeks igati tugevdada ja täiustada nõukogude võimu ning hoolitseda sotsialistliku demokraatia edasiarendamise eest. Seda põhimõttelist joont me järgime nüüd ja alati. **(Kiiduavaldused.)**

Seltsimehed, **konstitutsiooniprojekti arutamine ulatus paljuski kaugemale tema teksti enda analüüsi raamest. Ta kujunes avameelseks ja tõeliselt üldrahvalikuks kõneluseks meie elu tähtsaimate, nõukogude inimesi erutavate küsimuste üle.** Töötajate kollektiivid ja üksikkodanikud tegid õiglasi ja tihti teravaid kriitilisi märkusi riigiorganite ja ühiskondlike organisatsioonide tegevuse mitmesuguste aspektide puhul ning soovitasid abinõusid töö parandamiseks ja olemasolevate puuduste kõrvaldamiseks.

Paljud kirjad kutsuvad hoogustama võitlust parasiitlikkuse vastu, töödistsipliini kuritahtliku rikkumise, joomarluse ja muude ühiskonnavastaste nähtuste vastu, mis on vastuolus meie sotsialistliku elulaadi põhiolemusega. Sellest töötajate tungivast nõudmisest peavad tegema konkreetse järelduse kõik riiklikud ja ühiskondlikud organisatsioonid.

Mitmes kirjas teatatakse skandaalsetest faktidest, et mõned ametiisikud kuritarvitavad oma ametiseisundit, riigi petmisest juurdekirjutuste ja prügi silmaajamise teel, altkäemaksudest, ükskõiksest, formaalsest suhtumisest töötajate nõuetesse, kriitika pärast tagakiusamise juhtudest.

Tahan rõhutada, seltsimehed, et kõik seda laadi sissetulnud teated kontrollitakse põhjalikult läbi vajalike abinõude rakendamise eesmärgil, kaasa arvatud süüdlaste karistamine seaduse täie rangusega. Ja üldse peab ütlema, et nõutava korra sisseseadmine seal, kus teda meil rikutakse — tootmistegevuses, riiklikus ja ühiskondlikus elus —, on suur reserv meie ühiskonna arenemises. Kui me teeme lõpu säärastele nähtustele nagu hooletu töö, sotsialistliku omandi pillamine, formaalne ja bürokraatlik suhtumine asjadesse ja inimestesse, siis me kiirendame suuresti oma maa edasiliikumist ja kogu rahva elu paranemist. **(Kiiduavaldused.)**

Paljudes kirjades ja sõnavõttudes peetakse tarvilikuks tugevdada ja täiustada rahvakontrolli. See on õige. Seda teenibki seadus rahvakontrolli kohta NSV Liidus, mille vastuvõtmine on ette nähtud uue konstitutsiooniga.

Mitmed kirjade autorid soovitavad sisse seada ergutussüsteemi puhkuste mõningaseks pikendamiseks nendele, kes kauemat aega on kohusetundlikult ja tõhusalt töötanud ühiskonna hüvanguks, tootmiseesrindlastele. Ja ümberpöördult: lühendada puhkust nendel, kes nii-öelda omal käel võtavad seda tööajast, seega lihtsalt öeldes laisklevad ja teevad tööluuse. Arvatavasti tuleb sotsiaalküsimuste komiteel ja teistel ametkondadel, samuti ÜAÜKN-il kuulda võtta neid kaalutlusi abinõude rakendamisel puhkusesüsteemi täiustamiseks, sealjuures arvestades ka vennasmaade vastavat praktikat.

Tähelepanu väärivad meie arvates ettepanekud veelgi parandada elutingimusi Suure Isamaasõja veteranidel, kes võtsid osa lahingutest, sealhulgas nendel, kes on praegu pensionil. Ilmutades tõelist hoolitsust Suurest Isamaasõjast osavõtnute eest, on partei ja Nõukogude riik teinud selles suhtes juba palju. Kas on võimalik leida lisavahendeid, et anda veel mõningaid soodustusi nendele, kes kaitsesid meie kodumaa vabadust ja sõltumatust kõige raskemas sõjas? Mulle näib, et on võimalik. **(Kestvad kiiduavaldused.)**

Avaldatakse ka soovi anda lisasoodustusi emadele ning tõstatatakse küsimusi, mis on seotud meditsiiniabi parema kasutamisega, rangema korraga elamispinna jaotamisel ja mõningaid teisi. Arvan, et NSV Liidu Ministrite Nõukogul tuleb koostöös ÜAÜKN-iga põhjalikult kaaluda meie praegusi ressursse ja võimalusi mainitud soovide rahuldamiseks ning tulemustest teatada NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumile.

Sellised on, seltsimehed, peamomendid, milledest konstitutsioonikomisjon pidas tarvilikuks ette kanda seoses NSV Liidu konstitutsiooni projekti üldrahvaliku arutamisega.

II

Seltsimehed rahvasaadikud!

Meie uue konstitutsiooni projekt ja selle üldrahvalik arutamine on pikemat aega olnud kogu maailma tähelepanu tulipunktis. Võib vist isegi öelda, et arutelu on saanud mitte ainult üldrahvalikuks, vaid ka rahvusvaheliseks. Selles me näeme veel üht tõendit sotsialismi tohutust osast tänapäeva maailmas. **(Kiiduavaldused.)**

Uue Nõukogude konstitutsiooni projekti arutasid laialdaselt ja toetasid palavalt **meie sõbrad vennalikes sotsialismimaades.** Nad suhtusid sellesse täie tähelepanu ja nõudlikkusega, seltsimeheliku ja asjaliku osavõtuga. Nad analüüsisid seda põhjalikult ja jagasid omaenda kogemusi. Me oleme neile selle eest siiralt tänulikud. **(Kiiduavaldused.)**

Määratu suurt tähelepanu pööras konstitutsiooniprojektile sotsialismimaade ajakirjandus. Ta hindas seda kui dokumenti, mis kannab maailmale «tõde sotsialismist ja inimkonna homsest päevast», kui «kommunismi ehitamise ajastu manifesti». Meie võitluskaaslased — sotsialistliku sõprusühenduse maade juhid — rõhutasid projekti suurt tähtsust oma maa arenguperspektiivide kindlaksmääramisele.

Sotsialismimaades nenditakse rahuloluga, et NSV Liidu uue konstitutsiooni projektis on ühel või teisel kujul leidnud peegelduse ka momendid, mis on omased vennasriikide konstitutsioonidele, samuti nagu nende konstitutsioonid on võtnud endasse Nõukogude seadusandluse senised kogemused. Niimoodi akumuleeruvad sotsialistliku riikliku ülesehitustöö kollektiivsed kogemused.

Elava huviga süveneti uue Nõukogude konstitutsiooni projektisse **noortes riikides, kes hiljuti vabanesid koloniaalikkest** ja määravad nüüd oma edasist teed. Nende riikide silmapaistvad tegelased ütlesid NSV Liidu esindajatele, et nad loodavad saada rohkesti kasu projektist, mis üldistab esimese võitnud sotsialismi maa riikliku ülesehitustöö 60-aastased kogemused. Páljude Aafrika, Aasia ja Ladina-Ameerika maade ajakirjandus kommenteeris projekti elavalt. Sealjuures rõhutati muu hulgas, et Nõukogudemaa saavutused, mis selles peegelduvad, on innustav eeskuju kõigile rahvastele, kes võtavad kursi sotsialismile. **(Kiiduavaldused.)**

Erakordse tähelepanuga suhtuvad NSV Liidu uue konstitutsiooni projektisse **töötajad kapitalimaailmas ja eelkõige nende avangard — kommunistlikud ja töölisparteid.** Kommunistlike parteide ajakirjandus tutvustas oma lugejaile üksikasjalikult projekti sisu, analüüsis seda põhjalikult ja hindas kõrgelt tema tähtsust. Vennasparteid rõhutavad, et see on suure tähtsusega dokument: see näitab, mida kujutab endast tänapäeva arenenud sotsialism ja missuguseid ülesandeid ta enda ette seab. Nõukogude Liit on astunud gigantse sammu demokraatliku arenemise teel; nõukogude rahvas on praktikas kinnitanud Marxi, Engelsi ja Lenini suurte ideede õigsust; NSV Liidu konstitutsiooni projekt sisaldab külluses materjali tundmaõppimiseks, mõtisklemiseks ja mõttevahetusteks — sellised on hinnangud kommunistidelt kapitalistlikus maailmas, kelledele Oktoobri-maa uus konstitutsioon on abiks nende õiglases võitluses töörahva ürituse eest.

Kokkuvõttes, seltsimehed, täidavad aktiivsed vastukajad, suur ja siiras huvi ning palav heakskiit, mida meie konstitutsiooni projekt on leidnud kogu maailma töötavates hulkades, südant rõõmuga nõukogude rahva saavutuste üle, aitavad veel selgemini endale ette kujutada nende suurt internatsionaalset tähtsust. **(Kestvad kiiduavaldused.)**

NSV Liidu konstitutsiooni projekti ei ole jätnud tähele panemata ka **kodanlik ajakirjandus ja teised massiteabevahendid kapitalistlikus maailmas.** Mõned neist andsid enam-vähem objektiivset informatsiooni dokumendi sisust.

Rida Lääne ajalehti märkis, et NSV Liidu uus põhiseadus tähistab demokraatia edasiarenemist Nõukogude Liidus, kodanike ja ühiskondlike organisatsioonide õiguste laienemist ning nende kasvavat mõju üldriiklikule poliitikale. Ameerika «Baltimore Sun» konstateeris ausalt, et projekt näeb Nõukogude kodanikele ette «täielikumad õigused, võrreldes mis tahes Lääne konstitutsioonidega: õiguse tööle, puhkusele, kutsevalikule, sotsiaalhooldusele, elamispinnaga varustamisele, haridusele, tasuta arstiabile».

Kapitalistlike maade riigi- ja poliitikategelased ning ajakirjandus möönavad selle fakti tähtsust, et konstitutsiooni välispoliitilises peatükis on Nõukogude Liit riigiõiguslikul kujul kinnistanud oma ustavuse rahu ja rahvaste koostöö üritusele. Inglise ajaleht «Financial Times» nimetas konstitutsiooniprojekti «ajalooliseks dokumendiks». Lääne-Saksa «Süddeutsche Zeitung» konstateeris, et projektil on «grandioosne tähtsus».

Ent imperialistliku propaganda organiseerijad muutusid ilmselt rahutuks, kui meie konstitutsiooni arutamine võttis laialdase rahvusvahelise ulatuse. Juba 13. juunil väljendas Lääne-Saksa ajaleht

HELGE TEE

Suure Oktoobri 60. aastapäevale pühendatud väljapanek Eesti NSV rahvamajandusnäitusel

Tallinnas Eesti NSV Rahvamajanduse Saavutuste Näituse paviljonides avati 29. septembril pidulikult väljapanek, mis on pühendatud Suure Oktoobri 60. aastapäevale.

Vabariigi partei ja valitsuse liikmed juubelinäitusega tutvumas.
Endel Tarkpea foto (ETA)

See on ilmekas ülevaade Eesti saavutustest NSV Liidu rahvaste vennalikus peres ning meie vabariigi töötajate edusammudest võitluses kodumaa juubeli väärilise tähistamise ja NLKP XXV kongressi ajalooliste otsuste täitmise eest.

Praegu annab vabariigi tööstus 42 korda rohkem toodangut kui kodanlikus Eestis. Eksponaadid tutvustavad põlevkivi- ja keemiatööstuse, energeetika ja masinaehituse kiiret arengut. Kaks energiahiiglast — Balti Soojuselektrijaam ja Eesti Elektrijaam — toodavad elektrienergiat sada korda rohkem kui vabariigis toodeti 1940. aastal. Elektrienergia tootmise poolest kuulub meie vabariigile üks esikohti maailmas.

Näitusel on eksponeeritud «Volta» tehase mootorid, mida eksporditakse 80 maale. Välja on pandud toodangunäidiseid ka Tallinna Masinatehasest, mis tarnib keerukaid seadmeid naftatöötlemisettevõtetele, ja «Ilmarise» tehase unikaalsed katelseadmed.

Laialt tuntud meil ja välismaal on koondise «Talleks» ekskavaatorid. Siin valmistatakse veerand maailmas toodetavatest mitmekopalistest mullakaevamismasinatest.

Peale arvukate väljapanekute on näitusel makette, värvidiapositiive ja diagramme. Need tõendavad kujukalt, kuidas Nõukogude Eesti rahvamajandus dünaamiliselt ja plaanipäraselt areneb vennasvabariikide abiga ja Nõukogude Liidu võimsale majanduspotentsiaalile tuginedes.

Huvitavad on ka näituse alajaotused, mis tutvustavad kerge- ja kohaliku tööstuse ning elutarbelise teenindamise saavutusi, teaduse, hariduse kultuuri ja tervishoiu arengut.

Mõjuv on ekspositsioon, mis näitab põllumajandustöötajate, metsa- ja puidutööstuse töötajate ning ehitajate ennastsalgavat tööd. Üks alajaotus on pühendatud sotsialistlikule võistlusele kui rahvamajanduse arendamise efektiivsele tegurile.

Punase lindi lõikas läbi EKP Keskkomitee esimene sekretär **J. Käbin.** Lühikese sõnavõtuga esines näituse avamisel Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja, Riikliku Plaanikomitee esimees **G. Tõnspoeg.**

Näitusega tutvusid ka seltsimehed **V. Klauson, K. Lebedev, N. Johanson, L. Lentsman, O. Merimaa, A. Rüütel, E. Tõnurist, V. Väljas, L. Sišov** ning Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjad **A. Green, V. Käo** ja **B. Saul.**

(ETA)

NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU ÜHEKSANDA KOOSSEISU ERAKORRALINE, SEITSMES ISTUNGJÄRK

Seltsimees L. I. BREŽNEVI ettekande järg

«General-Anzeiger» avameelselt rahulolematust selle puhul, et «Lääs tegeleb nüüd juba liiga palju uue Nõukogude konstitutsiooni projektiga».

Kordus see, mida me juba tuhandeid kordi oleme näinud Nõukogude riigi olemasolu aastail: imperialistliku propaganda meetodite paljuütlev pilt. Mida loeb talle meie suur maa oma kangelasliku ajalooga, ereda ja mitmekülgse kultuuriga, ühe kõige kõrgema haridustasemega maailmas, arvukate rahvuste ja rahvusrühmade intensiivse ja üksmeelse loova eluga! Psühholoogilise sõja spetsialiste huvitab see kõik väga vähe. Neil on üks eesmärk: takistada sotsialismi kasvavat mõju inimeste teadvusele, mis tahes vahenditega külvata umbusku ja vaenu tema vastu. Siit siis ka šabloonsed väljamõeldised, häbitud võltsingud ja otsene vale Nõukogude Liidu kohta lootuses auditooriumi halvale informeeritusele, lugejate, kuulajate, vaatajate kergeusklikkusele. Siit siis ka tendents mitte niivõrd informeerida uuest Nõukogude konstitutsioonist, kuivõrd moonutada selle sisu ja pisendada selle tähtsust, võimalust mööda aga selle tähtsamad sätted lihtsalt maha vaikida.

Eriti ägedalt rünnati sätteid Nõukogude kodanike õigustest, vabadustest ja kohustustest.

Selles on muidugi oma loogika: just inimõiguste eest «hoolitsemise» teema on kapitalistliku maailma silmapaistvad esindajad viimasel ajal valinud peasuunaks oma ideoloogilisel sõjaretkel sotsialismimaade vastu. Kuid Nõukogude konstitutsiooni arvustajad sattusid siin mittekadestusväärsesse olukorda. Nad ei pääse kuhugi selle eest, et meie konstitutsiooni projektis on laiemalt, selgemalt ja täielikumalt kui kuskil mujal ja kunagi enne fikseeritud kodanike sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised õigused ning nende õiguste elluviimise konkreetsed garantiid.

Ja mida võivadki nendele arenenud sotsialismi reaalsetele saavutustele vastandada kapitalistliku korra apologeedid? Missugused on tegelikud õigused ja vabadused, mida tänapäeva imperialistlik ühiskond tagab laiadele töötavatele hulkadele?

Kas kümnete miljonite «õigus» tööpuudusele? Või haigete «õigus» läbi tulla ilma arstiabita, mis maksab tohutut raha? Või vähemusrahvuste «õigus» alandavale diskriminatsioonile töös ja hariduses, igapäevases elus ja poliitilises elus? Või vahest «õigus» elada igaveses hirmus organiseeritud kuritegeliku maailma kõikvõimsuse ees ning näha, kuidas ajakirjandus ja film, televisioon ja raadio teevad kõik, et kasvatada noort põlvkonda egoismi, julmuse ja vägivalla vaimus?

Kapitalismi propagandistid ja ideoloogid ei saa eitada, et sotsialism on juba ammu nendele sotsiaalsetele paisetele lõpu teinud. Seepärast on nad valinud teistsuguse manöövri. Nad keskendavad oma peamise tule meie konstitutsiooni projekti nendele sätetele, kus öeldakse, et õiguste ja vabaduste kasutamine kodanike poolt ei tohi tekitada kahju ühiskonna ja riigi huvidele ning teiste kodanike õigustele, samuti sellele, et õiguste ja vabaduste realiseerimine on lahutamatu oma kohustuste täitmisest kodaniku poolt.

NSV Liidu konstitutsiooni projekti kohaselt ei tohi kodaniku õigusi kasutada sotsialistliku ühiskonna ja riigi vastu. «See aga tähendab,» leiab näiteks Austria ajaleht «Salzburger Volksblatt», «et Nõukogude kodanikel ei ole mingisuguseid õigusi.» Vaat kuidas!

Grupp rahvasaadikuid Eesti NSV-st (vasakult): Balti Raudtee Eesti Raudteekonna Tallinna Veduridepoo instruktorvedurijuht R. Kaik, Valga rajooni Hellenurme kolhoosi esimees J. Tõnuvere, EKP Tallinna Linnakomitee esimene sekretär N. Johanson, Paide rajooni «9. Mai» kolhoosi esimees E. Lieberg.

V. Jegorovi ja A. Stužini foto (TASS-i fotokroonika)

Itaalia ajalehele «Corriere della Sera» aga ei meeldi, et projekt räägib Nõukogude kodanike kohusest pidada kinni NSV Liidu konstitutsioonist ja Nõukogude seadustest ning austada sotsialistliku ühiselu reegleid. «Kõik need kitsendused,» kuulutab Itaalia monopolide häälekandja, «tegelikult tühistavad kodanikuõiguste realiseerimise, vähemalt selles mõttes, nagu meil neist aru saadakse...» Tuleb välja, et kodanikuõiguste realiseerimine NSV Liidus peab seisma seaduste rikkumises!

Ja üldse tuleks meie klassivaenlaste seisukohalt NSV Liidu kodanikele nähtavasti anda üksainus «õigus» — imperialismi rõõmuks võidelda Nõukogude riigi vastu, sotsialistliku korra vastu. Kuid me peame valmistama säärastele meie konstitutsiooni «arvustajatele» pettumuse: nende soovidele ei tule nõukogude rahvas vastu mitte iialgi! **(Kestvad kiiduavaldused.)**

Meie «arvustajad» teevad näo, nagu ei teaks nad, et konstitutsiooni projekti sätted, mis on äratanud nende rahulolematuse, vastavad täielikult tähtsamatele rahvusvahelistele dokumentidele. Tuletame neile meelde: ÜRO poolt vastuvõetud inimõiguste ülddeklaratsioonis öeldakse täiesti selgelt, et «igal inimesel on kohustused ühiskonna ees, milles ainuüksi ongi võimalik tema isiksuse vaba ja täielik arenemine» ning et kodanike õiguste ja vabaduste realiseerimine nõuab «teiste kodanike õiguste ja vabaduste vajalikku tunnustamist ja austamist ning moraali, avaliku korra ja üldise heaolu õiglaste nõudmiste rahuldamist demokraatlikus ühiskonnas».

Niisugune on demokraatliku ühiskonnaelu ülemaailmselt tunnustatud põhimõte. Mitte midagi muud, härrad arvustajad, ei leidugi NSV Liidu uue konstitutsiooni nendes sätetes, mis äratavad teie silmakirjalikku pahameelt.

Hirmsasti ei meeldi enamikule kodanlikele kommentaatoritele ka need projekti sätted, milledes räägitakse NLKP osast nõukogude ühiskonna elus. Nad kisendavad kõigest kõrist, et see olevat «kommunistliku partei diktatuuri väljakuulutamine», «partei primaat riigi üle», «partei- ja riigiorganite ohtlik põimimine», «partei ja riigi erinevuste hävitamine».

Mida võib siin öelda? Selle rünnaku põhjused on mõistetavad. Kommunistlik Partei on nõukogude rahva avangard, tema kõige teadlikum ja eesrindlikum osa, lahutamatu rahvast tervikuna. **(Kestvad kiiduavaldused.)** Mitte mingisuguseid huve peale rahva huvide parteil ei ole. Püüda parteid ja rahvast teineteisele vastandada, targutada «partei diktatuurist» — see on sama, mis püüda vastandada, ütleme, südant kogu ülejäänud inimorganismile. **(Kiiduavaldused.)**

Nagu ma juba mainisin, tegutseb Kommunistlik Partei NSV Liidu konstitutsiooni raames. Ent kodanlikel arvustajail ei ole sellega asja. Nad tahaksid nõrgestada partei osa nõukogude ühiskonnas, sest nad üldse unistavad nõrgestada meie maad ja meie sotsialistlikku korda, kustutada meie kommunistlikud ideaalid. Õnneks ei ole see nende võimuses. **(Kiiduavaldused.)** Sedamööda, kuidas nõukogude inimesed hakkavad lahendama kommunismi ehitamise üha keerukamaid ja vastutusrikkamaid ülesandeid, muutub Kommunistliku Partei osa järjest suuremaks. Ja see ei vii mitte sotsialistliku demokraatia piiramisele, vaid järjest sügavamale arendamisele — täies vastavuses meie partei programmiga. **(Kiiduavaldused.)**

Ja veel üks moment. Mõned meie uue konstitutsiooni arvustajad Läänes püüavad seda rünnata nii-öelda «vasakult», laskuvad teoreetilistesse targutustesse selle üle, nagu ei järgiks projekti autorid küllaldase järjekindlusega marksistlikku õpetust riigi väljasuremisest kommunismi ajal. Itaalia ajaleht «Messaggero» kurdab, et Nõukogude konstitutsioon on reservatsioonideta kõrvale heitnud kommunistliku printsiibi «riigi väljasuremisest», mille osa peavad endale võtma ühiskondlikud organisatsioonid. «Nõukogude riik ei või välja surra ega soovi välja surra,» kaebleb «New York Times». «Ei ole mitte mingeid riigi väljasuremise tundemärke,» korrutab tema järel Londoni «Times».

Liigutav on muidugi kapitalismi ideoloogide säärane hoolitsus selle eest, et meie sotsialistlik riik areneks vastavalt marksismi-leninismi õpetusele. Kuid nende mure on tõtt-öelda asjatu. Arenemine läheb just selles suunas, nagu nägid ette marksismi klassikud ja nagu on fikseerinud oma põhjapanevates dokumentides meie partei.

Meie arvustajad kodanlikust leerist (aga koos nendega, kui avameelselt öelda, ka mõni seltsimeestest rahvusvahelise töölisliikumise ridades) ei näe või ei taha näha peamist: meie riigi ja ühiskonna arenemise dialektikat. See seisneb selles, et sotsialistliku riigi arenemist ja täiustumist mööda võtavad miljonid kodanikud üha aktiivsemalt osa võimuorganite ja rahvakontrolli tööst, tootmise ning jaotamise juhtimisest, sotsiaal- ja kultuuripoliitikast ning õigusemõistmisest. Ühesõnaga, koos sotsialistliku demokraatia arenemisega toimub meie riikluse järkjärguline ümberkasvamine ühiskonna kommunistlikuks omavalitsuseks. See protsess on mõistagi pikaajaline, kuid edeneb kõrvalekaldumatult. Ja me oleme veendunud, et Nõukogude Liidu uus konstitutsioon teenib hästi seda kommunistliku ülesehitustöö tähtsa eesmärgi saavutamist.

III

Seltsimehed! Õigusega nimetatakse uut konstitutsiooni arenenud sotsialistliku ühiskonna elu seaduseks. Just selline ühiskond on loodud Nõukogude Liidus. Just sellist — arenenud, küpset sotsialistlikku — ühiskonda rajatakse edukalt ka mitmetes teistes sotsialistliku sõprusühenduse maades. Ja väga tähtis on hästi endale ette kujutada tema karakteerseid iseärasusi, tema kohta kommunistliku formatsiooni tekke ajaloolises protsessis.

Tuletan meelde, et juba esimestel nõukogude võimu aastatel rääkis ja kirjutas Lenin tulevikku vaadates «valmis», «täielikust» ja «arenenud» sotsialismist kui perspektiivist, sotsialistliku ülesehitustöö eesmärgist. **(Kestvad kiiduavaldused.)**

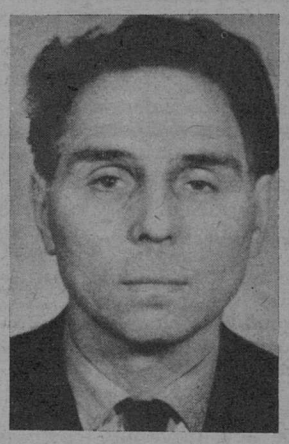
Nüüd on see eesmärk saavutatud. Nõukogude Liidu ning tema järel ka vennasmaade kogemused on näidanud, et sotsialismi aluste rajamine, s. o. ekspluataatorlike klasside likvideerimine ja ühiskondliku omanduse kindlustumine rahvamajanduse kõigis sektorites ei võimalda veel alustada vahetut üleminekut kommunismile. Võitnud sotsialism peab läbi tegema teatud küpsemisastmed ja alles arenenud sotsialistlik ühiskond annab võimaluse asuda kommunismi ehitamisele. Kusjuures, nagu me nüüd teame, sotsialismi arendamine ja täiustamine on niisama keerukas ja vastutusrikas ülesanne nagu tema aluste rajamine.

(Järg 6. lk.)

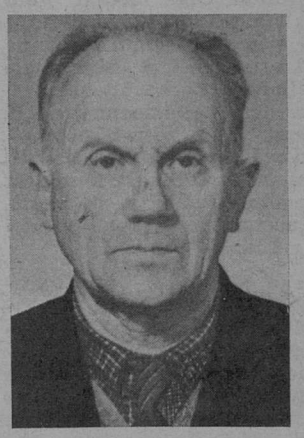
AUNIMETUSI

Eesti NSV teeneline kultuuritegelane GUSTAV VALGMA, kirjastuse «Perioodika» direktor

Eesti NSV teeneline kunstnik ALFRED KONGO, maalikunstnik

Eesti NSV teeneline kunstnik ALEKSANDER VARDI, maalikunstnik

Eesti NSV teeneline kunstitegelane MART-IVO ELLER, kunstiteadlane

ESTICA

■ **Poola ajalehe «Chłopska Droga» («Talupoja Tee») k. a. 21. augusti numbri värviline lisaleht on peaaegu tervenisti pühendatud Eestile. Siin on lühidalt juttu meie majanduse, teaduse ja kultuuri saavutustest. Rohkesti on pilte, sealhulgas ka foto kunstnikest Vive ja Lembit Tollist.**

■ **Sõnumi Eugen Kapi uue teose, Suure Oktoobri 60. aastapäevale pühendatud oratooriumi «Ernst Thälmann» (M. Kesamaa sõnad) valmimisest toovad oma septembrinumbrites ära ajalehed «Neues Deutschland» ja «Sovetskaja Kultura».**

NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU ÜHEKSANDA KOOSSEISU ERAKORRALINE, SEITSMES ISTUNGJÄRK

Seltsimees L. I. BREŽNEVI ettekande järg

(5. lk. järg)

Mõned paljuütlevad arvud annavad kujutluse sellest, missugune vahemaa lahutab sotsialismi praegust arenguetappi meie maal tema algstaadiumist.

Et saada ühiskondlikku koguprodukti hulgal, mida toodeti kogu 1936. aastal, kulub nüüd, 1977. aasta tingimustes, vähem kui kuu. Sellest mööndunud aja jooksul on töö fondivarustatus materiaalse tootmise harudes kasvanud 14-kordseks, töö energiavarustatus tööstuses peaaegu 8-kordseks ja põllumajanduses rohkem kui 15-kordseks.

Tundmatuseni on muutunud mitte ainult tehnika, vaid ka seda käsitsevad inimesed. Nüüd on kõrg- ja keskharidus (täielik või mittetäielik) 73,2 protsendil töölistel, nelikümmend aastat tagasi oli see aga vähem kui kaheksal protsendil. Selle aja jooksul on kõrg- ja keskeriharidusega spetsialistide arv kasvanud tööstuses 34-kordseks ja põllumajanduses 47-kordseks.

Ka nõukogude inimeste elatustase on täiesti teistsuguseks muutunud. Olgu toodud vaid kaks näidet. 1936. aastal anti meil ekspluatatsiooni 14,9 miljonit ruutmeetrit elumajade üldpinda, 1977. aastal aga antakse ekspluatatsiooni üle 110 miljoni. 1936. aastal moodustasid väljamaksed ja soodustused ühiskondlikest fondidest ühe elaniku kohta 21 rubla, sel aastal aga moodustavad 382 rubla.

Nagu näete, on vahe tohutu. Ja ega kõike saagi väljendada arvudes. Niisuguse ulatusega materiaalne ja kultuuriline progress on meil kaasa toonud töö- ja elutingimuste tunduva lähenemise linnas ja maal, kehalise ja vaimse töö valdkonnas. Juba sotsialismi ajal on kasvanud ja kasvatatud nõukogude inimeste uued põlvkonnad, on välja kujunenud nende sotsialistlik teadvus.

Säärased on protsessid, mille tulemusena me oleme saanud õiguse öelda, et NSV Liidus on nüüd üles ehitatud arenenud sotsialism — uue ühiskonna selline küpsusstaadium, kus jõuab lõpule ühiskonnasuhete kogu terviku ümberkorraldamine sotsialismile sisemiselt omastel kollektivistlikel alustel. Siit tuleneb täielik avarus sotsialismi seaduste toimimiseks, tema eeliste ilmnemiseks ühiskonnaelu kõigis sfäärides. Siit tuleneb sotsiaalse süsteemi orgaaniline terviklikkus ja dünamism, tema poliitiline stabiilsus ja vääramatu sisemine ühtsus. **(Kiiduavaldused.)** Siit tuleneb kõigi klasside ja sotsiaalsete gruppide, kõigi rahvuste ja rahvusrühmade kasvav üksteisele lähenemine ning ajalooliselt uue sotsiaalse ja internatsionaalse inimühenduse — nõukogude rahva — väljakujunemine meil. **(Kiiduavaldused.)** Siit tuleneb ka uue, sotsialistliku kultuuri loomine, uue, sotsialistliku elulaadi kindlustumine. **(Kiiduavaldused.)**

Mõistagi, arenenuks võib nimetada ainult sellist sotsialistlikku ühiskonda, kes tuginеb võimsale, eesrindlikule tööstusele ja kõrgesti mehhaniseeritud suurpõllumajandusele, mis võimaldab praktikas teha ühiskonna arenemise peamiseks ja vahetuks eesmärgiks kodanike mitmekülgsete vajaduste üha täielikuma rahuldamise. Meie maa tingimustes tuli niisuguse küpseks sotsialismiks tarviliku materiaal-tehnilise baasi rajamise ülesanne lahendada juba pärast seda, kui olid loodud uue korra alused. Nähtavasti tuleb sedasama teha ka teistel sotsialismi teele asunud maadel, omades nõrgalt või keskmiselt arenenud majandust.

Maades, kus sotsialistliku revolutsiooni võidu hetkeks on juba kõrgesti arenenud tootlikud jõud, kujuneb olukord teistsuguseks. Kuid sealgi tuleb lahendada küpse sotsialismi ülesehitamise nii keerukas ülesanne nagu omandada raske teadus, kuidas organiseerida kogu ühiskonnaelu sotsialistlikel alustel, sealhulgas rahvamajanduse planeerimise ja juhtimise teadus, samuti kasvatada kodanike sotsialistlikku teadlikkust.

Ühesõnaga, olgu sotsialismi ehitavate maade spetsiifilised tingimused millised tahes, tema omaenda alusel täiustumise etapp, küpse, arenenud sotsialistliku ühiskonna etapp kujutab endast sotsiaalsete ümberkujunduste tarvilikku lüli, suhteliselt kestvat arengujärku teel kapitalismilt kommunismile. Sealjuures on arenenud sotsialismi kõigi võimaluste tunnetamine ja kasutamine ühtaegu ka üleminek kommunismi ehitamisele. Tulevik ei ole väljaspool oleviku piire. Tulevik on kätketud olevikus. Ja lahendades tänase, sotsialistliku päeva ülesandeid, me astume järkjärgult homsesse päeva — kommunistlikku päeva. **(Kiiduavaldused.)**

Üks sotsialistlike ühiskonnasuhete täieliku triumfi tulemusi on, nagu meie kogemused näitavad, proletariaadi diktatuuri riigi järkjärguline ümberkasvamine üldrahvalikuks riigiks. Nõukogude Liit tänapäeval — see on Oktoobris sündinud riigi seaduspärane arenguetapp, küpsele sotsialismile omane etapp. Järelikult peavad niihästi riigiorganite ülesanded kui ka nende struktuur, funktsioonid ja tegutsemiskord vastama ühiskonna saavutatud arengustaadiumile.

Sellise vastavuse just tagabki NSV Liidu uus konstitutsioon. Võtnud selle vastu, võime täie õigusega öelda: tehtud on veel üks tähtis töö, mis lähendab Nõukogudemaad meie partei ja meie rahva suurte eesmärkide saavutamisele. **(Tormilised, kestvad kiiduavaldused.)**

Seltsimehed! Täpselt 20 aastat tagasi sel päeval, 4. oktoobril, sai teoks inimkonna esimene samm kosmosesse. Sellest kuulutas Maa tehiskaaslane, mis oli loodud nõukogude inimeste mõistuse ja kätega. **(Kiiduavaldused.)** Kogu maailm nägi, milleks on suuteline «teaduse, proletariaadi ja tehnika esindajate liit», millest nõukogude võimu koidikul unistas Vladimir Iljitš Lenin. See liit on leidnud oma kehastuse meie maal sotsialismi ehitamise praktikas, on saanud arenenud sotsialismi väljapaistvate saavutuste tähtsaimaks allikaks.

Konstitutsiooniprojekti arutamine näitas veel kord, kui kindel ja elujõuline on Kommunistliku Partei ümber koondunud kõigi klasside ja sotsiaalsete gruppide, kõigi rahvuste ja rahvusrühmade, kõigi nõukogude ühiskonna põlvkondade ühtsus. **(Kestvad kiiduavaldused.)**

Miljonid ja miljonid linna- ja maatöötajad toetasid uut põhiseadust niihästi sõnadega kui ka tegudega. Nad kontrollisid projekti iga rea järgi omaenda praktilist tööd, oma töökollektiivide tegusid. Nad võtsid endale kõrgendatud sotsialistlikke kohustusi, tegid korrektiive plaanides, otsisid uusi reserve tootmise efektiivsuse ja töö kvaliteedi tõstmiseks, tervitasid oma uut konstitutsiooni suurte töökangelastegudega. Ühesõnaga, meie rahvas näitas end uuesti oma sotsialistliku kodumaa täievõimulise peremehena. Au ja kuulsus kangelaslikule nõukogude rahvale — kommunismi ehitajale! **(Tormilised kiiduavaldused.)**

Lubage, seltsimehed rahvasaadikud, avaldada veendumust, et arutanud läbi NSV Liidu konstitutsiooni projekti, võtab Ülemnõukogu ta vastu, andes sellega nõukogude rahvale kommunismi ehitamise uue võimsa vahendi! **(Tormilised, kestvad kiiduavaldused. Kõik tõusevad püsti.)**

Maailm vaatab ja kuulab Moskvat

Sajad miljonid inimesed võisid 4. oktoobril jälgida suurimat sündmust Nõukogudemaa elus: NSV Liidu Ülemnõukogu üheksanda koosseisu erakorralise, seitsmenda istungjärgu avamist. Sel päeval andis Keskteleviisioon otsesaate Kremli Suurest Paleest. Ettekandega «Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu konstitutsiooni (põhiseaduse) projektist ja selle üldrahvaliku arutamise tulemustest» esines NLKP Keskkomitee peasekretär, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees, konstitutsioonikomisjoni esimees seltsimees L. I. Brežnev.

Kosmotelesidesüsteemide «Orbita» ja programmi «Vostok» vahendusel transleeriti saadet Kaug-Ida, Siberi, Kesk-Aasia ja Kaug-Põhja elanikele.

Kultuuripaleedes, klubides, raamatukogudes, punanurkades ja ühiselamutes kuulati ja vaadati kollektiivselt saadet Kremli Suurest Paleest. Translatsiooni Moskvast vaatasid ja kuulasid üliõpilased, tehnikumide ja kutsekoolide õpilased ning üldhariduskoolide õpilased.

Süsteem «Intervision» andis mitmete sotsialismimaade rahvastele võimaluse näha istungjärgu esimesi istungeid.

Saadet istungjärgult transleerisid kõik Nõukogude Liidu raadiojaamad. (TASS)

MIRZO TURSUNZODA

Nõukogude paljurahvuselist kirjandust on tabanud raske kaotus. 24. septembril suri 66. eluaastal väljapaistev nõukogude kirjanik ja ühiskonnategelane, NSVL Kirjanike Liidu juhatuse sekretär ning Tadžiki NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimees, Aasia ja Aafrika maadega solidaarsuse Nõukogude komitee esimees Mirzo Tursunzoda.

Kustus poeedi-kommunisti leegitsev süda, kelle igast kirjareast peegeldub Kommunistliku Partei, sotsialistliku kodumaa ning rahva aus- ja ennastsalgav teenimine. Tema loomingut iseloomustavad kommunistlik kirglikkus, parteiline põhimõttekindlus.

Mirzo Tursunzoda sündis 1911. aastal Tadžikistanis praeguses Gissarki rajoonis Karatagi külas tisleri perekonnas. Kunstnikuna kujundasid teda Suure Oktoobri ideed, paljurahvuselise nõukogude kirjanduse revolutsioonilised traditsioonid. Tema talent mehistus rahva ühises võitluses kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest. Mirzo Tursunzoda luuletused ja poeemid kõlavad revolutsiooni ja vabaduse kirgliku hümnina, uue, Oktoobri mõjul ärganud Ida inimese südametunnistuse häälena. M. Tursunzoda teosed, nagu «India ballaad», «Aasia hääl», «Hassan-arbakeš», «Minu õde Aafrika», «Igavene valgus», «Minu kallis» ning paljud teised on läinud meie kultuurivaramu kuldfondi.

1946. aastast oli M. Tursunzoda Tadžiki Kirjanike Liidu asendamatu juht. Oskuslikult ühendades parteilist printsipiaalsust delikaatsuse, hoolitsusega andekate noorte eest, võitles M. Tursunzoda väsimatult nõukogude kirjanduse ja kunsti kõrge ideelisuse ning kunstilise täiuslikkuse nimel. Tema sõnavõtud kultuuriküsimustes olid kantud leninliku parteilisuse ja rahvalikkuse, proletaarse internatsionalismi, NSV Liidu rahvaste vääramatu sõpruse ning kodanliku ideoloogia sallimatuse ideedest.

M. Tursunzoda ühendas oma loomingulise tegevuse suure ühiskondlik-poliitilise tööga, väsimatu võitlusega rahu ja rahvaste koostöö eest. Ta oli NSV Liidu Ülemnõukogu saadik alates teisest koosseisust, Tadžikistani Kommunistliku Partei Keskkomitee liige, Tadžiki NSV Teaduste Akadeemia tegevliige, Aasia ja Aafrika maadega solidaarsuse liikumise üks organiseerijaid, Nõukogude komitee esimees.

Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus hindasid kõrgelt M. Tursunzoda teeneid rahva ees. Talle oli antud Tadžiki NSV rahvakirjaniku ja sotsialistliku töö kangelase nimetus. Ta oli Lenini, riikliku ning paljude rahvusvaheliste preemiate laureaat, teda oli autasustatud nelja Lenini, ühe Oktoobrirevolutsiooni ning kolme Tööpunalipu ordeniga, kahe ordeniga «Austuse märk» ja medalitega.

Meie hulgast on lahkunud suurepärane kirjanik ja kommunist, väsimatu võitleja rahu ja sotsiaalse progressi eest kogu maailmas, suure ja helde hingega inimene. Mirzo Tursunzoda ere kuju jääb igavesti nõukogude inimeste mälestusse.

L. Brežnev, J. Andropov, V. Grišin, A. Gromõko, A. Kirilenko, A. Kossõgin, F. Kulakov, D. Kunajev, K. Mazurov, A. Pelše, G. Romanov, M. Suslov, D. Ustinov, V. Štšerbitski, G. Alijev, P. Demitšev, P. Mašerov, B. Ponomarjov, Š. Rašidov, M. Solomentsev, I. Kapitonov, V. Dolgihh, M. Zimjanin, K. Tšerijenko, J. Rjabov, K. Russakov, D. Rassulov, M. Hohlov, R. Nabijev, J. Polukarov, I. Rahhimova, A. Jepišev, S. Lapin, B. Stukalin, J. Tjaželnikov, V. Šauro, M. Georgadze, V. Zagladin, G. Markov, G. Abašidze, T. Aitmatov, A. Alimžanov, T. Askarov, S. Baruzdin, A. Beljajev, P. Botsu, J. Vertšenko, R. Hamzatov, A. Gontšar, N. Gribatšov, A. Dzassohhov, M. Kanoat, I. Kassumov, V. Koževnikov, V. Kozatšenko, F. Kuznetsov, T. Kurbanov, P. Kuusberg, L. Leonov, A. Maldonis, S. Mihhalkov, V. Ozerov, V. Petrosjan, B. Polevoi, G. Priede, R. Roždestvenski, S. Sartakov, K. Simonov, A. Surkov, J. Surovtsev, M. Tank, N. Tihhonov, R. Uljanovski, N. Fjodorenko, A. Tšakovski, M. Šolohhov, K. Jašen.

ESTICA

«Vanemuise» külaskäigu puhul Saksa Demokraatlikku Vabariiki pühendas Berliini ajalehe «National-Zeitung» pühapäevane lisa (24/25. IX 1977) terve lehekülje sellele sündmusele. Kirjutise «Eesti «luigelend» Potsdamis» autoriks on ajakirjanik Hans-Werner Meyer, kes heidab pilgu «Vanemuise» ajaloole, mainides muu hulgas ka Karl Menningu kui Max Reinhardti õpilast. Tsiteeritakse ja refereerítakse «Vanemuise» peanäitejuhi Kaarel Irdi ja kirjandusala juhataja Evald Kampuse arvamusi ning jutustatakse pikemalt Tartu teatri ja Hans Otto nimelise Potsdami Teatri sõprussidemetest. Illustreerivatel fotodel tutvustatakse Tallinna vanalinna, «Vanemuise» teatri peahoonet ning lavastust «Põrgupõhja uus Vanapagan» (pildil on näha Lembit Eelmäed ja Heikki Haraveed).

«Kodukotus Rõuge»

Rõuge Ööbikuoru palktares avati Võru rajooni esimene suurim Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud näitus «Kodukotus Rõuge». Siin võib õppida tundma Rõuge ümbrust ja ajaloolist, 1000-aastast linnamäge, saada ülevaate paikkonna kaunist loodusest, revolutsioonilisest minevikust ja nõukogulikust tänapäevast. Selle kõrval võib tutvuda peaaegu kogu Võru rajooni vaatamisväärsuste ja looduskaitsealadega. (Eriline koht peale Rõuge on Haanja ja Paganamaa ulatuslikul looduskaitsealal.) Tutvustatakse Rõuge tööstust, vabriku «Areng» tsehhi. Palktare sisustuseks on massiivsetest puupakkudest mööbel, valgustatud päevavalguslampidega. Stendid on kujundanud kunstnik B. Mark, fotod teinud J. Aader.

Tallinnas, 13. VII 35

«Korter on mul vastu Kadriorgu (kui ehk mäletate teda veel) suure aia sees, nii et ka suvel pole nii väga linnalik. Katsun töötada: kirjutan, ajan näiqa eemale.»

(A. H. Tammsaare kirjast Erkki Reijonenile.)

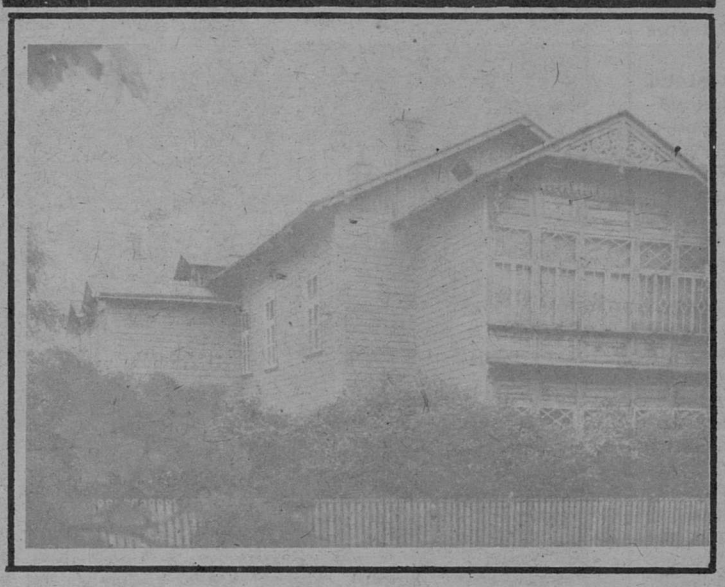
«Oh neid kergete pruunide aedade taha peitunud maju — neid vaatajaid suurte puude okstevõra varjust oma klaasiste silmadega. Oh neid suurte tegude taha peituvaid mehi, kes elavad säärastes majades, püüdes end varjata!

Nende varjuliste majade eesaedades sõtkutud tähtsusetu rada viib nende ukselävele: niisama nagu nende varjus valminud tööde tähtis rada laseb vaadata meid nende hingepeeglisse. Me tahame aga näha rohkem, tahame rohkem . . .»

(«Maa Hääl», 31. I 1938.)

KOIDULA 12-a

Praegu käib selles majas kibekiiresti remont, sest jaanuaris 1978 peab A. H. Tammsaare viimses elukohas avama uksed tema majamuuseum. Kõrvaltvaataja silmale näib, et jäänud aja lühidust arvestades on teha veel ülearu palju. Kuis arvab majamuuseumi direktor, ühtlasi kirjandusliku ekspositsiooni plaanide autor **ELEM TREIER?**

Üle 100 aasta vana maja restaureerimine ja remontimine on nõudnud tõepoolest palju aega ning vaeva ja ehituslikult oleme esialgsete plaanide ajagraafikust tublisti maha jäänud. Hetkel on suurim takistustegur maja küttеseadmete puudumine . . . Ent rääkigem kõigest järjekorras. Töö põhimõtteist, tegijaist, tehtust, tegemata töist ja probleemidest.

Et muuseum on ajalooline mälestusmärk, oli plaanide ja projektide koostamisel oluline ajaloolise tõe järgimine. Hoone välisilme, kirjaniku korter, selleni viiv trepikoda, maja ümbritsev aed ja piirdetara peaksid säilima Tammsaare-aegses äratuntavuses. Ülejäänud üürikortereis kahel korrusel võib seevastu vabalt ehitada nüüdisnõuetele vastavad näituseruumid.

Vabariiklik Restaureerimisvalitsus on oma tööd üldiselt tublisti teinud. Valmis ja paigal on rõdude ja välisnikerduste puudunud detailid, verandaaknaile on hangitud vajalikud värvilised rombikujulised klaasid, ustele vasksed lingid. Karin Lüüs tegi A. H. Tammsaare korteri omaaegse sisustuse ja paigutuse detailse plaani, tema kavandite järgi valmistab Kunstiinstituut praegu algseid jäljendavaid tapeete, toad on saanud laudpõranda, mööbli restaureeris Cornelius Tamm, kelle osavaid käsi on varemgi aina kiidetud. Korteri tekstiiliesemete vajalikud rekonstrueeringud teeb «Ars», sohva ja tugitoolide katteriie (kulunu asemel) valmistatakse tekstiilikunstnik Ingrid Kallase kavandite järgi koguni Moskva Teadusliku Restaureerimise Kombinaadis. Hilistekkelised ahjud on lammutatud, endislaadsed paraku alles üles ladumata. Nende ootel me siin seisamegi ja muretseme, kuidas saada sooja.

Tüli tekkis meil Tallinna Linna Täitevkomitee Arhitektuuri ja Planeerimise Valitsusega Koidula tänava äärse piirdeaia puhul, mida kavatseti «ajakohastada», ja paaris muuski punktis, kus teadusliku restaureerimise aluseid ignoreerides objekti nüüdisaegsuse nimel üle ilustama või muutma kiputi. Edasi-tagasi arutamine viitis aega; siiski pole selle lõigu juures vist põhjust muretseda ja tulevane muuseumikülastaja võib astuda majjaviivale teele kitsukesest jalgväravast, mille kaudu kirjanik siirdus oma käikudele, või ka suurest väravast, kustkaudu algas tema viimne teekond Metsakalmistule. Ka majaesine aed ise saab «Kommunaalprojekti» kavandatuna Tammsaare-aegse väljanägemise. Kahjuks ignoreeriti aga muuseumi nõudmist, et taastataks maja ajalooline välisvärv. Põhjendusega, et ehitisel pole arhitektuurimälestusmärgi väärtust. Muidugi ei ole, tal on A. H. Tammsaare elukohana hoopis ajaloolise mälestusmärgi väärtus. Olen veendunud: kui restaureeritakse ajaloolist objekti, tuleb seda teha piinliku täpsusega, sest väikseimadki kõrvalekaldumised hävitavad tõeelamuse, mille pärast kogu maailmas võetakse ette reise ja külastatakse muuseume.

Oluline osa on täita Mererajooni Remondi- ja Ehitusvalitsusel, kes on remontinud ja ehitanud ajakohaseiks, ringkäigupõhimõttel rajatud ekspositsiooniruumideks ülejäänud üürikorterid ja teinud ka välisremondi. Et 105-tuhandelisest eelarvest on kulutatud 87 400 ja tehtud 30 000 suurune lisaeelarve, näitab, et seegi organisatsioon pole käsi rüpes hoidnud. Aga nüüd jõuamegi suurima takerdumispunktini. Et majja tuleb eksperimentaalne elekterküte, vajame omaette trafoalajaama. Selle ehitamise ümber tervelt kaks aastat keerdunud sõlm hakkas alles hiljaaegu hargnema. Kord osutus valitud koht ebasobivaks, kord olid muud hädad. Nüüd siis on alajaama seinad kerkimas, valmis lubatakse saada oktoobrikuus, pingestada novembris. Järelikult võib sooja oodata detsembris. Loodame selle aja peale kätte saada ka elektriradiaatorid. Ei tarvitse vist seletada, kuidas küte puudumine takistab sisetöid, eriti kui neid tehakse tänavusel kõledal suvel ja sügisel. Loodame siiski parimat, s. t. tööde suhteliselt õigeaegset lõpetamist, olgugi see üheteistkümnendal tunnil. Lootust toidab tõsiasi, et praegu pööratakse muuseumi ehitamisele kõikjal tublisti toetavat tähelepanu. Asendamatu abimees on muuseumile olnud Tallinna TSN Täitevkomitee Kultuurivalitsuse juhataja Ilmar Moss, kelle kätte on koondunud kapitaalremondi üldjuhtimine, autorite ja asutuste vahelise koostöö koordineerimine jms. Hingega on asja juures ka Eesti NSV kultuuriministri asetäitja Ants Päiel. Hoolt on kandnud Kultuuriministeeriumi Muuseumide ja Kultuurimälestiste Inspektsiooni juhataja Irene Rosenberg.

Kohe, kui siseremont võimaldab (meie arvestuste kohaselt oktoobris), algab «Arsi» põhitöö: ekspositsiooniruumide, saali ja garderoobi üldkujundus, mööbli valmistamine ja paikapanek, ulatusliku ekspositsiooni kujundamine ja ülesseadmine. Viimane peaks minema sedavõrd nobedamini, et peakunstnik Ülo Habicht on vilunud ja hea maitsega kirjandusväljapanekute kujundaja ning et ekspositsiooni paigutus on kunstnikul ja muuseumil omavahel üksikasjaliselt läbi arutatud.

Ruumi väljapanekuiks on ohtrasti, oma 500 m². Et seda huvitavalt ja otstarbekalt täita, on viimaseil aastail kogu muuseumipere tähelepanu keskmes olnud kõikvõimaliku materjali kogumine ja selekteerimine. Suurt abi on seejuures aastate jooksul osutanud pensionärist kirjandusteadlane Karl Mihkla, hinnatav on ka Eduard Roosi sekkumine. Päris viimasel ajal on olnud hoolega ametis uued ja noored muuseumijõud Aet Arman, Sirje Mutt ja Raivo Juurak.

Asutusi ja isikuid, kellele vastutulelikkuse eest tänu ütelda, on väga palju: Tartu Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum, Etnograafiamuuseum, Tartu ja Tallinna Linnamuuseum, Tartu ja Tallinna Kunstimuuseum, Ajaloomuuseum, Teatri- ja Muusikamuuseum, mitu arhiivi Tallinnas ja Tartus, raamatukogud, eriti TA Teaduslik Raamatukogu ning tema baltika ja haruldaste raamatute osakond, meie vabariigi teatrid, esijoones «Vanemuine» ja V. Kingissepa nim. Draamateater. Loetelu pole kaugeltki täielik.

Üksikisikuist on olulist abi saadud loomulikult A. H. Tammsaare perekonnalt: kogu korteri sisustus ja veel rikkalikult dokumentaalmaterjali, eks toimu ka korteri ja mööbli ennistamine lesk Käthe Hanseni, tütar Rita Hanseni ja poeg Eerik Hanseni andmete põhjal. Esemeid on andnud ja oma mälestusi jaganud kirjaniku õde, 91-aastane Marta Hansen, niisamuti on suurt abi ja tuge saadud kirjaniku vennapoegadelt Albert Hansenilt ja Evald Asemalt ning vennatütardelt Emma Asemalt, Helmi Bergmannilt ja kadunud Alma Bennolt, veel A. H. Tammsaare koolikaaslaselt (Treffneri-päevilt) ja sõbralt, endiselt Tallinna Keskraamatukogu direktorilt Aleksander Sibulalt, kel aastaid ka juba 91, ning muiltki kirjanikuga sidemeis olnuilt. Materjali on tulnud Nõukogude vennasvabariikidest ja rajagi tagant (teoseid, artikleid, arvustusi). Eriti agarad on olnud lõunanaabrid, suurimad entusiastid Riias elav eestlane Tõnu Karma ja V. Lācise nim. Läti Riiklik Raamatukogu. Viimaselt on saadud 24 masinakirjalehekülje pikkune bibliograafia kõigest, mis A. H. Tammsaarelt läti keeles ilmunud või tema kohta kirjutatud. «Tõe ja õiguse» I köite nii tšehhi kui slovaki keeles kinkis Leo Metsar. Juba poolteist aastat on Tammsaare asjus käinud kirjad Kadrioru ja Prantsusmaa, Hollandi, Tšehhoslovakkia, Poola, Ungari, Soome, Rootsi, Saksa DV ja Saksa FV vahet. Need on mõndagi uut juurde andnud ja seni segast selgitanud. Leide on tulnud kollektsionääride varasalvedest, ootamatult häid tulemusi andis ajalehes kuulutamine: kaks haruldast raamatut, mille otsimiseks välismailt olime palju asjatut vaeva näinud, osutusid sootuks käe-jala juures olnuiks — «Karins Liebe» (Berlin, 1940) tuli Rakverest Melanie Rammulilt ja «Husbonden på Körboja» (Stockholm, 1938) Meeri Palmilt Haapsälust. Suur rõõm oli saada Jõgeval elavalt Artur Siililt eeskujulikult säilinud «Tõe ja õiguse» kõigi viie köite esitrükk, mis üllataval kombel on muutunud raskesti hangitavaks bibliofiilseks haruldu seks.

Mis kogutust välja pannakse? Mida taotletakse ja mida välditakse? Taotlus on ülevaates «A. H. Tammsaare elu ja looming» tuua esile see, mis temast teeb sõna parimas mõttes internatsionaalselt hinnatava kirjaniku, tema loomingu tähtsus oma rahvale ja väärtus teistele rahvastele, aga ka see, mis ta ise on muude maade väärtkirjandusest (kuues keeles!) rikastusena omaks võtnud. Oleme püüdnud seega vastata küsimustele: kes ta on? kui suur ta on? mis ta meile ja muile annab? Meie põhimõte on vältida kodu-uurimuslikku kitsust, ka staatilisust ja näituslikkust, s. t. püüame esitada põhilist, üldseoseid, näidata kirjaniku kujunemist ja tema loomingut seoses ajaloolise tegelikkusega kogu maailmas. Väldime tavapäraseid fotokoopiaid, kasutame võimalikult rohkem originaalmaterjali (näiteks kas või vanu piltpostkaarte, millega ilmestatakse Tammsaare aega Eestis, terviseravil viibimist Kaukaasias ja mõnevõrra ka suhteid maailmakirjandusega) või siis originaalilähedasi, algdokumendisarnasele vanale paberile tehtud koopiaid. Lisame mõned esemelised detailid (enamasti K. Mihkla hangitud), mis on kuulunud kirjaniku vanemaile või talle endale. Näiteks ema pearäti, mida ta Marta Hanseni jutustust mööda olevat noore naisena Tammsaarde saabumisel kandnud ja mille ta hiljem matustel käimiseks mustaks värvinud, isa valmistatud tarbeesemeid, Tammsaare-Põhja talust pärineva simbli, säilmed kirjaniku tudengipõlve tekist, haigusaegse kraadiklaasitopsi, «Sõjamõtete» kaaslase, sirkli, millega Anton Hansen Esimese maailmasõja päevil rindekaarte mõõtis ja rindejooni paika pani, kalamehe harrastuse tunnistajaina tema Koitjärvel kasutatud unnad ja õnged.

Ja selle kõige proportsioonid: pearõhk on asetatud kirjaniku hilisema, kõrgperioodi loomingule, ent tähtsal kohal on ka ta filosoofiline publitsistika. Ülemise korruse suurima ruumi hõivab «Tõe ja õiguse» viie köite ideeline ja kunstiline avamine. Alumise korruse suurim ruum tutvustab A. H. Tammsaare teoste rahvusvahelist levikut ja vastavate maade kriitikute hinnanguid. Teistpidi näidatakse seal kõrval, mida ja keda tema omakorda vene klassikast ja lääne-euroopa kirjandusest on tõlkinud (Dostojevski, Gontšarov, L. Tolstoi, Scott, Galsworthy, Shaw, Wilde jt.). Ülevaate saab ka kirjaniku vaimse pärandi hindamisest, hooldamisest ja hooldajaist tänapäeval ning suure juubeli ettevalmistustest.

Et muuseumis on rohkesti ruumi, jääb üks alumise korruse tiib vahetuvate näituste korraldamiseks. Alustada kavatseme meie möödunud ja käesoleva sajandi silmapaistvate tegelaste skulptuuridega, edaspidi jätkata õige mitmesuguse temaatikaga. Samas hooneosas on ka saal, milles sadakond inimest võib lahedalt jälgida kirjandusõhtut, kontserti, tubateaterlikku etendustki. Rääkimata konverentsivõimalustest kutselistele kirjandusuurijatele ja asjaarmastajaile jm. Nii peaks A. H. Tammsaare majamuuseumist kujunema uus kultuurielu tugipunkt. Sellisena küllap lähedasem kirjaniku otsivale loovvaimule kui ainuüksi muuseumimajana.

Kirja pannud
HELJO ERNESAKS

Haanja orel Kalmõkimaa stepis

8. oktoobril k. a. tähistab Kalmõki ANSV-s Jašalta rajoonis eesti väljarändajate asutatud Esto-Haginskoje küla kool oma sajandat aastapäeva. Küla on meile sellegi poolest nimetamisväärne, et seal sündis 21. juunil 1903. a. NSV Liidu kindralleitnant, Suure Isamaasõja aegne Eesti laskurkorpuse komandör Lembit Pärn.

Juubelieelsel küla ja kooli ajaloo uurimisel selgus, et koolil oli sajandivahetusel Eestimaalt hangitud orel. Orelimängija ning väsimatu muusika- ja laulupropageerija oli kõnealuse eesti kooli õpetaja Karl Reinson. Ta oli tuttav Haanja talupoegadest orelimeistrite, vendade Tannil, Juhan ja Jakob Kriisaga. Reinson ei pidanud paljuks kaugest Stavropoli kurbermangust ette võtta teekonda Eestisse, et Kalmõkimaa steppi toimetada orel.

Jašalta rajooni ajalehes «Zori Manitša» meenutatakse muu hulgas, et Karl Reinson oskas mängida kõigil muusikariistadel. Ümbruskonna küladest ja taludest kogunesid inimesed, et nautida kaugelt toodud pilli võluvaid helisid. Tulid eestlastest ja venelastest asukad, tulid stepist kalmõkid. Ja Volga—Kaspia lähistel kõlas muusika, alates Bachist ning lõpetades vene ja eesti autorite heliloomingu ning rahvaviisidega.

Kõnesolev Esto-Haginskoje kool asub tänapäeval keskkoolina uues hoones. Praegu õpivad seal 22 rahvusest noored. Enam pole orelit, kuid sooja sõnaga mälestatakse Karl Reinsonit.

ELMO PLOOM

GRAAFIKATRIENNAALI HUVITAV OSA

Petras Repšys (Leedu). Sarjast «Minu kodumaa» VII (lito, 1971)

Tallinna graafikatriennaalil on teatavasti kolm peapreemiat, enam-vähem võrdseid pretendente neile tavaliselt aga kolm-neli korda rohkem. Preemiamäärajad kõhklevad-kaaluvad kaua, enne kui kuulutavad oma otsuse, sellest hoolimata on vaatajail-arvustajail olnud küsimist, kas preemiad on ikka läinud kõige väärilisematele. Otsustava vastuse niisugusele küsimusele peaks andma just peapreemiate lureaatide teoste laiendatud väljapanek, selline, nagu näeme praegu Kunstisalongis. Eelmine kord saime samalaadse ekspositsiooniga tutvuda 1971. aastal, kolm aastat hiljem see puudus. Nüüd taas korraldatud laureaatide näitus kinnitab veenvalt, et see peaks alati kuuluma triennaaliürituste programmi.

Kõik kolm Tallinna III graafikatriennaali peaauhindade saajat on tuntud kunstnikud, kelle kuulsus ulatub kaugele üle koduvabariigi piiride ja kes on hästi tuttavad ka Tallinna kunstipublikule. Nad on triennaalidel korduvalt esinenud ja iga kord erilist tunnustust pälvinud. Eelmise triennaali I preemia laureaat lätlane Inars Helmuts (sünd. 1934) ja III preemia saanud Vive Tolli (1928) olid esinejate hulgas juba 1968. aastal ja väärisid tookord mõlemad näituse diplomi. Sama autasu omandasid mõlemad ka kolm aastat hiljem II triennaalil. Siis esines esmakordselt meie publiku ees tollal veel noorte kunstnike hulka kuulunud leedulane Petras Repšys (1940), kes samuti teenis näituse diplomi.

Inars Helmutsi loomingutee on olnud üsna sirgjooneline, ilma eriliste käänakuteta. Ta 1960. aastate teisel poolel loodud tööd paistsid silma lihtsate motiivide meeleoluka kujutamisega tehniliselt nauditavas teostuses. Sestpeale on ta teoste temaatika järk-järgult avardunud, on kasvanud metafooride osatähtsus, sagenenud sümbolite kasutamine ja koos sellega on ka graafiliste lehtede teostus muutunud keerukamaks ning üldilme värvikamaks. Veel tänaseni esinevad mõlemad nimetatud liinid kunstniku loomingus paralleelselt, seejuures esimene on järk-järgult taandunud ja teine ülekaalu saavutanud. Kunstisalongis eksponeeritud neliteist tööd aastaist 1973—1977, valminud küll suhteliselt lühikesel ajavahemikul, annavad ometi võimaluse Inars Helmutsi loomingu teisenemise põhijooni jälgida. Kunstnikule varem peamiseks olnud laadi esindavad sellised tööd nagu «Ateljees» (1973), tsirkuseteemalised «Etteaste» (1973) ja «Akrobaadid» (1975). Siia ritta kuulub ka eriti efektse teostusega «Maastik lossiga» (1974), milles põhiline on I. Helmutsit aastaid painanud veepeegelduse motiiv. Kui meenutada ta varasemaid esinemisi Tallinnas, siis sama motiivi nägime I triennaalil lehtedes «Sild» ja «Peegeldus» (mõlemad 1967) ning järgmisel triennaalil töös «Lahkuvad laevad» (1969). Põhiosa Inars Helmutsi viimaste aastate loomingust kajastab tänapäeva inimkonda ülderutavaid probleeme. Tehnika tormiline areng, unistused kosmose hõivamisest ning kosmonautika praktilised edusammud ja lõpuks ka urbaniseerumise varjuküljed, oht, et inimene muutub enda loodud masinate orjaks — kõigest sellest annavad teada kunstniku tööd. Seejuures kasutab autor järjest keerukamaid graafikatehnilisi võtteid: alustanud omal ajal eri söövitusmenetluste liitmisega, lisas ta sellele hiljem kõrgtrükis värvid ja võttis seejärel kasutusele serigraafia. Kui veel eelmisel triennaalil arvati, et tööde ülesehitus montaažiprintsiibil ning mitmevärvilises söövitustehnikas teostus lähendab ta loomingut eesti graafikale, siis nüüd enam nii võtta ei julgeks: vahepealse kolme aasta jooksul on paljud Läti graafikud astunud Inars Helmutsi näidatud teed (seda saab jälgida ka triennaalinäituse põhiekspositsioonis). Tehniline kindlus pole muidugi töö õnnestumiseks ainumäärav ja nii näeme, et kunstniku sõnum ei ole mitte alati sisukas, seda efektsele teostusele vaatamata. Praeguses väljapanekus võiks lugeda säärasteks lehti «Aatom» ja «Plasma kiirgus» (mõlemad 1975), mille sisulise probleemi puudumist ei suuda dekoratiivne värvikus varjata. Õnnestunuma lahenduse näiteks võiks tuua kosmoseteemalisi töid «Observatoorium» ja «Unistus» (mõlemad 1975), milles erinevalt enamikust viimaste aastate teostest on kasutatud ka linoollõiget. Selle kosmoseunistuse ideed võiks ehk ka primitiivseks tembeldada, kui see poleks mitte nii köitvalt ja isegi veidi humoorikalt vaatajani toodud. Mis suunas areneb edasi Inars Helmutsi looming, siin väljapanek ilmselt vastust ei anna. Vaadates ajaliselt viimast lehte «Invasioon» (1977), võib tähelda da mõningaid uusi nüansse. Kõigepealt torkab silma, et toonane masinaülistaja on nüüd võtnud kriitilise hoiaku ja näeb olevikku (või kõige lähemat tulevikku) sinakashallis (kuid siiski küllalt kaunitoonilises) sudus, milles müriseva vaid autode müriaadid ja kopterite tiivikud. Inimest me enam ei näe ega peaaegu näe ka töös inimkäega tõmmatud joont: autor on kasutanud serigraafiasse ülekantud kontrastfotot. Viimane töö erineb eelnevaist, kas tähendab see kunstniku loomingu üldilme muutumist, näitab lähem tulevik.

Kui Inars Helmutsi looming on üldmõistetav, ta lihtsakoeline, sirgjooneline sümboolika kõigile ühevõrra arusaadav, siis Petras Repšyse tööd ütlevad leedulastele kahtlemata mõnevõrra enam ja vahel võib-olla isegi midagi muud kui teistest rahvustest vaatajaile, kes ei tunne kõiki tema kasutatud ajaloolis-etnograafiliste reaalide tähendust. Kuigi kõik pole nii üheselt mõistetav kui Inars Helmutsi teostes, võib süvenev vaataja saada osa Petras Repšyse haaravast loomingust, tundes end seejuures mitte lihtsalt kaasamõtlejana, vaid ka kaasloojana. Petras Repšys on mitmekülgne meister, kelle loomingudiapasoon ulatub pisigraafikast seinamaalideni. Näitus annab märku, et viimastel aastatel on ta vabagraafikaalane tegevus seiskunud: eksponeeritud kolmteist tööd pärinevad aastaist 1971—1974, osa neist on vanad tuttavad kahelt eelmiselt triennaalilt. Kui kunstnik 1971. aastal esmakordselt triennaalil esines, oli ta Leedu noortest graafikutest ainuke, kes oma vabariigi keskmise põlvkonna juhtivate meistrite kõrval suutis oma loominguga tähelepanu äratada. Alates Petras Repšyse jõulisest esilekerkimisest on selgesti loetav vormiline seos minevikukunsti suurmeistritega saanud üheks leedu graafika isepäraseks jooneks. Kuigi minevikuhõngulised, ei ole Petras Repšyse teosed siiski lihtsalt möödunud aegade kajastused. Minevik ja tänapäev on neis põimunud, kunstnik ei püüdle aja- ning tegevusühtsuse poole ning tahab sürrealistlikku visionaarsust ühendada huumoriga. Tulemus on huvitav ja seepärast väärib saavutatu edasiarendamist. Vähemalt meile on ta vabagraafika seni aga ilma muutumistendentsideta suletud süsteem. Erandiks võib lugeda vahest oforte sarjast «Vilnius» (1974), millest üks leht on ka praegu eksponeeritud. Kuigi ajaliselt viimane, on see kõige igavam. Ainult tänapäev jääb kunstniku kujutuses väheütlevaks ja kõledaks ning leht tõestab veel kord, et Petras Repšyse kunstijõu läte on ikkagi ta maa ja rahva minevikus. Muidugi võib minevikuihalus ja eriti kunstitöö vormi ülemäärane arhaiseerimine lõppeda suhtelise ebaõnnestumisega. Ka sellist näidet pakub kõnesolev ekspositsioon, seda kirjanik Jonas Biliūnase teemadel loodud ofortide näol. Pealiskaudsel vaatamisel tunduvad need vanade gravüüride laadis rõhutatult väljapeetud lehed üsna huvitavad. Kui aga mõelda, et see Leedu kirjamees, kellelt aine võetud, elas aastail 1879—1907, oli leedu kirjanduses üks esimesi proletariaadi elu kujutajaid ja visati Tartu ülikoolist 1901. aastal välja üliõpilasrahutustest osavõtmise pärast, tundub selline lahendus ebakohane. Otsides umbkaudset võrdlust eesti kirjandusega, kujutagem ette, et niisugused oleksid Eduard Vilde «Raudsete käte» illustratsioonid.

Petras Repšysega üheealised, sama põlvkonna esindajad on Eesti graafikud Vello Vinn, Enno Ootsing, Marju Mutsu, Silvi Liiva. Sarnast on leedulase ja meie nimetatud graafikute töödes vähe, kergemini võiks leida mõningaid ühiseid jooni Petras Repšyse ja Vive Tolli üksikutes teostes. Seevastu Inars Helmutsi mõttemaailm ja tööde kujundlik ülesehitus ei erine oluliselt ta Eesti eakaaslaste omast. Näitena võiks tuua lehe «Algus» sarjast «Kosmonaudid» (1976), mis oma vihjetega taevavallutamise ajaloole on üldjoontes üsna sarnane Herald Eelma kaks aastat varem valminud värvilise linoollõikega «Sillad» II.

Eelmise triennaali auhinnaomanikest on Vive Tolli ainsana suutnud koostada kogu väljapaneku teostest, mis on valminud peale preemia saamist. Seejuures vaid üks töö kannab aastaarvu 1975, ülejäänud kaksteist lehte on aga loodud möödunud ja tänavuse aasta jooksul. Sellest hoolimata saab neis jälgida mitut kunstniku loomingu põhiliini. Enamik eesti graafikuist arendab oma loomelaadi edasi pikkamööda, Vive Tolli pole ses suhtes erand. Kunstnikule on muutunud iseloomulikuks, et ta vaheaegade järel pöördub teatud teemade ringi juurde ikka ja jälle tagasi. Vaadates töid nimetusega «Janune aed» (1976), mis praegu eksponeeritud, tulevad meelde kunstniku varasemad esinemised triennaalidel: 1968. aastal oli esitatud leht «See päev kuulub aednikule» (1966), 1974. aastal aga «Aed müüri taga» (1974). Ja alati on ta leidnud vanas teemas uusi nüansse, rikastanud varemõeldut millegi olulisega. Analoogilisi näiteid võiks tuua veelgi: nii seostuvad lehed nimetusega «Näitemäng» (1976) ta eelmise triennaali preemia vääriliseks tunnistatud tööde hulgas olnud «Lavaga» (1972) ja kunstniku kõige uuemate teoste hulka kuuluv kaksikleht «Tempel» (1977) «Teodorakise lauludega» (1970) Tallinna II graafikatriennaalilt. Et viimasena toodud näite puhul pole seosed nii kergesti tabatavad kui teiste puhul, siis paar sõna selgituseks. Teadupärast on Vive Tolli oma teoste algaine peaaegu alati ammutanud kodukandist ja välismaareiside muljed on ta loomingus kajastunud vaid kahel puhul. Esmakordselt võis näha seda Jugoslaavia-reisi järel, kui valmisid lehed «Võõras linn» ja juba nimetatud «Teodorakise laulud» (viimase sünnis on autor ise väitnud olevat peaosa Jugoslaavia-muljeil). Ja seitse aastat hiljem kontsentreerus «Templites» kunstniku India-elamus. Viimased tööd on eriti huvitavad selle poolest, et neis osutub valitsevaks selge geomeetriline ülesehitus, kindel arhitektooniline rütm, mis nagu lähendab Vive Tolli loomingut meie noorema kunstnikepõlvkonna omale.

Kõige suurejoonelisem kokkuvõte läbi viieteistkümne aasta arendatud suunast on aga lehed «Nuudipäev», «Mardipäev», «Jaanipäev», «Paastumaarjapäev» (kõik 1977). Olles graafik, kes oma töödes on kõige täielikumalt toetunud eesti kultuuri ja kunsti minevikutraditsioonidele, on V. Tolli looming seda tähelepanuväärsem, et kohaliku tähendusega ained on tema teostes muutunud üldmõistetavaks ja üldhuvitavaks. Seda tõestavad Vive Tolli loomingu retseptsioon, ta tööde väga laialdane levik ning saavutatud üldine tunnustus. Piltkujutuse suurus ja suurejoonelisus, mõõdukas värvikasutus, söövitustehnika kõrval ka lito poole pöördumine, senisest tugevama rõhu asetamine väljendusrikkale joonele (seni domineerinud pinnasöövituse kõrval) — kõik see annab põhjust kõnelda neist töödest kui uuest sõnast kunstniku loomingus.

Inars Helmuts on kunstnikuna ekstravertne, tema huvid on suunatud välismaailmale, tema väljapoolepööratus avaldub kiires reageerimises kõigile elunähtustele, kõigele uuele, kuid ka teatud pealiskaudsust. Vive Tolli seevastu on introvertne kunstnik, kelle sissepoolesuunatus tähendab mõtisklust ja süvenemist. Petras Repšys seisaks oma loominguga nagu Inars Helmutsi ja Vive Tolli vahel. Sellisena on nad oma vabariigi graafikakunsti tüüpilised esindajad: näitab ju ka nüüdne triennaal lätlaste erilist hoogu ja ajakajalisust, leedulaste tänapäeva ja mineviku huvitavat seostamist ning eestlaste justkui sordiini all hoitud mõtisklusi.

Eelmise triennaali laureaatide näitus Kunstisalongis on nagu hõige, mis korrus kõrgemal, triennaalinäituse peasaalides, sajakordselt vastu kajab.

JÜRI HAIN

BIB 77: KULDÕUN VIVE TOLLILE

Juba kuuendat korda toimub Bratislavas rahvusvaheline lasteraamatu illustratsioonide näitus, lühidalt BIB. Biennaali idee tekkimisest möödunud viieteistkümne aastaga on see oma ala kõige tähtsamaks rahvusvaheliseks sündmuseks saanud, millest räägivad faktid, et tänavu esinevad 250 illustreerijat 33 maalt üle 2000 teosega. BIB 77 Grand prix läks seekord Ulf Löfgrenile Rootsist. Kuldõuna said Gennadi Kalinovski ja Vive Tolli (NSV Liit), Mitsumasa Auno (Jaapan), Marian Murawski (Poola) ja Albin Brunorsky (Slovakkia). Vive Tollit esindab eesti muinasjuttude valimik. «Jutt mehest, kes teadis ussisõnu». Biennaali eksponaadid lähevad rändnäitusena edasi Bolognasse, Teherani, Ateenasse, Leipzigisse, Varssavisse, Krakovisse, Bostonisse jm.

GRAAFIKATRIENNAAL.

PROBLEEMID JA

PERSPEKTIIVID.

Tänavune Tallinna graafikatriennaal on järjekorras neljas. Seega on põhjust kõnelda traditsioonilisest kunstisündmusest, millel on olnud oma kujunemisloogika ja vaieldamatu osa kolme Balti vabariigi graafikakunsti arengus. Möödunud nädalal tuli kokku Kunstnike Liidu parteialgorganisatsiooni lahtine koosolek, et arutada IV graafikatriennaali tulemusi. Koosolekul osalesid kunstikriitikud, triennaali organiseeriva toimkonna liikmed, kunstnikud ning ajakirjanduse esindajad.

Graafikasektsiooni esimees Enno Ootsing võis tõdeda, et sektsiooni kunagisest ettevõtmisest 1968. aastal, milles kutsuti osalema ka Leedu ja Läti kolleege, on nüüd kujunenud nõukogude estampgraafika keskseid väljapanekuid. Kolmeaastaste vaheaegadega on triennaalinäitused andnud küllaltki ammendava pildi Baltimaade graafika arenemissuundadest ja saavutustest. Kordkorralt on laienenud ka väljapanekute haare, mis omakorda on teritanud üleliidulist huvi Tallinna graafikanäituste vastu. 1974. aastal toimus koos III triennaali avamisega Tallinnas NSVL Kunstnike Liidu sekretariaadi väljasõiduistung liidu juhatuse esimehe N. Ponomarjovi, sekretäride D. Šmarinovi, N. Tomski, T. Salahhovi jt. osavõtul. Autoriteetsetel nõupidamistel tunnustati Balti vabariikide graafika kõrget tehnilist taset ja selle virgutavat mõju nõukogude graafikakunsti uuenemisele. Peeti soovitavaks kutsuda edaspidi Tallinna esinema külalisi liiduvabariikide kaupa. Mäletatavasti osales 1971. aasta väljapanekus külalistena grupp tuntud nõukogude graafikuid, kellele saadeti personaalne kutse, 1974. aasta triennaalist võtsid oma ekspositsiooniga osa juhtivad graafikakeskused Moskva, Leningradi, Harkovi ja sõpruslinnade Szolnoki ning Schwerini kunstnikud. Tänavu on meie graafikatriennaalil esindatud Ukraina ja Kasahhi NSV, kes panid välja küll oodatust väiksemaarvulisema, kuid siiski ülevaatliku ja tervikliku kollektsiooni. Koosolekul sõnavõtnute arvates on Tallinna graafikatriennaalide korraldamine kulgenud jätkuva huvi ja tähelepanu õhkkonnas (III triennaali näitust külastas 30 000 inimest) ning põhimõtteliselt õiges suunas. Ekspositsioonide koostamisse on suhtutud vastutustundlikult, on olnud võimalus võrrelda, õppida ja mõtteid vahetada graafikakunsti ülesannete ning arenguteede üle.

Millised võiksid olla järeldused praegu Kunstihoones väljapandud ekspositsioonist? Sõnavõtjate arvamust mööda on esimesest triennaalinäitusest möödunud aastate jooksul kõige märgatavamalt muutunud läti graafika. Lätlastele omane suurejoonelisus ja temperament ei välista küll kohatisi möödalöömisi kunstilisest täistulemusest, kuid annab ka vaieldamatult kõrgetasemelisi ja sisutihedaid töid. Väljapanek on teistega võrreldes ebaühtlasem, kuid kinnitab, et tegu on andeka ja jõudsasti edasiliikuva rahvusliku graafikakoolkonnaga. Leedu NSV tuntud heal tasemel ja sisukas ekspositsioon pakub huvitavat võrdlust Eesti omaga. 1971. aasta II graafikatriennaalil oli kõige rohkem noori esinejaid Eestist ja kõige vähem Leedust. Nüüd on meil kaks debütanti — Eevi Valdov ja Naima Neidre, Leedu ekspositsioonist võib kolmandiku osavõtjaid liigitada noorteklassi. Leedu graafika pakub küllalt mitmekesist vaatepilti: on üllatusi ja eksperimendivaimu, üksteisest põhimõtteliselt lahknevaid kunstnikukäekirju, vähemütlevate lehtede kõrval küpseid meistritöid ja lootustandvaid esmaesinemisi. Igal juhul tõestab aga väljapanek tervikuna leedu graafika suurt loomepotentsiaali.

Eesti graafikakollektsiooni hindasid arutlejad (J. Hain, E. Ootsing, I. Torn, B. Bernštein, M. Levin jt.) kõige ühtlasemaks, soliidselt ja heal tehnilisel tasemel väljapeetuks, millest ekspositsiooni koostamisprintsiibid on selgelt väljaloetavad. Enamik meie esinejaist on läbi käinud kolme triennaali näitused. See annab küpsuse, stabiilsuse ja tehnilise meisterlikkuse, mille tagant nähtuvad aastatepikkune sihipärane töö ning anne. Üllatusi peaaegu ei ole ja nõrga

(Järg 13. lk.)

Enamiku meie silmapaistvate muusikameeste tee kunstiparnassile on olnud sirgjooneline. Juba varajases nooruses... jne. Jüri Varistel kulges see aga isemoodi. Tõsi, ka tema muusikaanded avaldusid varakult. Ta ulatus vaevalt vaatama isa lauale, kui juba üritas mängida koorilaule väikesel toaorelil. Muusikahuvi püsis tal ka hiljem, Vohnja koorijuhi Jaan Paku kooritööd jälgides. Ent lõpetanud Tapa gümnaasiumi, astus noor muusikahuviline Tartu Ülikooli, et studeerida filosoofiateaduskonnas inglise filoloogiat ja maailmakirjandust. Muusika siiski ei taandunud ja vaba aja pühendas ta õppimisele Tartu Kõrgemas Muusikakoolis.

1932. a. oli J. Varistel filoloogidiplom taskus ja temast sai Tallinna Poeglaste Kommertsgümnaasiumi inglise keele õppejõud. Täiendas siis end praktikalises keeletundmises Inglismaal ja näis juba, et edaspidine elutee on otsustatud. Järjekordselt andis endast märku muusikamuusa. 1939. a. sooritas J. Variste eksamid Tallinna Konservatooriumi kõrgemale kursusele Artur Kapi kompositsiooniklassis ning asus õppima ka koorimuusikat. Kõrgema haridusega filoloogi astumine konservatooriumi ei olnud tavaline nähtus. J. Variste aga jätkas muusikateadmiste omandamist niisama püüdlikult kui varem maailmakirjanduse uurimist. 1941. a. olid konservatooriumi lõpueksamid antud. Õpitud eriala ei saanud aga J. Variste kasutada, sest Suur Isamaasõda viis ta Nõukogude armeesse.

Sellest ajast on vahetunud rohkem kui üks inimpõlv. J. Variste on seisnud eesti nõukogude muusikakultuuri tormilise arengu eesliinil. Tema muusikalisel kõrglennul — nii dirigenditegevuses, õppetöös kui ka heliloomingus — tunnetame igal pool sügava muusikamõistmise kõrval ka filoloogi peent intellekti ning mõtteavarust.

ARTUR VAHTER

Tallina Konservatooriumi 1941. a. lõpetanute hulgas oli ka muusikapedagoog ja koorijuht Jüri Variste. Ent kutse sõjateele katkestas tal kõik ilusad plaanid.

Tuli uuesti asuda õppima, seekord aga sõjameheoskusi. Päevad õppeväljakul Eesti rahvuskorpuses olid väsitavad. Aga ometigi oli tal jõudu õhtul kokku kutsuda oma polgu laulumehed. See kujunes toredaks meelelahutuseks kogu polgule, sest koor oli hea tasemega. Peale lahinguid Velikije Luki all kutsuti J. Variste Jaroslavli Eesti NSV Riiklike Kunstiansamblite koori juhiks. Sealt algas tal kutselise muusiku töö. Kunstiansamblite kooriga käis J. Variste Jaroslavlis, Moskvas ja paljudes

JÜRI VARISTE 70

FILOLOOGIST MUUSIKAPROFESSORINI

teistes linnades. Kõikjal öeldi lauljaile kiidusõnu kunstiküpse esinemise eest. Sõja lõppedes usaldati J. Variste kui kogemustega koorijuhi kätesse Eesti Raadio segakoori asutamine ja juhatamine. Juba mõne kuu pärast suutis see anda kontserte raadios ja ka avalikkusele. Koorist sai kunstiküps kollektiiv, kelle eesotsas seisis J. Variste kolm aastakümmet. Kui palju laule on kõlanud selle aja jooksul eetris!

Vaadeldes Eesti Raadio segakoori repertuaari, näeme, et see hõlmab kogu meie klassikalise ja tänapäeva kooriloomingu, lisaks teiste maade klassikat, vennasrahvaste heliloojate ja teiste rahvaste laule. Tuhanded meetrid linte on salvestatud fonoteeki meie koorilaulu paremikust, peale selle avalikel kontsertidel kõlanud kantaadid, oratooriumid, missad ja ooperikoorid. Selle kõige kasvatuslik ja kunstiline väärtus on hindamatu.

K. Türnpu nim. meeskoori peadirigendina on J. Variste näidanud, et meie taidluskoorid võivad võistelda kõige paremategа. Seda tunnistavad paljud esikohad ülevaatustel ja festivalidel. Kui siia lisada veel töö Vabariikliku Koorijuhtide Segakoori dirigendina kollektiivi asutamisest peale, näeme, kui suur osa on juubilaril olnud meie koorilaulu edendamisel.

Jüri Variste on endast andnud väga palju. Temale kuuluvad meie tänu, lugupidamine ja armastus.

LEMBIT VERLIN

Mõeldamatu on kujutleda professor Jüri Variste koorijuhitegevust ilma K. Türnpu nim. teenelise meeskoorita, kelle peadirgendiks ta on olnud kakskümmend üks aastat. Seda kollektiivi on üle poole sajandi pikkuse tegevusaja jooksul juhatanud mitu väljapaistvat dirigenti, nagu K. Türnpu, A. Topman, G. Ernesaks, A. Karindi. Juubilar, professor Jüri Variste on viieaastase vaheajaga juhatanud koori alates 1950. aastast tänaseni. Tema käe all on selgeks õpitud ja kuulajaile esitatud ligi kaks ja pool sada teost. 1951. aastal valiti (tollane) J. Tombi nim. Kultuurihoone meeskoor Nõukogude Eestit esindama üleliidulisele ameteühingute taidlusülevaatusele Moskvas. Esimene preemia oli vääriline hinnang nähtud vaevale.

Ülevaatus toimus ka 1956. aastal ja taas tuldi koju esikohaga. Samal aastal anti seoses koori 40. aastapäevaga Jüri Varistele Eesti NSV rahvakunstniku aunimetus ja koorile teenelise kollektiivi nimetus. Maestro juhatusel saadi üks esikohtadest ka 1969. aasta juubelilaulupeo võistulaulmisel. Tunnustus räägib prof. Variste suurest koorijuhitalendist ja visast ning hoolsast tööst.

Huvitav on olnud jälgida tema tööd kooriga. Ta on dirigent, kes teab ja arvestab lauljate võimeid, tema tööstiil on ökonoomne, läbimõeldud, nüansirikas ja peen. Kunagi ei puudu ka mõnus huumor, nii mõnestki raskusest saadakse üle naerusui. Oskuslikult kasutab ta koori võimalusi dünaamika, kõlavärvi jm. vallas. Viimase kohta on maestro Variste ise öelnud: «Värvige oma häält vastavalt laulus peidetud meeleolule. Mitte ainult puhtad akordid ja täpne rütm, vaid ka kõlavärvid panevad meid kuulama.»

MERIKE TORO

Jüri Variste pedagoogi- ja koorijuhitegevus on haaranud väga laiu hulki, ulatudes üksikute kooride ja rajoonide otsesest abistamisest laulupeokomisjonis kaasalöömiseni, muusikaõpetajate ja koorijuhtide seminaridest laulupidude üldjuhi vastutavate ülesanneteni. Nii on Jüri Variste otsesed sidemed meie paljutuhandelise laulurahvaga kestnud juba enam kui 30 aastat.

Ajal, mil eriharidusega muusikaõpetajatest ja koorijuhtidest oli veel suur puudus, osutusid vastavad savekursused laulupidude ettevalmistamisel hädavajalikeks. On huvitav, et kunagistest J. Variste kasvandikest Pärnu suvekursustel on võrsunud hulga tublisid muusikaõpetajaid. Ja kui neist kursustest kasvas 1958. a. välja Vabariiklik Koorijuhtide Segakoor, asus Jüri Variste siingi täie innuga kaasa lööma. Eesti koorikultuuri esimesi suuremaid rahvusvahelisi võite, kuldne diplom Bartóki-nim. koorifestivalilt 1966. a. Debrecenis, ongi just koorijuhtide segakoori ja Jüri Variste sepistatud.

Arvukate õnnestumiste reas on laulupidude kontsertidelt eredaimana püsima jäänud juubelilaulupeo ühe kõige nõudlikuma laulu, E. Tambergi «Isamaale» haarav ja kunstiküps ettekanne. Tookord avanes maestro dirigendinatuur kogu ulatuses ja sügavuses.

Poolsada aastat pedagoogi- ja koorijuhiametit on juhtinud juubilari juba ammu ka heliloomingu teele. Kui tema esimesed koorilaulud kuuluvad 20. aastate lõppu, siis üldtuntuks saanud «Oodates», «Kevadpäike, ära looju veel», «Ema laul», «Meie» on valminud peamiselt 50. aastail. Kust küll tuli selline vastupidavus neil töörohkeil aastail. (ja see on ju säilinud tänaseni)!? Arvan, et tennis, mis tol korral kuulus nagu kohustuslikuna koorijuhtide eriprogrammi, aitas hoida reibast töömeeleolu ja head enesetunnet. Ja tennist lõi meil kunagi peaaegu kogu koorijuhtide kateeder. Seda maksab meenutada!

ARVO RATASSEPP

OMA ÕPETAJAST

On liik inimesi, kelle kohta võib öelda: «Ta on sündinud pedagoog.» Vaieldamatult kuulub prof. Jüri Variste selliste inimeste kategooriasse. Veel enam, ülalöeldut võib t e m a kohta kasutada sõna otseses mõttes. Oli ju tema oma isa Jaan Wahrberg, Vohnja valla Kõrveküla koolmeister, see, kes talle esimesi pedagoogiteadmisi isikliku eeskujuga eluks kaasa andis.

Jüri Variste enda pedagoogikssaamisel etendas suurt osa väga põhjalik, mitmekülgne haridus. Selle töö didaktilised alused omandas ta just inglise keelt õpetades, mis kujunes justkui p r e l ü ü d i k s edaspidisele tegevusele muusikapedagoogina. Meenutaksin siinkohal mõningaid tema tõekspidamisi. Ta on seda liiki õpetajaid, kes ei sunni e n n a s t peale, ometi on igas tema õpilases tunda Jüri Varistet. Kõigepealt avaldub see tema õpilaste dirigeerimistehnika nn. klassikaliste aluste heas tundmises, aga ka oskuses koorilaost põhjalikult käsitleda, analüüsida, et seda lauljaile ja kuulajaile mõistetavaks teha. Tema suurepäraseid omadusi on võime ühises töös kaasa sammuda, aga ise seejuures märkamatuks jääda. Tema suhtlemise aluseks õpilastega ei ole kunagi olnud «käsin-keelan» põhimõte, vaid veendumuste kujundamine, mis õpilasi iseenesest viib tõeotsingutele.

Harva on ette juhtunud, et Jüri Variste peab tunnis häält kõrgendama. Ja kui ta on seda pidanud tegema, siis on olnud see just õ i g e l ajal ja kohal, millest õpilasele kasu üsna tükiks (kui mitte kogu elu)ajaks.

Jüri Variste pedagoogitegevusest võiks kirjutada omaette uurimuse. See tegevus jätkub täie pingega, ta ei ole oma v i i m a s t sõna öelnud.

HEINO KALJUSTE

Nii juba kord on, et muusiku puhul ei saada läbi tema õpetaja nime mainimata. Õpetaja-kunstnik — see tähendab teatud kindlaid suundi, arusaamu, taotlusi, kooli.

Uhkusega ja õnnestavalt võivad prof. J. Varistet kui oma õpetajat tervitada tema auväärsel juubelipäeval viiskümmend Eestimaa tänast koorijuhti ja muusikapedagoogi.

Viiskümmend lõpetanut on aukartust äratav arv, ent kui sellesse mahub kuusteist kõrgema kooli õppejõudu (sealhulgas kolm professorit, kaks teaduste kandidaati), kolmkümmend koorija orkestrijuhti, meie vabariigi muusika- ja kultuurielu juhte ning pedagooge, siis tundub see rohkem kui mitmeks elutööks palju olevat.

Usun, et eesti muusikaajalugu selliseid arve ei tunne. Lähema viie aasta jooksul lisandub viiekümnele veel kuusteist.

Julgen öelda, et meil kõigil on olnud prof. J. Variste näol hea isa, sõber ja õpetaja.

Prof. J. Varistel on äärmiselt suur pedagoogitalent. Lühidalt kokku võttes arvan selle seisnevat järgmises: armastus noorte vastu, võime laskuda verisulis noore tasemele, oskus avastada kiiresti tühjad kohad ja ka see vähene, millele saab hakata midagi rajama. Sallimatus laiskuse ja vaimse loiduse vastu. Rangus, südamlikkus. Täpsus ka detailides. Püüe arendada lugemisoskust ridade vahelt (nii muusikas kui elus). Võime edasi anda oma mõtteid õpilasele nii, et need tunduvad tollele oma avastustena ja mõtetena. Mitte kunagi võlgu jääda.

Suur erudeeritus, suur südameharidus, alatine vaimne värskus, tugev huumorimeel, leidlikkus. Põlev põu ja lapselikult hell süda — sellisena elab ta meis kõikides.

Palju, palju õnne!

ANTS SÜÜT

13. oktoobril saab 75-aastaseks meie teenekamaid muusikateadlasi Karl Leichter.

Aino Kallas on kirjutanud: «Peab olema keegi, kelle poole saab üles vaadata, et suuta ja tahta kõrgemale tõusta.» Oma õpilaste, meie tänaste muusikateadlaste ja paljude teiste muusikute jaoks on Karl Leichter olnud see suure vaimsuse, asjatundlikkuse ja põhjalikkuse eeskuju, kellest samal ajal otse kiirgab energiat, mis õhutab tegutsema. Just sellega ja samas oma rahusisendava oleku, vist mitte kunagi *forte*'sse lubatud hääle ja kõigile suunatud sõbraliku naeratusega on ta koondanud enda ümber suure austajaskonna.

Karl Leichterit kaunistavad eelkõige tema inimlik elutarkus ja töökus. Näib, et ta elab põhimõttel: paremaks muutuda tähendab targemaks saada. Suur teadmisjanu on K. Leichterit taga kihutanud kogu elu. Just nagu kitsaste oludе kiuste suutis Virumaalt Sõmeru vallast väiketalupidaja lasterikkast perekonnast sirgunud noormees koguni kaks ülikoolidiplomit välja teenida: 1929. a. lõpetas ta Tartu Kõrgemas Muusikakoolis prof. H. Elleri teooria- ja kompositsiooniklassi ning 1931. a. Tartu Ülikooli filosoofia alal. Töö eest «Richard Wagneri loomingu filosoofilis-esteetilised alused» anti talle 1934. aastal magistrikraad muusikaesteetika alal.

K. Leichter pole kunagi leppinud poolikute tõdedega, teades samal ajal, kui pikk ning raske on tee absoluutse tõeni. Tema tööde hulk on nii suur, et ainuüksi trükis ilmunud kirjatükkidest ülevaate saamiseks ei piisa kaugeltki selle ajalehe veergudest. Ent palju täiskirjutatud lehekülgi seisab K. Leichteril lisaks veel lauasahtlis. Neist on autor vahel põgusalt juttu teinud, kuid on kindlasti ka niisuguseid, millest teab vaid kirjutaja ise.

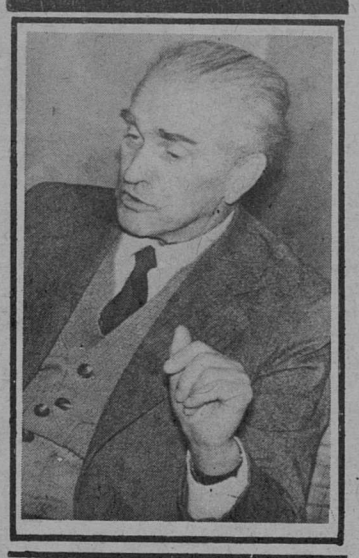
Tema töid iseloomustavad ennekõike probleemide mitmekülgsus ja sügavus. Pole meil vist muusikateadlast, kes oleks leichterliku põhjalikkusega uurinud eesti rahvalaulu olemust, kaevunud eesti muusikaelu, algupärase heliloomingu ja kogu kultuuriajaloo sügavatesse kihtidesse ning samal ajal oleks kodus ka meie kaasaja muusika mis tahes probleemides. Need on vaid K. Leichterit huvitanud valdkondade äärmised piirid. Siia vahele mahuvad küll uurimused R. Wagnerist, J. Sibeliusest, M. Saarest, Fr. R. Kreutzwaldist, F. J. Wiedemannist ja paljust, paljust muust, rääkimata mahukast kontserdikriitikast.

Ega oska vist juubilar isegi öelda, milline tema «lastest» on kõige armsam. Võib-olla on see alles lauasahtlis või koguni mõttes. Ometi tundub, et südamele lähemal seisavad rahvamuusika ja üldse rahvuslikkuse probleem muusikas. Viimase üle on meil palju polemiseeritud. Paraku küll rohkem suusõnaliselt kui trükisõnas. Küsimus iseenesest vajab aga vägagi selget ja täpset formuleeringut. Seepärast tahaks alljärgnevas ära tuua K. Leichteri mõtteid rahvuslikkusest muusikas.

Juba aastakümneid tagasi on ta arutlenud rahvuslikkuse üle laiast filosoofilisest aspektist lähtudes, pannes ühtsesse, katkematusse ja seostatud süsteemi mineviku, oleviku ja tuleviku. Nii ta kirjutab: «Tundub täiesti võimatuna eitada, et hilisemad õpivad kõigi rahvaste suuremailt eelkäijailt, täiendavad nende saavutuste ja kõikide rahvaste kogu kultuuriavalduste tundmaõppimise läbi, ühtlasi aga arendavad edasi ning täiendavad nende saavutusi: ikka üles seades uusi küsimusi, leides uusi vastuseid, uusi mõtteid, uusi väljendusvõimalusi — milleks vajaduse loob ja tõuget annab ajaga edasi tõttav ja ikka muutuv elu —, annavad oma maa-alalise ümbruse mõjutustest paratamatult omandatud isiku-, rahva- ja tõupärast lisa («Rahvusliku kooli alus ja arenemissuund.» «Postimees», 21. mai 1933.) 1938. a. «Muusikalehes» väidab K. Leichter artiklis «Muusika ja rahvuslik omapära»: «Tõsiasjaks jääb, et kõikjal ja alati eriliselt on hinnatud sellise kunsti ulatuslikku tähtsust, mille lätteks on loovkunstniku individuaalne tunde- ja mõttemaailm, mis on ainulaadse kujundamisvõime tulemus ja mille juured ulatuvad sügavale rahvuslikku pinda (minu sõrendus — M. M.). Igas silmapaistvas kunstilises saavutuses etendavad kõige olulisemat ja väärtuslikumat osa just loovkunstniku fantaasia, ta vaimse mina erakordne avarus ja sügavus ning sihikindel aktiivsus. Need omakorda olenevad aga suurel määral sellest keskkonnast, mille mõju all kunstnik on välja kujunenud, mis teda pidevalt edasi mõjutab ja seob ning millesse süvenedes ta lakkamatult ammutab uut toitu oma vaimsele tegevusele. Selle keskkonna kujundab loovkunstnikku ümbritsev loodus ja elu ning rahvas, kelles pesitseb mineviku saatuse ning ihalduste jälgi ja salajane tukslemine tulevikule. Omades individuaalseid elamusi ja erilise intuitiivse nägevuse, kunstnik loovtahte sunnil teeb kõikidele kättesaadavaks selle, mis põhiolemuselt on ühine kogu rahvale.» Siit teeb K. Leichter järelduse, et igas väärtuslikus kunstiteoses peab leiduma rahvuslikult omapäraseid jooni. Rahvuslik omapära annab muusikale «omaette veetluse ja väärtuse, mida tuleb eriliselt hinnata ja rõhutada.» («Rahvas ja muusikaelu probleemid». «Esmaspäev», 24. aug. 1940.)

Side loomingu ja rahvuse vahel ei pruugi nähtav olla, kuid väärtuslikus teoses on see kindlasti olemas. Järelikult: rahvuslik muusika ei ole ainult selline, milles on kasutatud rahvaviisi. Ja kas loomingut, milles on rahvaviisiga vääralt ümber käidud, saab üldse nimetada rahvuslikuks? Viimases eristab K. Leichter kahte tasandit. Esimeses piirdutakse vaid rahvaviiside ja nende elementide otsese kasutamisega, teises on süvenetud ühtlasi rahva kõikidesse muusikalistesse ja vaimsetesse eluavaldustesse. Esimeses astmes taotleb helilooja teadlik-tahtlikult rahvuslikkust, teises jõutakse «puht seesmiselt, tingitud, täiesti isikupärasele ja samal ajal kogu üldilmelt rahvuslikult omapärasele loomingule». («Rahvusliku kooli alus ja arenemissuund».) Esimesega saavutatakse paraku vaid väline omapära. «Meil senini on jäädud enamasti esimese astme raamidesse, mida kaugeltki ei saa pidada küllaldaseks. Mis meil tunda annab, see on tõsiasi, et meie heliloojad pole veel täie tõsiduse ja huviga kas tahtnud või võimaluste puudumisel mitte suutnud süveneda kõikidesse rahvamuusika avaldustesse ning tunde- ja mõttemaailma. Sügava rahvusliku kunsti loomiseks on see aga vajalik eeldus.» (minu sõrendus — M. M.; artiklist «Muusika ja rahvuslik omapära»). Rahvamuusika ei ole K. Leichterile mingi omaette tardunud väärtus, vaid oma harusid mitmes suunas laiali sirutanud, arenev nähtus. «Rahvalaulus kajastub rahva elamuste maailm kõige puhtamas, õilistatumas ja esteetilisemas kujus. Rahvalaul on haruldaselt lihtne. Sellesse lihtsusesse on aga peidetud ülimal määral kristalliseerunud, lõplikema väljendusvormi omandanud rahva meeleolu ja tundetuiked.» («Eesti rahvalaulude õhtu». «Sirp ja Vasar», 17. veebr. 1945.)

MARIS MÄNNIK

Karl Leichter «Sirbi ja Vasara» toimetuses vestlusringis.

Meie sajandi 20. aastate lõpul ja 30. aastate algupoolel asusid eesti rahvuslikul muusikapõllul aktiivselt tegevusse Tartu Kõrgema Muusikakooli kasvandikud. Silmapaistvamate isiksustena tõusid Tartus Heino Elleri teooria- ja kompositsiooniklassis haridust saanud muusikameestest esile Alfred Karindi, Eduard Tubin, Eduard Oja ja Karl Leichter. Kui A. Karindi leidis tunnustust organistina ja heliloojana, E. Tubin pälvis peatset tähelepanu andeka heliloojana ja koorijuhina, E. Oja heliloojana ja muusikakriitikuna, siis K. Leichter pühendus täielikult muusikateadustööle.

30. aastate alguseks oli Tartu juhtiv osa rahvusliku muusikakultuuri keskusena küll Tallinna üle kandunud, ent ka ülikoolilinna muusikaelu arenes võimaluste piires jõudsalt ja küllaltki mitmekülgselt. On tähendusrikas, et Karl Leichter just Tartus oma viljakat tegevust alustas. Ligi kakskümmend kaalukamat artiklit aastaist 1930—1934 ajalehtedes «Postimees» ja «Nädala Postimees» valgustab ülevaatlikult Tartu ja kogu Eesti muusikaelu pakilisi küsimusi. Põhjalikule muusikalisele ettevalmistusele lisandunud filosoofiastuudium Tartu Ülikoolis andis K. Leichterile mitmekülgse eruditsiooni, probleemide analüütilise nägemise oskuse, võime eelarvamusvabalt hinnata eri muusikastiilidesse kuuluvaid teoseid.

K. Leichteri Tartu perioodi muusikalistes kirjutistes tõuseb esile tema keskne osa Heino Elleri tolle aja kohta uudses helikeeles kirjutatud teoste eluõiguste eest seisjana ja helilooja esteetilis-ideelise kontseptsiooni tutvustajana kirjasõnas. 1920. a. Tartu Kõrgemas Muusikakoolis pedagoogitööd alustanud H. Eller komponeeris järjekindlalt, valminud teoseid esitati tollal nii üksikult «Vanemuise» suvekontsertidel kui ka autoriõhtutel helilooja taktikepi all, ent hinnangud ajakirjanduses jäid pealiskaudseiks, väheütlevaiks ja mõnigi kord helilooja taotluste mittemõistmise tõttu kitsarinnaliselt mahategevaiks. «Postimehe» muusikaarvustajad piirdusid Elleri teostest saadud üldmuljete ja subjektiivsete aistingute edasiandmisega, Tallinna juhtivate ajalehtede, «Päevalehe» ja «Vaba Maa» kriitikud Theodor ja Artur Lemba suhtusid Elleri loomingusse aga täiesti eitavalt.

Veendunult ja kindlalt asus H. Elleri kunstilisi tõekspidamisi kaitsma K. Leichter. Just seoses Elleriga (aga ka E. Tubina ja teistega) kerkis meil päevakorrale muusikalise modernismi probleem. Kuigi Tallinnas ja Tartus oli mängitud üksikuid kaasaegsete heliloojate (A. Skrjabini, R. Straussi, I. Stravinski, B. Bartóki jt) teoseid, valitses kontserdikavades klassikalis-romantiline muusika. Säherdust väljenduslaadi võis leida ülekaalus ka eesti heliloojate instrumentaalteostes.

Artiklis ««Estonia» juubelipidustuste muusikalistest ettekannetest» («Postimees», 7. sept. 1931) hindas K. Leichter pidustuste sümfooniakontserdil kuuldud teostest tugevamateks E. Tubina Süiti eesti motiividel vormilise terviklikkuse pärast ja H. Elleri Sümfoonilist burleski kui stiilikindlat, suure isikupärase joonega, peenelt väljatöötatud ja eriti rikkalike orkestrivärvide poolest huvitavat teost. Autor mõistab teravapilguliselt, et «meie kiratseva muusikaelu tõttu on modernne muusika paljudele võõras, tundmatu ja vastuvõtmatu; selleks puudub paljudel arusaamine».

Veel mitmes kirjutises tuleb ilmsiks K. Leichteri tahe selgitada H. Elleri individuaalse väljenduse taotlusi. Artiklis «Muusikalisi negatiive» («Nädala Postimees», 28. dets. 1932) ütleb ta, et «nii on meie kõige avaramate tehniliste võimetega ja Euroopale kõige lähema modernkomponisti H. Elleri töödesse suhtutud pea erandita ikka eitavalt». Kahtlemata aitasid õpingud H. Elleri juures mõista tema loomingu-printsiipe, ent tahes-tahtmata peab respekteerima K. Leichteri selgepiirilisi, kaasaja nõudeid ja eredat omapära eeskujuks seadvaid hinnanguid. Ja võib väita, et igas järgmises artiklis jõudis K. Leichter ikka lähemale olulisele H. Elleri esteetiliste tõekspidamiste vahendamisel, tema käsitlus muutus vabamaks, väljendus aga kujundlikumaks ja ilmekamaks. Järgnevad read ei ole kaotanud midagi oma värskusest tänapäevalgi. «H. Eller on muusikas haruldaselt peennärviline, väljenduses ja vastavate väljendusvõimaluste tabamises viimaste piirideni tungiv ja leidlik. Iseloomulik tema erandilisele individuaalsele minale on lakkamatu seesmine erutus, kestev ärevus, rahutu otsiv tung siiasinna, silmapilgu kirglikkus, selle vaibumine unistuslikus salapärases, mõtlevas kuni uue järsu tõusuni.» («Postimees», 17. mai 1933.)

Mõistes, et muusikas suudab uut sõna öelda vaid helilooja, kes on teadlik kõige modernsemaist otsinguist ja eesmärkidest, kuid seisab ühtlasi rahvuslikul alusel, jõudis K. Leichter paratamatult rahvusliku omapära küsimuseni. Oli ju eesti sümfoonilise muusika algperioodil (aga ka hiljem) kirjutatud küllalt palju oopusi, mis põhinesid rahvaviiside K. Leichter on pööranud suurt tähelepanu muusika kui kunstiliigi esteetilise olemuse selgitamisele. Muusikaelu igapäevaste küsimuste kõrval on hädavajalik, et tõstetaks esile muusika esteetilist väärtust, tema kasvatuslikku osa ja tähtsust üldkultuurilises arengus. K. Leichter ütleb, et muusikakultuuri laialdasest esteetilisest mõjust saab rääkida üksnes kõrge tasemega kontserdielu korral, milles ettekandeline külg vastab kõigiti muusikaliselt ilusa nõudeile; selles lõigus ei või teha hinnaalandust solistidele, kooridele ega orkestriettekandeile, ent küllalt sageli kipuvad koorid esitama ilmselt üle jõu käivaid teoseid; koos halva esitusega kaob paratamatult publiku huvi muusika vastu; laia kuulajaskonna muusikalise maitse arendamise nimel peab kasutama võimalikult mitmekülgselt ajakirjandust, publitseerides ülevaatlikke artikleid üksikute heliloojate teoste ja žanrite kaupa... Ka tänapäeval on muusikateadlase need seisukohad väga ajakohased.

Esteetiliselt väärtuslikul heliloomingul on sotsiaalne tähendus, sest ta rikastab ühiskonna kultuurivarasalve: «Esteetiline maitse ei piirdu seega ainuüksi loova kunstnikuga, vaid on määratud rahvale. Vajadus ilu järele on elementaarsemaid elu nõudeid,» teeb K. Leichter kokkuvõtte artiklis «Rahvaviiside omapärast rahvusliku koolini». («Postimees», 14. mai 1933.)

Tartu perioodikas avaldatud artiklite põhjal tuleb alla kriipsutada K. Leichteri probleemide nägemise oskust, nende asjatundlikku käsitlemist, seoste ja paralleelide toomist teiste kunstiliikidega, eeskätt kirjandusega, tema äärmiselt delikaatset lähenemist ka kõige diskreetsematele loomingu-küsimustele. K. Leichteri sõnastuselt korrektseid, väljenduselt tabavaid ja alati sisutihedaid artikleid on mõnus lugeda. Igas kirjutises on tunda mõtlevat ja juurdlevat, nähtusi ajaloolise arengu taustal vaagivat, paindliku sulega tõsimeelset muusikameest. Need Tartu päevil avaldunud omadused on süvenenult jäänud K. Leichteri tähelepanuväärt iseloomujoonteks tänaseni.

ENE TARU

KARL LEICHTER

RAHVUSLIKKUSEST MUUSIKAS

KARL LEICHTERI MUUSIKA-

KIRJANDUSLIK TEGEVUS TARTUS

VANALINN OLI JU ROHELINE

«Tallinna vanalinnast kõneldakse tihti kui kivisest linnast. Kivine linn on otseselt seotud kiviga, kivist ehitistega, kivist konstruktsioonidega, Tallinna silmapaistva raidkivikunsti teostega ning tänavate kivisillutisega. Samas ei saa salata, et kõlava määratlusega «kivine linn» seltsib kaudselt kriitiline, keskaja linna süngusele, hoonestustihedusele ja millelegi elamiseks ebasobivale osutav maine. Turisti silmale ei ole Tallinna vanalinnas midagi sünget (välja arvatud vahest timuka maja, vanglatornid ja raudrõngad Raekoja seinal). Antikvaarsuse kõrgseisu aastakümnetes on vanalinn lihtsalt vana ja seega huvitav... Tallinlasele, kes tunneb (ja armastab) oma linna sügavamalt, samastub kõik «sünge» vanalinna antisanitaarsusega, amortiseerumismuredega, funktsioonide stiihiaga, eriti elukultuuri madala nivooga.» (H. Üprus. «Kivise linna» antipood. Ehitus ja Arhitektuur. 76/2, lk. 46 jj.).

Mainitud artiklis näitab kunstiajaloolane H. Üprus, et Tallinn ei ole ajalooliselt olnud kaugeltki mitte kivine, vaid on evinud rohkesti rohelisi laike, millest autor võtab lähema vaatluse alla kesk- ja hilisemast ajast pärinevad vanalinna aiad.

Alljärgnevalt tahaksin peatuda vanalinna aedade paralleelnähtusel — haljasaladel, mis osaliselt on läbi aastasadade meie aegadeni püsinud.

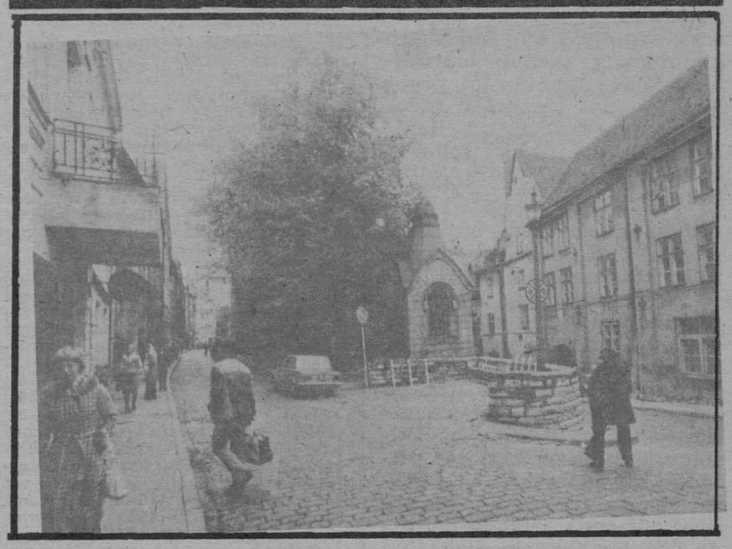
Sõjakas keskaeg, mil kõik linna hooned kaitsevajadusest tingituna kitsale ringmüüriga piiratud alale koondati, ei pakkunud pargikunsti ja iluaianduse arenguks küllaldasi eeldusi. Äärmiselt tiheda hoonestuse tõttu ei olnud võimalik hoonete vahele jätta suuremaid haljastatud territooriume, mistõttu nimetamisväärne pindala kuulus vaid lillede ja arstirohutaimede kasvatamiseks kohandatud kloostriaedadele ning kirikute ümbrusse rajatud kalmistuile. Lähema kontakti saamiseks loodusega tuli elanikel linnast välja minna. Nälg roheluse järele panigi keskaja inimesi rajama aedu ja haljasalasid linnamüüri välisküljele.

Rohkete eraaedade kõrval tuleks kõigepealt nimetada Roosiaeda (*rossen garden*), mille kohta ka mõndagi dokumentaalset leidub ning teada on, et see ühiskondlikult kasutatav oli. Aga laskem kõnelda kaasaegsetel.

Kroonikakirjutaja Balthasar Russow, kes Roosiaeda tõenäoliselt oma silmaga nägi, kirjeldab seda kroonikas nõnda: «Sel suvel, aastal 1547, sõitis jälle terve kogu Lüübeki laevu Narva. Seal seisid Tallinna kodanikud üleval Roosiaias ja pidid valuga pealt vaatama, et laevad nende linnast mööda sõidavad. Aga mõned trööstisid iseennast asjata ja ütlesid, et need on sõjalaevad, mis lähevad Narvat piirama ja tagasi võtma.

Et Tallinna Roosiaeda siin sagedasti nimetatakse, siis pean temast ka lühidalt teadust andma. See Roosiaed asus Suure Rannavärava ees, üsna suure linnatorni ligidal. Ja kaupmehed olid häil aastail selle aia mullaga kõrgeks tõstnud, kõrgeks tasandikuks teinud — rõõmsaks väljavaateks merele, et nende kohtade peale ümberringi vaadata, ja müür käis ümberringi, et sead ega muud loomad üles ei saaks tulla. Ja kesk teed tasandikul seisis kõrge ja ilus roheline puu pikkade ja laiade okstega ja puu all olid ümberringi mõned pingid tehtud. Sealt vaatasid nad ka iga päev kõige lusti ja rõõmuga pealt, kuda kõigi rahvaste laevad sisse ja välja sõitsid ja uhkesti loovisid, ja iga kord kui tulid ehk ära sõitsid, siis reidil vägevaid au- ehk rõõmupaukusid lasksid. Ja kui kaubasellid tahtsid laevale minna ja maalt välja sõita, siis tulid kodanikud, sellid, naised ja neitsid üles Roosiaeda säätma, kus siis halja puu all lahkumisjooki joodi ja lauldi ja tantsiti. Aga moskvalase piiramise ajal tustiti see tore rõõmu- ja lustiaed ümber ja sai leinaaiaks — ja nüüd on temast tallinlased kraavi ja valli teinud Suure Rannavärava torni ette.»

Olgu veel lisatud, et esmakordselt mainitakse Roosiaeturuks (*Grünmarkt*), missugune nimetus on püsinud tänapäevani. Turupidamine niisugusel kitsal kohal oli aga äärmiselt ebaotstarbekas, mistõttu sellest sajandi lõpul loobuti. 1893. a. otsustati siia rajada park. Ümberkaudsete elanike annetuste ja linnalt saadud summade toel tehti asjaga ka algust. Parki seati üles purskkaev tsinkfiguuriga ja platsike ümbritseti raudaiaga. Kahe tänava vahelisse teravasse nurka püstitati 1909. a. väike kabel.

Vaade Rohelisele turule Pika t. ja Olevimäe hargmikul (kunagine Kalaturg), 1977.

Laia tänava otsa kohal, Toompea nõlva all köitis aastaid tallinlaste pilku meeleolukalt kujundatud nurgake, mida ilustas paejärsakult langev kaskaad ja selle ette paigutatud J. Koorti skulptuur «Metskits».

Niguliste kiriku ümber oli kunagi kalmistu. 1773. a. keelati Katariina II käsul matmine vanalinna kirikutesse ja nende ümbrusse. 500-aastast kalmistut jäid tähistama vaid puud. Alates 1787. a. kuni XIX sajandi I veerandi lõpuni peeti nende all kuulsat jaanilaata (igal aastal 20. juunist 1. juulini). 1862. a. kiriku ümbrus korrastati ning kaeti muruga, puude vahele istutati ilupõõsaid, rajati jalgteed. Osa vanast pärnasalust kiriku põhjaküljel kasvab tänapäevani. Kirikust lõunas on vahepealsetele põlemistele vaatamata veel elujõus kuulus Kelchi pärn (ümbermõõt 440 cm), mille alla on maetud tuntud kroonikakirjutaja Christian Kelch, kes 1710. a. katku suri. Kalmistut märgib ka iidne puudesalu Oleviste kiriku ümbruses. Kahjuks on kunagisest väga ulatuslikust surnuaiast, mis isegi lõuna poole Pagari tänavat ulatus, säilinud vaid mõned pärnad vastu Pikka tänavat. 29. oktoobril 1883. a. istutati siia Martin Lutheri 400. sünniaastapäeva mälestuseks temanimeline tamm.

Kuulsatest kloostriaedadest ei ole ükski säilinud. Vaid 1. keskkooli kõrval Nooruse tänavas kasvab rida puid, kuid nendestki pole ainuski pärit endise nunnakloostri aiast, vaid on palju hiljem istutatud. Üksik jäme kastan keskkooli õues murdus ligi 20 aastat tagasi sügistormis.

All-linnast kõrgemale jääval paekaljul asuv Toompea on eeldatavalt kogu aja olnud puudest ja haljakutest võrdlemisi vaene. Siinsed majad on surutud üksteise lähedale, õued on tillukesed, jättes rohelusele vähe ruumi.

Vanemad puud on hävinud Toompead laastanud hiiglatulekahjudes, oma osa on mänginud ka ebasoodsad kasvuolud. Ja nüüd leidubki majade õuedes vaid paar-kolm vanemat puud. Kümmekond vanemat pärna kasvab ka Toomkiriku ümber. Seesugune äärmine rohelusevaegus on siiski vaid nüüdisaja nähtus. Möödunud sajandil oli Toompeal koguni paar suuremat haljasala. Komandandi maja taga asusid park ja viljapuuaed, Pika jala lõpus, tollimaja taga kallakul aga vanemate puude ja põõsaste read. Toompea lossi lõunaküljel, komandandi maja vastas laius veel XIX sajandi II veerandil nn. kuberneri aed.

Hiljem rajati lossiesisele kunagisele eeslinnuse alale ja endisele Toompea turule (kaotati 1876) iluaed, kus Toompea elanikud jalutamas käisid. 1894.—1900. a., kui siia Aleksander Nevski katedraali püstitati, hävis aga seegi. Üksnes katedraalist lõunasse istutati lammutatud hoonete kohale väike park pärnade, vahtrate, saarte ja paari hobukastaniga.

Kohtu tänava lõpus, maja nr. 12 õues on tänini säilinud üksikuid puid, siia loodi 1963. a. ka vaateplatvorm, kust all-linnale ja lähemale ümbrusele võib pilku heita.

Üsna uus on ka Toomkirikust läände jääval alal, Toomkooli tänaval asuv haljak mõne vanema puuga, lillepeenardega nende all ning ainukese keskajast säilinud kaevuga Toompeal.

Üpris noor iluaed Toompeal asub linnamüüri ja Nevski katedraali vahel Tallitorni lähedal. Viis-kuus aastat tagasi paiknes siin üsna maaliliselt intiimne haljasala kiviktaimlate ning mõningate põõsastega. Siit edasi viis väravaava läbi linnamüüri Taani Kuninga aeda, kus samuti mõningaid põlispuid leidub.

Ja olemegi teinud kiirkäigul marsi läbi Tallinna kunagiste haljasalade Papagoiaiast Taani Kuninga aiani. Nähtavasti võime täie kindlusega väita, et minevikus ei kujutanud Tallinn endast kaugeltki kivist kõrbe, vaid pigem vastupidi: linn oli kui mitte just rohelusse uppuv, siis üsnagi rikkaliku haljastusega. Selle hulgas domineerisid mahukate arhitektuuriansamblite (kirikud, kloostrid) juurde kuuluvad suured aiad, samal ajal kui elukvartalites esines valdavalt intiimsemat laadi õueaedu.

Sajandid on möödunud, tundmatuseni on muutunud kunagise keskaegse kaubalinna funktsioonid, linna välisilme, selle kõigega koos ka elanikkond. Kasvav elutempo, industrialiseerimine ning sellega kaasnevad nähtused on vajutanud oma pitseri ka kunagistele vanalinna kopsudele — rohelistele saartele. Jäädavalt on kadunud Pagagoi-, Roosi- ja Kütiaed, aga samuti kunagised haljad kalmistud, rohketest aedadest Vene, Pikas ja Laias tänavas on heal juhul alles vaid mõni üksik puu. Sajandivanuste aedade aeglane hääbumine puude väljasuremise läbi on loodusest määratud. Seda protsessi saab vaid aeglustada. Märksa kurvem on aga lugu vanalinna üsna uute haljakute ja õuedega. Need on asjaomaste asutuste ja elanike hooletuse tõttu üsna laokile jäänud. Mõned näited. Roheline turg on minetanud täiesti oma kunagise näo. Purskkaevust ei ole jälgegi, osa stiilsest piirdeaiast veeti utiili, puude alune on vihmaste ilmadega porine.

Pärast viimase sõja jälgede kõrvaldamist kujunes Harju ja Rataskaevu tänava vahele lagendik, mille taustal Niguliste kiriku võimas massiiv jõuliselt esile kerkib. See terassiline haljasala on meeldiv mälestusmärk tallinlaste ühistööst. Ent praegu on haljak samuti käest ära. Osaliselt on sellele kaasa aidanud jäätisekohvik, mille külastajad alasse just kõige paremini ei suhtu. Omajagu süüd on ka Restaureerimisvalitsusel, kelle poolt Niguliste kiriku ümber seatud plankaed juba üle kümne aasta kõige põlisemat pargiosa piirab. Lisaks sellele on mäenõlvale suunduvad trepid Harju tänava pool lagunenud, kena fontäänike ei piserda enam ammu vett, all-linna laste armastatud mänguplatsist ei ole pärast filmimeeste lahkumist (kes siin mõned aastad tagasi «Meistrite linna» tegid) midagi peale tolmava liivahunniku järele jäänud. Kunagi haljasala uhkuseks olnud A. Starkopfi «Karu» viidi siit purustamiskartuses hoopis minema.

Vahemärkusena lisagem, et arhitekti seisukohast (linnaehituslikust) pole koht kaugeltki sobiv mis tahes haljakule. Ent kuni sõjahaav on parandamata (täis ehitamata), tuleks roheline puhkenurk siiski korras hoida.

Täielikult on, nagu eespool nimetatud, oma kunagise intiimsuse ja meeleolukuse kaotanud ka Vaksali tänavas Toompea paejärsaku all asunud J. Koorti «Metskitsega» kaunistatud haljasala. Praegu on sellest alles vaid riismed.

Loetelu pole mõtet jätkata, sest parem ei ole olukord ka Toompea haljakute või all-linna üksikute roheliste saartega.

Siinjuures tahaksin nentida ka täiesti uudse, negatiivselt mõjuva haljastuse tekkimist vanalinnas. Möödakäijatele ei ole kindlasti jäänud märkamatuks üsnagi suured puud Breemeni tornis (Vene t.) ja linnamüüril Teatri- ja Muusikamuuseumi kõrval (Müürivahe t.), aga samuti puukesed ja põõsakesed paljude vanalinna hoonete katustel, karniisidel ja rõdudel. Ei tea, ehk on siin eeskujuks olnud kuulsad Semiramise rippuvad aiad, kuid kõigile peaks selge olema, et selletaolise roheluse vohamine ei tee au kellelegi, rääkimata äärmiselt kahjulikust mõjust ehitistele.

Tallinn võtab igal aastal vastu sadu tuhandeid külalisi Eesti eri paikadest, vennasvabariikidest ja paljudest välisriikidest. Kõiki võluvad meie pealinna majanduse, linnaehituse ja kultuurielu tormiline areng, rõõmus elutempo ning omapärane vanalinn, mis on ajaloomälestistest äärmiselt rikas. Selle nimel, et meil ei oleks tõesti põhjust rääkida vanalinnast kui kivikõrbest, tasuks näha veidi rohkem vaeva, kui me seda siiamaani oleme näinud. Esialgu aitaks võib-olla olemasolevagi kordategemine, vanalinna oma elanikele õdusa meeleolu võimaluste loomine, võimaluste loomine vanalinna lastele kas või natukenegi rohkem vahetu loodusega (mis siis, et osalt tehislikuga), lillede õitsemise ja linnulauluga ühendusse astuda.

Palju aitaks ka vanalinna õuede korrastamine, siia uue haljastuse rajamine. See oleks aga nähtavasti juba uus teema.

JAAN TAMM

ESTICA

■ Bulgaaria noorsooleht «Narodna Mladež» pühendas k. a. 21. septembri numbris terve leheküljе Eestile. Keskselе kohale on paigutatud EKP Keskkomitee esimese sekretäri J. Käbini sõnavõtt «Meie jõud on meie ühtsuses». Fotode ja Bulgaaria ning Nõukogude ajakirjanike kirjutiste abil saab lugeja ülevaate meie vabariigist, selle pealinnast, EKP-st ja ELKNÜ-st.

ÄÄREMÄNGIJA

T. Kallase esimeste jutukogude arvustajad nimetasid teda «lootuse lapseks». Hilisemad arvustused kustutasid sellest hellitusnimest teise poole. Vaatame, kas viimased raamatud, «Õhtuvalgus» ja «Insener Paberiti juhtum», annavad põhjust uuesti tõstatada küsimuse lootustest.

Kuigi mõlemad kogumikud ilmusid suhteliselt lühikeste vaheaegadega, on neis sisalduvad jutud valminud erineval ajal. Sellepärast tuleks neid ka eraldi käsitleda. Pealegi erinevad kaks raamatut oluliselt ka kvaliteedilt.

Varem ilmunud «Õhtuvalgus» osutab T. Kallase varasemate jutukogudega võrreldes uutele, nii sisuliselt kui ka vormiliselt olulistele arengutendentsidele. T. Kallase jutud on enam läbi komponeeritud, püänt, mis lähendab neist mõne novellile, on orgaanilisem, vähem kistud, vastavalt kujutatavale valitud stiil on väljapeetum ja järjekindlam. Üldine kirjutamismaneer on jäänud samaks, ladusasse teksti on pikitud mõni uudissõna. Olulisemad teisenemised on aga toimunud sisus. Uutes jutustustes puuduvad kummalised situatsioonid, faasinihked tegelaste reaalsusetajus. Meie ees on jälle põhiliselt lüürilise maailmatajuga noor Teet Kallas. Kui T. Kallase varasematele juttudele, eriti aga revüüromaanile «Heliseb-kõliseb» on ette heidetud kandva mõtte tagasihoidlikkust või isegi tühisust, mänglevat ellusuhtumist jne., siis nüüd on probleemide ja kujutatavate inimtüüpide ring märksa laienenud. T. Kallase põhitegelane pole enam mõneti hermeetilises maailmas seiklev ja oma fantaasiaga heitlev lumpenintelligent, vaid väga erinevate elukutse ja vanusega inimene, kes püüab lahendada mitte kummalisi olukordi, vaid oma eksistentsi mõtte seisukohalt keskseid probleeme. T. Kallase katse sisse elada võõrastesse maailmadesse on oluline ja vahest ka paratamatu samm edasi.

Teiste probleemidesse ja mõttemaailmadesse sisseelamisel rajanevad ka T. Kallase õnnestumised inimpsüühika õrnemate helinate edasiandmisel. Õige mitmes jutus püüab ta jälgida, kuidas iseenesest head, ent lihtsakoelised inimesed ei suuda oma elu vähegi õnnelikumalt korraldada. Põhiliseks ei osutu siin mitte inimeste halbus, vaid elementaarne kirjaoskamatus suhtlemises: kohmakus, saamatus ja lapidaarsus. Valikuolukordades, millesse elu nad asetab (näiteks juttudes «Neli vestlust armastusest», «Äärемängija juhtum», «Õhtuvalgus», «Jefreitori puhkus»), ei lähtu T. Kallase tegelased valiku tegemisel mitte väärtustest, vaid üsna juhuslikest asjaoludest ja kitsalt situatsioonilistest impulssidest. Ka ei põhjenda kirjanik alati nende otsuseid küllalt veenvalt, mistõttu iseenesest sümpaatsetest juttudest ei jää sügavamat emotsionaalset jälge. Osasaamine tuulevirvendustest hääbub seejuures mingi paratamatu sunni tajumisse, masendusse. Selletaoline fatalismiilming on T. Kallase muidu nii mänglevat lähenemisviisi arvestades väliselt ootamatu. Dialektikaseaduste seisukohalt on see aga üsna paratamatu niipea, kui autor asub mõne tõsisema teema kallale, muutmata seejuures põhilist kirjutamismaneeri.

Üsna adekvaatselt väljendab T. Kallasele iseloomuliku kirjutamisviisi võimalusi ühe tema kirjanikust tegelase pihtimus: «Mina, kes ma kurvastusega olen pidanud kogema, et ei jätku mul oskust ega jaksu suurteks panoraamideks sõjast ja inimestest, selles rahust, ülesehitustööst, viisaastakutest, tööstusest, põllumajandusest; mina, kes ma paraku pole ka küllalt tark kirjutama sügavaid filosoofilisi arutlusi inimkonnast ja tema saatusest, pean ma ju ometigi endalegi mingi koha leidma, et loota — äkki suudan viivukski nukraid lohutada, pealiskaudseid hetkeks mõtlema panna.» Seda Teet Kallas vaadeldava raamatuga suudab.

T. KALLAS. ÕHTUVALGUS. Tundelisi jutte. Tallinn, 1971, 150 lk.

T. KALLAS. INSENER PABERITI JUHTUM. ««Loomingu» Raamatukogu» nr. 27, Tallinn, 1977, 57 lk.

Millal on kirjutatud «Insener Paberiti juhtum» ja teised koos niminovelliga ilmunud jutud, seda pole lugejale teada antud. Igatahes erinevad need oluliselt oma tundetoonilt ja sotsiaalselt kandvuselt eelmises kogus avaldatuist. Nii probleemide ahenemise kui ka lüürilise alatooni kaotsimineku tõttu on viimane jutukogu eelmisega võrreldes nõrgem. Head fabuleerimisoskust ja ladusust ei täienda siin autoripoolne hoiak, selgelt väljendatud suhe oma tegelastesse, kui selleks mitte pidada iga jutu lõpus puänti asendavaid moraliseerivaid fraase.

Allpool püüame neid väiteid konkreetsemalt põhjendada.

Kõiki raamatus «Insener Paberiti juhtum» avaldatud jutte seob asjaolu, et nende tegelased nii või teisiti satuvad hullumajja. Hulluse probleem on T. Kallasele ennegi ainet andnud (vt. nimijutt kogus «Verine padi»). Hulludest kirjutamine, kui seda kergelt võtta, on iseenesest ahvatlev ja ilmselt ka Teet Kallase stiiliga sobiv. Tema tegelased on alati silma paistnud tegevuse irratsionaalsusega, rääkimata nende poolt lausa illusoorsete maailmade loomisest.

Vaadeldavatest juttudest nõrgim on «Roimari õpilane». Intellektuaalselt alaarenenud noormehe vaimne haigestumine on vähe põhjendatud. Paralleel elektrikäru ja elektritooli vahel on banaalsevõitu. Võimalik autori idee, et igaüks meie hulgast võib olla endine mõrvar või tulevane hull, on üsna kulunud.

Jutu «Õigus surra» taga peitub tõeline sotsiaalne probleem, mille avamiseks pole autor kahjuks teinud ühtki tõsisemat katset. On ju tõsiasi, et teatud olukordades on inimelu jätkumisele, kui see on ilma jäetud inimlikust sisust, raske leida põhjendust, seda eelkõige inimesel endal. Slava endine elu ei paku talle palju pidepunkte leidmaks elu mõtet uutes oludes. Rahustid siin ei aita. Seetõttu on arstide ponnistused Slavat elus hoida juba ette asjatud. Võitlus arstidega muutub tema eksistentsi ainsaks sisuks ja varem või hiljem trumpab ta nad üle. Võõrastavad on ainult Slava bravuur, vähimagi meeleheitetunde puudumine ja suremise stoilisus. Niisugusel kujul, nagu Slava juhtumi esitab Teet Kallas, jääb see kahjuks üksnes põnevaks lugemiseks: kes peale jääb?

Jutustuse «Tagasi suurte kivide juurde» võiks pealkirjastada ka «Tagasi suurte sõnade juurde». Kui jätta tegelase hullus alla kriipsutamata, siis meenutab jutustus 1960. aastate Valtonit. Tavalise n.-ö. hullujutu asemel võiks siin olla grotesk. On ju küllalt neid, kelle ainsad suured teod on suured sõnad, aga siiski peavad nad end tõsisteks ja vajalikeks inimesteks. Kuid ka sel kujul on kirjutamata jäetud ulatuslikum sotsiaalne taust: probleem, kuidas tõepoolest aidata niisuguseid haigeid. Raviarsti antud isiklik kümnerublane on vaid nõrk vihje sellele.

Vaadeldava kogu huvipakkuvaim jutt on kaheldamatult «Insener Paberiti juhtum». Autoripoolne kommentaar lõpus (kui seda mitte võtta naljana) vähendab kohati meisterlikult esitatud isiksuse lagunemisloo mõju. Insenerirollist väljalangemisele järgneb üldiste sotsiaalsete normide rikkumise rahulik aktsepteerimine, seejärel nende rikkumine, kunstlike, omaenda jäikade normide loomine ja maniakaalne ellurakendamine.

Kõige ülalöeldu tõttu jäävad T. Kallase viimases kogus esitatud jutud ikkagi üsna tavalisteks hullulugudeks ilma psühholoogilise sügavuse ja sotsiaalse kõlapinnata. Pikema praksisega arstid võiksid niisuguseid lugusid rääkida veel huvitavamalt ja mitu korda rohkem.

Ka kipuvad T. Kallase tegelased olema üsna üheülbalised. Neid iseloomustavad kaunis napid jooned hakkavad häirivalt korduma. Näiteks on Matsil tugev sihvakas proportsionaalne mehekeha, (lk. 12), Slaval on «noor ja sitke ülakeha, jõulised lihaselised käsivarred» (lk. 15), Ojasson on «pikk vilajas poiss, käed suured, punakad, tööhimulised» (lk. 31). Insener Paberit on samuti «pikk, sihvakas», «treenitud kehaga» (lk. 55, 56). Rõhutatud mehelikkus näib kuuluvat tulevase hullu tüpaaži. Võib-olla on see vajalik rõhutamaks kontrasti nende vaimse vaesusega. Naistegelasi iseloomustab T. Kallas peaaegu eranditult jalgade järgi, jaotades nad sihvaka- ja jämedasäärelisteks. Peale selle on kõigil vaimuhaigetel õige tihedad sidemed filosoofiaga. Matsil ja Slaval mõlemal on filosoofilaup. Slava tavatseb raviarstiga isegi filosofeerida. Ojassoni korstnapühkijast isa ja insener Paberit loevad hoolega filosoofilist kirjandust jne. Seesuguses üheülbalisuses peegelduvad võib-olla mõningad argiteadvuse hoiakud vaimse töö suhtes, kuid igal juhul mõjustavad ülaltoodud paralleelid, mida on raske võtta kunstikavatsuslike pähe, T. Kallase kui kirjaniku fantaasia kidunemist. Niisugusel kujul kirjapanduna osutuvad T. Kallase lood sõnakunsti piirimail seisvaiks. Siinkohal tahaks jälle meenutada hiljuti «Sirbist ja Vasarast» loetud igituttavat, kuid seekord V. Bondarevi sõnastatud mõtet: «Kirjandus, mis ainuüksi kirjeldab, kaotab minu meelest ja hakkab edaspidigi järkjärguliselt kaotama oma tähtsust. Võime ja oskus midagi kirjeldada ei tee veel kirjanikust kunstnikku. Sest kirjanik on alati mõtleja, kes annab endale hästi aru sellest, mille nimel on kirjutatud üks või teine novell, stseen, peatükk romaanist.» See mõte on T. Kallase teoste puhul vaieldamatult aktuaalne, ilma selleta on kirjandusè ääremängija seisundist raske välja pääseda.

REIN RUUTSOO

LOUIS ARAGON 80

3. oktoobril sai kaheksakümneseks silmapaistev prantsuse kirjanik, kommunist Louis Aragon. Ajal, mil paljud tema põlvkonna kuulsused on manalasse varisenud (Eluard, Breton, Saint-John Perse, Prévert, Elsa Triolet, Mauriac, Malraux), ei rauge vanameistri loomingujõud. Aragoni mahukasse elutöösse on vermitud XX sajandi inimese biograafia kõigi oma murrangute, lootuste, müütide, katastroofidega. Mees, kes on seisnud aastakümneid kirjandusprotsessi avangardis — nooruses sürrealistina, küpses eas sotsialistliku realistina, väsimatu rahuvõitleja-publitsist (Lenini rahupreemia 1957, Oktoobrirevolutsiooni orden 1972), kirjanduskriitik, universaalne poeet, kelle loomingus on viljakalt esindatud nii intiimne lembeluurika, eepika, kodanikuluule kui ka jõgiromaan — sellisena väärib Aragon vaieldamatult «meie sajandi Victor Hugo» apärga.

Aragoni arvukate teoste hulgast on tähtsamad esikkogu «Rõõmutuli» (1920), vastupanuliikumise aastate luulekogud «Südamevalu» (1941) ja «Prantsuse äratussignaal» (1944), poeemid «Silmad ja mälu» (1954), «Lõpetamata romaan» (1956), «Elsa» (1959), «Luuletajad» (1960), «Elsa narr» (1963); proosast lüüriline «Pariisi talupoeg» (1926) ja romaanitsükkel «Reaalne maailm», mille kaks viimast teost «Aurélien» (1944) ja «Kommunistid» (1949—1951), on ilmunud ka eesti keeles. Viimase aja loomingus on ülekaalus romaan: «Vaikne nädal» (1958), «Ehtne surm» (1965), «Blanche ehk unustus» (1967), «Henri Matisse» (1971), «Teater/Romaan» (1974).

Peab märkima Aragoni luule virtuoosset vormitäiust, mis pole eesmärk omaette, vaid alati idee teenistuses. Poeedil on õnnestunud sürrealismi pagasist pärit sõnaakrobaatika meisterlikult ühte sulatada puhtariimilisте klassikaliste värsimõõtudega. Paljud tema luuletused on viisistatud ja muutunud populaarseteks lauludeks. Tõlkimatuse maine on luulele ülim kiitus, kuid tõkestab levikut üle keelepiiride. Nii puudub Aragoni üllrikas, musikaalne, mitmekihiline poeesia eesti keeles peaaegu täielikult. Teeneid tema luule eestindamisel on vaid J. Semperil ja A. Kaalepil. Juuresolev katkend, mis on võetud poeemist «Lõpetamata romaan», heidab mõttesilla luuletaja noorusotsingutesse.

LOUIS ARAGON

Katkend poeemist

«LÕPETAMATA ROMAAN»

Siin algab sõnade pilkane öö
Siin irdub nimi sellest mida ta nimetab
Siin maalib vastuhelk fantastilises kirjas
Maailma milles sein on sein vaid niivõrd
Kuivõrd päikeselaik ta pinnale liibub
Kuivõrd kuupeegel tabanud mööduvat meest

Siin algab žongleerimisdžungel
Ja see kes kõneleb usub tõemeeli et tema sõna
On maailma algus ning esmane päev
Polnud muud kui klaaskuul milles spiraali keerdunud värvid
Aga teisel päeval ta ütles Saagu pimedus
Et ilutulestik kirkamalt esile tõuseks
Kolmandal päeval ta tundis end ära pilvis
Neljandal tundis end ära voolavas vees
Oma hääle kaja ta kohtas viiendal ööl
Kimbuke koidikuid piisas et inimkeelest
saaks ta silmis mis tahes loomingu läte
Ning ühel laupäeval
See kes kõneleb lõigi kalad ja linnud
Oma näo järgi
Ning pühapäeval ta läks välja tänavale ilusais riideis
Teda hämmastas naer õlakehitused mis teda saatsid
Ja viiruk mis põles teistele orel kes teab mis Jumalale
kirikus mängis
Hullust hullust kuulutas kell
Siin algab sõnade lumm ja luuletajate needus
Vaadake neid lapsi kõndimas läbi elu
vilespill käes või simbel
Nad mängivad tulega teisi kohtlevad kalgilt rikuvad korda
Mõnuga paiskavad segi ja solgivad kõike
Pidalitõbiste käristid peos
Põrgulärm ning ma põlgan neid kes vaatavad kuhu panevad jala
Trompetid pole tehtud penide jaoks
Ja ehkki ma meeleldi lompides kahlan
Näete näete neid naeruväärseid ja ülevaid lapsi
Ekslejaid eksi pillatud märkide metsas
Kiiskavas valguses varjude mängus
Kaotsi kaotsi kesk mõttelist labürinti
Iseeneste Minotaurostest iseeneste saak
Rändkomejandid kes vankudes tassivad kirevaid kaitse
Kohvrisang nööriga seotud lootes et keegi ei näe
Luitunud kulissid seatakse puiesteel püsti
Sildid juurde selgitust andma
Trikood on koltunud tikitud hõlmilt kildhaaval kassikuld koordub
Kõik see ulmade narmendav kard
Eks vaadake mind mis nägu on päevavalges
Nood kes võrguta küüslauktulede sööris panevad kaalule elu
Või sülgavad verd oma tähisest kopsust

Ja nende hulkurileer peatub õhtul tiigi kaldal
Või linna külje all hüljatud kõnnul
Koidu eel sind äratab külm ümberringi valendab prahti
Ja iga päev tuleb neil niita öiste unenägude hein
Kuhu viia see rohi Kuhu panna see liigne taak
Ikka edasi edasi sest selles kandis
Ei soovita näha teid mustlasi
Kes te teenite leiba pea peal käies

Sõnad võtsid kinni mu käest
Kus ma viibin Mis eksirajalt tabas mind agu
Mida veetakse kõigis neis mööduvais vankreis
Kuuled voorimeest vandumas oledki Suurel Turul
Järgid mõtet süttid ja enam ei tea mida räägid
Jah Nii see algab nii sind juhivad sõnad
Kaovad silmist katused kaob silmist maa Sa rändad
Lindude seletamatuil teil

Prantsuse keelest

MERIKE RIIVES

«UGALA» UUE HOOAJA UUT JA PAREMAT

Pühapäeval, 2. oktoobril kutsus «Ugala» kokku selle hooaja esimesi külalisi. Mullu valminud lavastusi mängitakse novembrini, siis on plaanis välja tuua kaks selle aasta põhiteemale, Oktoobrirevolutsiooni juubeliaastapäevale pühendatud esietendust. Esimene neist valmib leedu tuntuima filmimehe Vytautas Žalakevičiuse filmi «Keegi ei tahtnud surra» ainetel. Lavastuse teemaks on aeg, mis jaotab inimesed vastasleeridesse mitte nende heade või halbade omaduste, vaid tõekspidamiste või isegi asjaolude mõjul. Olgugi et lavastuse tegevus toimub märksa vähem aega tagasi, kui seda juubelinumber näitab, on ta revolutsioonist, sest temas käsitlevasse ajavahemikku kuuluvad pöördesündmused Balti vabariikides. Lavastuses on otsitud uusi mängu- (lavastaja Riho Lehespalu), kujundus- (kunstnik Heitti Polli) ning ka muusikalisi (helilooja Sven Grünberg) põhimõtteid.

«Ugala» teine juubelietendus valmib teatri peanäitejuhi Heino Torga käe all ning kannab nimetust «Suudlus enne koitu». Kuigi selle Ardi Liivese algupärandi tegevus toimub 1918. aastal, võib teda süžee poolest eesti «Macbethiks» nimetada. Lavastajat köitsid näidendis peituvad inimväärikuse säilitamise ning uue inimese ajaloolise kujunemise teemad. Oma mängulaadi ja lavapildi poolest (Ingrid Aguri kujundus) tuleb lavastus olustikuline, veidi naturalistlikki, mis tingliku «Keegi ei tahtnud surra» kõrval peaks kunstirõõmu valmistama traditsioonilise «Ugala» stiili pooldajaile.

Ajal, mil Heino Torga lavastus mõne kuu vanuseks saab, asub päris «Macbethi» kallale teatri vanameister Aleks Sats. Sellest kujuneb töö, millist näitlejanõudlikkuse poolest «Ugala» juba aastaid pole katsetanud (välja arvatud ehk «Idioot»). Shakespeare'i-taseme-line dramaturgia peaks aga teatrile praegu kasu tooma isegi loodetust väiksema õnnestumise korral, sest lati mahalöömiselgi on hüpe ikkagi üks kõrgemaid.

Riho Lehespalu kasutab proovide vaheaegu, et valmistada ette uus materjal. Järgnev lavastus, mis koosneb kolmest osast ning kannab (esialgset) nimetust «Sobla», on satiiriline. Autorite hulka kuuluvad F. Dostojevski, Kozma Prutkov, M. Zõštšenko — kirjanikud, kes kõik omamoodi ja eri aegadel, kuid julgelt ning iroonia varju all võitlesid elu tumedama poolusega. Lavastaja edasiste plaanide «portfellis» on veel mõned novellid ning G. Boccaccio surematu «Dekameron», ajaliselt kipuvad need aga järgmisse aastasse jääma.

Veel on «Ugalal» kavas jätkata «Niskamäe» sarja ning ka pisiperet uue lastetükiga rõõmustada. Selle nimi jäägu praegu siiski veel väga rangelt saladusse.

FELIKS ŠUBIN,
«Ugala» kirjandusala juhataja

2. oktoobril esietendus Noorsooteatris Maciej Zenon Bordowiczi «Non-stop», kaheinimesetükk Silvia Laidla (vasakul) ja Lisl Lindauga. Lavastajatöö Peeter Volkonskilt, kujundus Tõnu Virvelt. «Non-stop» etendub suurel laval Salme t. 12.

KOGU KIIEV PIDUTSES

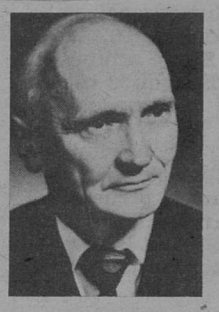
23. septembril algasid Kiievis Ukraina III noorsoofestivali lõppüritused. Kohale olid saabunud delegatsioonid kõigist liiduvabariikidest (ka Eestist eesotsas ELKNÜ Keskkomitee esimese sekretäri I. Toomega), samuti mitmelt sotsialismimaalt. Festival hõlmas konkursse, suurürituste kokkuvõtteid ja võistlusi, mille võitjatel oli õigus osaleda lõppüritustel. Kõigist Ukraina linnadest ja rajoonidest saabusid noored Kiievisse, et sammuda ühises rivis Keskstaadionile, kus süüdati pidulikult festivalitõrvik. Noored raporteerisid oma valmisolekust asuda uutele töövõitudele, revolutsiooni- ja Isamaasõja veteranid tänasid neid kui suurepärast järelkasvu, seejärel möödus pealtvaatajate silme alt Nõukogude riigi ajalugu. Rahvas elas innukalt kaasa, diktori sõnad mattusid kohati ovatsioonidesse. Peomeeleolu ei suutnud rikkuda ei jahe ilm ega vihmahood. Järgneval kahel päeval toimusid kõigis suuremates saalides ja lavadel, ka rahvamajanduse saavutuste näitusel, kontserdid. Eestit esindas ansambel «Kukerpillid», kes esines uues, luksuslikus ja avaras kultuuripalees «Ukraina» koos moldaavlaste, tadžikkide, aserbaidžaanlaste ja Kiievis õppivate Angoola üliõpilastega. Kontserdil osalesid ka Tšiili noored, samuti Saksa DV noored, kes ehitavad gaasijuhet Orenburg — NSV Liidu läänepiir. Kogu Kiiev, kogu Ukraina elas Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud festivali märgi all, kontserte kanti üle ringhäälingus ja -pildingus, külalisi ümbritsesid tähelepanu ja hool. Festivali lõppüritus, suur sõprusõhtu Kiievi spordipalees, oli erakordne, kujunedes oma sadade osavõtjatega meeliülendavaks massiürituseks.

Festival lõppes suure üldrahvaliku karnevaliga Kiievi peatänaval Hreštšatikul. Improviseeritud poodiumidel mängisid ansamblid ja puhkpilliorkestrid üksteist detsibellidega üle trumbates. Terve Kiiev oli hilisööni tänavatel, kes maskis, kes ilma.

Enniteme!

ALMA VAARMAN, Eesti revolutsioonilise liikumise tegelane, publitsist ja memuaarikirjanik, personaalpensionär. Saab 9. oktoobril 75-aastaseks.

ANATOL SASS, ENSV Riikliku Noorsooteatri lavastusala juhataja. Saab 10. oktoobril 50-aastaseks.

HENNO KALMET, RPI «Eesti Projekti» teaduste sektori projekti peaarhitekt. Sai 2. oktoobril 60-aastaseks.

ETV kommentaatorile saatejuht Enn Eesmaale

Tuttavad, kolleegid, sõbrad räägivad, et olete Liilia ja Rein Kotka pühapäevases (25. sept.) «Monitori» saates paika pannud. Ütlesite ära, et oleme isetegevuslikud lauljad. Mina näitleja ja Liilia teise elukutse esindaja. Mina olen tõesti TRA Draamateatri näitleja ja Liilia on koduperenaine. Nüüd käin ringi ja mõtlen, magada ei saa. Enne muret ei olnud, nüüd on mure. Oleme Liiliaga teinud tõesti päris mitu viisi J. Üdi, J. B. Béranger', E. Enno jt. värssidele ning need maha laulnud TV-s, raadios ja kohtumistel nii hästi, kui oskasime. Kuid seda on teinud ka teised ning pareminigi. Äkki need teised ongi profid? Kui võtame Peeter Tooma, Tõnu Tepandi, Priit Pedajase, Lauri Nebeli, Juhan Viidingu, Andres Otsa või Vello Jansoni — kõik on samuti näitlejad. Teavad, mis lauluga öelda, teavad pealisülesannet, sõnad on peas. Selge. Võib-olla arvate, et draamanäitleja kaotab oma professionaalsuse, kui ta sõnalisele osale lisaks ka laulab. Aga stopp. Ei saa olla! Kõik kõrgema haridusega inimesed, konservatoorium, laulu- ja muusikatunnid seljataga. Paljudel neist on Kultuuriministeeriumis kinnitatud atesteerimistunnistusedki taskus.

Aga kuhu siis jäävad meie tähed? Tõnis Mägi, Jaak Joala, Tarmo Pihlap, Reet ja Ivo Linna, Marju Kuut? Mis sest, et mõnel sõnad tihti peas ei ole. Aga lindistus on ju tipptopp, ainult fonogramm ei lähe pildiga sünkrooni. Atesteerimispabereid on neilgi. Ka varieteesoliste, keda TV kasutab vähe või ei kasuta üldse, ei oska kuhugi panna. Nad saavad ju raha. Kui raha, siis — profid, aga kõik saavad ju raha. Iseasi kui ära ütled, et ei taha raha. Võibolla oled siis isetegevuslane? Mina võtan vastu, aga Enn Eesmaa ütles, et olen isetegevuslane. Lähen omadega sassi. Aga poppidest popimad «Apelsin», «Kukerpillid», «Palderjan» — on nad isetegevuslastest profid või proffidest isetegevuslased — see on küsimus. Üldse ei saa me aru, kumb oleks õigem olla, kas isetegevuslik laulja või proff. Palun tehke meile see asi selgeks!

Austusega

REIN KOTKAS

GRAAFIKATRIENNAAL. PROBLEEMID JA PERSPEKTIIVID.

(Algus 9. lk.)

tööga sellisesse ekspositsiooni ka ei pääse. Tervikuna kinnitab Eesti graafikaekspositsioon viimaste aastate kunstiarvustustest kordunud hinnangut — stabiliseerumine. Kunsti tarbija ja hindaja seisukohalt on aga üsna loomulik. seegi, et väärika meisterlikkuse õhkkonnas tekib igatsus millegi uue ja üllatava järele, tüdimus graafikast, mille ülikeerukas kujundisüsteem muudab töö teinekord piltmõistatuse sarnaseks, ehk isegi kahtlus meie graafikakunsti stagnatsioonis. Vaieldamatu peaks aga siiski olema, et meie graafika praegune tehniline meistritase kuulub eesti kunstikultuuri väärtossa, mida tuleb hoida ning hinnata (B. Bernštein). Selliselt küpsusastmelt on võimalik edasiminek kui tahes sügavale tunnetustasandile ja suurte sisuliste ülesannete lahendamisele, mida me oma kunstilt ka ootame.

Jüri Hain juhtis tähelepanu sellele, et üheaegselt triennaaliks valmistumisega töötasid graafikud kahe vastutusrikka näituse tarbeks, mistõttu meie üldiselt elujaatav ja optimistlik väljapanek temaatiliselt kesisemaks jäi. Oktoobri juubeliks avatakse Moskvas üleliiduline kunstinäitus ning Tallinnas ekspositsioon «Inimene ja tehas», kuhu pannakse välja sotsiaalselt kaalukat uudisloomingut. Need näitused peaksid meie graafika suutlikkust ka sellest küljest iseloomustama. Võrdlus naabrite kunstiga tuletab aga siiski meelde, et mõned eesti graafikatraditsiooni väärtuslikud kogemused on praegu meie mustvalgekunstis tagaplaanile jäänud. Võiks kõnelda inimese üsna tagasihoidlikust kujutamisest meie praegusgraafikas, peaaegu ei harrastata enam graafilist portreed. Lätlastel ja leedulastel (kas või Domicele Tarabildiene auhinnatud sari «Vilniuse naised») on selles žanris välja panna tugevaid lehti. Meil on Viiralti ja Aino Bachi kunst, on tugev portreemeister Evald Okas, aga vähe selle meie kunstitraditsiooni jätkajaid. Loomulikult on eluõigus kõigil žanritel, ilma inimese kujutamiseta kunst aga põhimõtteliselt ei eksisteeri. Silma torkab ka leedulaste tähelepanelik suhtumine minevikukunstisse, selle pärandisse ja tavadesse. Varem piirdus see peamiselt oma rahvagraafika traditsioonide järgimisega. Nüüd on lähtepunkt avardunud, saanud laiema tunnetusliku tähenduse, kui tuua näiteks kas või Alfonsas Žvilius, kelle loomingus on märgatav renessansimeistrite eeskuju. Eesti praegusgraafika sidemed möödaniku kunstiga on mõneski suhtes tagasihoidlikumad kui Leedus.

Arvamuste vahetuseks andis alust ka üksikute autorite tööde valik. Leedulased ja lätlased eksponeerisid suhteliselt rohkem varasemate aastate teoseid, meie väljapanekust oli kolmekümne ringis uudisloomingut, mistõttu mõnigi kahe triennaali vahel loodud tugev leht pidi kõrvale jääma. Eesti kunstihuvilisi silmas pidades tundus koosolijatele selline valik siiski põhjendatud. Näitusekülastaja kaotab huvi oma vabariigi väljapaneku vastu, kui kohtab seal enamasti juba varasematelt näitustelt tuttavaid töid. 30 000 külastajat Tallinna III graafikatriennaalil on aga selline arv, mis peaks meid tõsiselt mõtlema panema graafikanäituste komplekteerimisvõimaluste ja ka graafikatriennaalide tuleviku üle. Nii suur hulk graafikanäituste külastajaid ei saa olla homogeenne, ühtsete huvide ja hindamiskriteeriumidega. Normaalne näituste korraldamise praktika eeldaks diferentseeritud väljapanekuid, erineva temaatikaga, miks mitte mitmele vanuserühmale (näiteks lastele), ka kunstnikele endile mõeldud näitusi. Lõppude lõpuks eeldaks selliseid võimalusi meie graafikute praegune loomepotentsiaal. Ehk algaks siit tee ka probleemiasetuselt ja teemadelt mitmekülgsema graafikaloomingu poole. Meie võimaluste piiridesse mahuvad aga ülekuhjatud graafikaosakonnad ülevaatenäitustel ja kolme aasta tagant esinduslikud triennaaliväljapanekud, mille jaoks Tallinna Kunstihoone on kitsaks jäänud. 90-leheline esindusnorm on Leedule ammu liiga napp. See on tõenäoliselt ka üks põhjusi, miks leedulased, soovides anda esinemisvõimalusi noortele, peavad range valikuga piirama triennaalile pääsu. Ja eks kaotanud tänavuse triennaali avatseremoonia palju oma pidulikkusest just sellepärast, et polnud lihtsalt ruumi, kuhu kohaletulnud kunstnikud ja külalised oleksid mahtunud seisma ning kõnelejaid kuulama. Tallinna järgmine graafikatriennaal on aga arvatud Moskva 1980. aasta olümpiamängude kultuuriprogrammi ja vaevalt oma sisukuse, ulatuse ning pidulikkuse poolest midagi kaotada tohib. Pigem vastupidi.

Koosolekul võeti kõne alla muudki triennaali korraldamisega seotud organisatsioonilised probleemid. Peeti vajalikuks informeerida edaspidi külalisi õigeaegselt ja täpsemalt triennaali preemiatest, et kõik oma ekspositsioone koostades seda arvestada võiksid. Tehti ettepanek asutada triennaali noortepreemia, et virgutada noorkunstnike osavõttu. Eesti ekspositsiooni silmas pidades on see mõte aktuaalne.

Tallinna IV graafikatriennaali arutelu Kunstnike Liidu parteialgorganisatsiooni lahtisel koosolekul kulges asjatundlikus ja konstruktiivses vaimus. Vaatlusaluse teema valik ise aga kinnitab meie ühe juhtiva loomingulise liidu parteialgorganisatsiooni aktiivset osalemist looming uprobleemides.

ELLE ANUPÕLD

ÜRITUSTEST ARHITEKTIDE LIIDUS

27. septembril peeti Arhitektide Liidu juhatuse järjekordne koosolek. Võeti vastu uusi liikmeid. Need olid **Tiit Kaljundi** (osales purjespordi olümpiakompleksi arhitektuurse lahenduse konkursil esikoha võitnud grupis koos A.-H. ja K. Looveriga, tegelnud «Kommunaalprojektis» haljasalade kujundamisega), **Ago Pähn** (lõpetas kiitusega ERKI arhitektuuriteaduskonna, tema diplomitöö osales Varnas ülemaailmsel arhitektuurikonkursil, praegu töötab RPI «Maaehitusprojektis»), **Kai Aksel** ja **Ljudmila Raun** (RPI «Eesti Tööstusprojekti» arhitektid, tööstuse paiknemine ja planeerimine). Veidi varem oli Arhitektide Liidu liikmeks võetud **Ene Liigand** («Kommunaalprojekti» arhitekt, haljasalade kujundamine).

Arutati noorte arhitektide küsimust. Tavaliselt on noortel raske pääseda avalikkuse ette. Meil see probleemiks ei ole. Alla 35-aastaste arhitektide hulgas on projektgruppide juhte, suurte tööde peaautoreid, paljudel on valminud ja laialdast tunnustust leidnud hooneid. See kõik on positiivne, ent samas ootaks noorte arhitektide aktiivsemat ülesastumist, osavõttu Arhitektide Liidu üritustest. Sageli ei kasuta noored neile antud võimalusi.

Järgmisel aastal tuleb Eesti NSV-s üleliiduline arhitektuuriüliõpilaste igaaastane diplomitööde näitus. Eesti on neil suuüritustel siiani edukalt esinenud, on toodud auhinnalisi kohti, on kuuldud kiidusõnu sisulise küpsuse ja vormistamiskultuuri eest.

Seni on Arhitektide Liidu üritused toimunud kord nädalas (põhimõttel «pigem vähem aga paremini»). Et arutatakse korduvalt samu probleeme, on üritused kaotanud teravuse ja uudsuse. Paljud päevakajalised ja erutavad küsimused lahendatakse vastavates ametkondades enne liidu vaatevälja jõudmist. Oleks vaja suurendada aktiivsust ja operatiivsust.

Moskvas VII üleliidulisel noorte arhitektide loomingu ülevaatusel Arhitektide Liidu Keskmajas käisid arhitektid Meeli Truu, Malle Kusma, Rein Tomingas (vastu võtmas II koha diplomit) ja Rein Luup (vastu võtmas III koha diplomit). Üritusest oli lähemalt juttu «Sirbis ja Vasaras» nr. 36.

IKE VOLKOV

«Loomingu» novellivõistluse tähtaeg läheneb

Eesti NSV Kirjanike Liidu ja ajakirja «Looming» toimetuse korraldatud novellivõistlusele laekuvate tööde hindamiseks moodustati žürii, kuhu kuuluvad V. Ilus, K. Kurg, A. Langemets, P. Lias, L. Remmelgas, M. Traat, E. Vetemaa, I. Viiding ja V. Villandi. Novellivõistluse tingimused on avaldatud ajakirjas «Looming» 1977, nr. 3 ja ajalehes «Sirp ja Vasar» 1977, nr. 9.

Käsikirjade esitamise tähtaeg on 1. november 1977.

Filmiharrastajate nädal

10.—15. oktoobrini toimub Eestis Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud amatöörfilmikunsti nädal, mis avatakse 10. oktoobril algusega kell 19 Tallinnas Ehitajate Klubis (Endla t. 8). Seal tutvustatakse vennasvabariikide amatöörfilmide koondkava. 11. ja 13. oktoobril kell 19 algavad Tallinna Puhkeparkide Direktsioonis (Narva mnt. 95, laululava all) amatöörfilmiõhtud. 11., 13. ja 15. oktoobril korraldab Kohtla-Järve stuudio «Eesti Põlevkivi» filmiõhtuid linna asutustes ja ettevõtetes. 15. oktoobril kell 11 alustatakse Tallinnas J. Tombi nim. Kultuuripalees ülevabariigilist amatöörfilmide konkurssi. Võistlusest osavõtuks võib registreeruda igal tööpäeval (kella 10.30—14) kuni 14. oktoobrini telefonil 669-625.

Teadaanne

Pärnu linna keskosa planeerimise arhitektuuri võistluse tähtaega on pikendatud. Võistlustööd tuleb esitada Eesti NSV Arhitektide Liitu hiljemalt 1. märtsiks 1978 kl. 17.

ARHITEKTIDE LIIT

Tänuavaldus

Tänan südamest kõiki õnnitluste ja heade soovide eest.

GUSTAV VALGMA

AUTASUSTAMISI

● **Loengulisest propagandast aktiivse osavõtu eest ja seoses üleliidulise ühingu «Teadus» 30. aastapäevaga väärisid Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja grupp Eesti NSV ühingu «Teadus» lektoreid ja aktiviste, sealhulgas Tallinna Polütehnilise Instituudi dotsent, ühingu «Teadus» juhatuse esimehe asetäitja Jevgeni Fominõh ja sama instituudi dotsent, ühingu «Teadus» ajaloopropaganda teadusliku metoodikanõukogu esimees Evdokia Madis, Eesti NSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi direktor, ühingu «Teadus» lektor Harald Haberman, Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ühiskonnateaduste Osakonna akadeemiksekretär, ühingu «Teadus» juhatuse presiidiumi liige, ühingu «Teadus» Tallinna linnaorganisatsiooni juhatuse esimees Juhan Kahk, EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna lektor Valeri Merkin, Tartu Riikliku Ülikooli dotsent, ühingu «Teadus» lektor Anatoli Mitt, Eesti Nõukogude Entsüklopeedia peatoimetaja, ühingu «Teadus» lektor Gustav Naan, ühingu «Teadus» Tallinna linnaorganisatsiooni vastutav sekretär, rahvaülikoolide Tallinna linnanõukogu esimehe asetäitja Sirje Nuuter, ühingu «Teadus» juhatuse esimehe asetäitja Hillar Olljum, Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi vanemteadur, ühingu «Teadus» lektor Eduard Päll, Eesti NSV TA Astrofüüsika ja Atmosfäärifüüsika Instituudi vanemteadur, ühingu «Teadus» lektor Hugo Raudsaar, Eesti NSV Tervishoiu Ministeeriumi Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi osakonnajuhataja, ühingu «Teadus» juhatuse meditsiinipropaganda teadusliku metoodikanõukogu liige Andrei Sarap, ajakirja «Pikker» peatoimetaja asetäitja, ühingu «Teadus» juhatuse noortekomisjoni esimees Edgar Spriit, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi vanemkonsultant, ühingu «Teadus» Tallinna linnaorganisatsiooni revisjonikomisjoni esimees Aino Vall ja E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi dotsent, ühingu «Teadus» juhatuse teadusliku kommunismi propaganda teadusliku metoodikanõukogu esimehe asetäitja Anton Vask.**

● **Teenete eest noorte õpetamisel ja kommunistlikul kasvatamisel anti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 20 haridustöötajale Eesti NSV teenelise õpetaja aunimetus, sealhulgas Eesti NSV Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi direktorile Osvald Nilsonile.**

● **Viljaka töö eest noorte õpetamisel ja kommunistlikul kasvatamisel anti suurele grupile haridustöötajaile Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri. Teiste hulgas vääris aukirja ajalehe «Nõukogude Õpetaja» ja ajakirja «Nõukogude Kool» toimetaja Aleksander Sepp.**

● **Viljaka pedagoogilise töö eest autasustasid Eesti NSV Haridusministeeriumi kolleegium ning Haridusala, Kõrgkoolide ja Teadusasutuste Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee presiidium rinnamärgiga «Haridustöö eesrindlane» suurt rühma haridustöötajaid. Teiste hulgas said rinnamärgi Eesti NSV Haridusministeeriumi koolivalitsuse juhataja asetäitja Ants Eglon, Antsla keskkooli raamatukoguhoidja Ella Kersna, Eesti NSV Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi kabinetijuhatajad Ülo Pajur ja Viivi Rukki, Pärnu-Jaagupi lastepäevakodu muusikaala juhataja Evi Rein, Tartu 22. lasteaia muusikaala juhataja Aino Sillaste, E. Vilde nim. TPedi dotsendi kt. Aino Huimerind ja Tartu Kunstikooli õpetaja Astrid Saare.**

● **Viljaka pedagoogilise töö eest said teiste hulgas Eesti NSV Haridusministeeriumi kolleegiumi ning Haridusala, Kõrgkoolide ja Teadusasutuste Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee presiidiumi ühise aukirja Pärnu 1. lasteaia muusikaala juhataja Aino Ahven, Haapsalu 1. keskkooli raamatukogu juhataja Ida Allik, Võhma 1. lasteaia muusikaala juhataja Salme Jänes, Eesti NSV Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi kabinetijuhatajad Niina Kaarna ja Liia Kopli, Tallinna 103. lastepäevakodu muusikaala juhataja Ave Kumpas, M. Härma nim. Tartu 2. Keskkooli raamatukogu hoidja Jaan Mitt, Eesti NSV Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi nooremteadurid Imbi-Heive Muhel, Milvi Roosileht ja Kai Võlli ning vanemteadur Leelo Tamm, Kilingi Nõmme lasteaia muusikaala juhataja Hille Sivi, Tallinna 42. lastepäevakodu muusikaala juhataja Koidu-Emilie Tammik ja Sindi keskkooli raamatukogu juhataja Virve Torn.**

● **Kauaaegse kohusetruu töö eest kirjastustegevuse alal ja seoses kuuekümnenda sünnipäevaga autasustati kirjastuse «Perioodika» direktorit Gustav Valgmat Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirjaga.**

● **Kuuekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse eeskujuliku töö eest anti Riikliku Akadeemilise Meeskoori lauljale Harri Vilpartile Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.**

● **Viiekümnenda sünnipäeva puhul ning kauaaegse viljaka loomingulise töö eest pälvis RAT «Vanemuise» näitleja, Eesti NSV teeneline kunstnik Lembit Eelmäe Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja.**

● **Filateelia populariseerimise eest ja viiekümnenda sünnipäeva puhul anti Üleliidulise Filatelistide Ühingu Eesti Vabariikliku Osakonna juhatuse presiidiumi esimehele Paul Lettensile Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.**

● **Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja vääris kauaaegse kohusetruu töö eest ja viiekümnenda sünnipäeva puhul Riikliku Akadeemilise Meeskoori laulja Uuno Kala.**

● **Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja pälvis kauaaegse kohusetruu töö eest ja viiekümnenda sünnipäeva puhul Riikliku Akadeemilise Meeskoori Tallinna trükikoja «Ühiselu» trükitsehhi meister Elien Jaanus.**

● **Silmapaistvate saavutuste eest õppe- ja kasvatustöös ning seoses kooli 75. aastapäevaga anti teiste hulgas Rakvere rajooni partei- ja täitevkomitee aukiri Kadrina keskkooli raamatukogu juhatajale Valve Oleskile.**

● **Eeskujuliku kutsetöö, aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust ning viiekümnenda sünnipäeva puhul vääris Kehra keskkooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja Aino Kukk Harju rajooni partei- ja täitevkomitee aukirja.**

● **Õpetajate päeva puhul sai Tartu linna partei- ja täitevkomitee aukirja teiste hulgas 33. lastepäevakodu muusikakasvataja Alide Redel.**

HELILOOJATE MAJA

Teisip., 11. X kl. 18 **muusikateadlase dots. Karl Leichteri 75. sünnipäeva tähistamise õhtu.** Esinevad Maris Männik, Ene Taru, Vardo Rumessen jt.

Neljap., 13. X kl. 19 **koolinoorte muusikaklubi «Rahvamuusika ja tänapäev».** Vestlus- ja lauluringis Igor Tõnurist, rahvamuusikaansambli «Leegajus» liikmed jt.

ESTICA

■ **New Yorgis «Yorktown Music Press»-kirjastuses 1972. a. väljaantud 80-lk. sonatiinide kogumik («The Joy of Sonatinas») sisaldab klassikalise muusika kõrval ka Villem Reimanni Sonatiini. Samas leidub teistegi Nõukogude autorite, nagu Glazunovi ja Kabalevski sonatiine.**

■ **Moskvas ilmuv ungarikeelne ajakiri «Szovjet Irodalom» («Nõukogude Kirjandus») avaldas oma juunikuu numbris M. Traadi «Kohvioad» Gábor Bereczki tõlkes.**

Fotokroonika

Soome fotoajakiri «Kamera Lehti» trükkis ära P. K. Jri arvustuse A. Reinsalu raamatu «Hea foto saladus» kohta. Praktilised näpunäited retseptide koostamiseks ning kaamerate ja objektiivide tüübid on retsensendi arvates juba vananenud. Kas tänapäeva fotograafil ongi vaja niipalju objektiivide ja katikutega tegelda, jäägu tehnikute hooleks. Fototehnikat, valguse iseloomu ja valgustustehnikat käsitletakse asjalikult, kuid lühidalt. Näidetena toodud fotod on trükitud paksemal paberil, kuid halva kvaliteediga, mõned pildid on isegi reprode reprod.

Pseudonüümi P. K. Jri varjus on ilmselt P. K. Jaskari, Soome üks tuntumaid fotoõpikute koostajaid.

* * *

«Kamera Lehti» nr. 6 teeb ka lühikokkuvõtte Eesti NSV — Soome fotovõistlusest. Esialgu on näitus Eestis (eksponeeritakse praegu Kiek in de Kökis), sügisel, kui väljapanek jõuab Soome, avaldatakse sellest ka ulatuslikumaid materjale.

NÄDALA RAADIO- JA TELEPROGRAMM

RAT «ESTONIA»

Reedel, 7. X kl. 14 «Telefon», kl. 19 «Don Giovanni»; laup., 8. X kl. 19 «Kullaketrajad»; pühap., 9. X kl. 19 «Traviata» (Germont'i osas Juraj Onišenko Tšehhoslovakkiast, Alfredo osas Ivo Kuusk); esmasp., 10. X kl. 19 «Suvitajad»; kolmap., 12. X kl. 19 «Boheem»; neljap., 13. X kl. 19 «Suvitajad»; reedel, 14. X reserveeritud etendus; laup., 15. X kl. 19 «Figaro pulm».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 7. X kl. 19 «Kolm õde»; laup., 8. X kl. 19 «Päikese lapsed», kl. 19 «Niagaara» (väikeses saalis); pühap., 9. X kl. 12 «Ära ole pärdikl», kl. 19 «Pardijaht», kl. 19 «Allegro moderato» (väikeses saalis); teisip., 11. X kl. 19 «Roosiaed», kl. 19 «Allegro moderato» (väikeses saalis); kolmap., 12. X kl. 19 «Mees, naine ja kontsert», kl. 19 «Reigi õpetaja» (väikeses saalis); neljap., 13. X kl. 19 «Õnne sünnipäevaks, Wanda June!», kl. 19.30 «Päikese lapsed» (Pärnu Draamateatris); reedel, 14. X kl. 19 «Kõrboja peremees», kl. 19 «Noore daami külaskäik» (väikeses saalis); laup., 15. X kl. 19 «Pardijaht», kl. 20 «Allegro moderato» (Haapsalu kultuurimajas).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Teisip., 11. X kl. 20.30 «Kümme neegrit» (Kullamaa kultuurimajas); kolmap., 12. X kl. 19 «Good-bye, baby» (viimast korda); neljap., 13. X kl. 19 «Non-stop».

VÄIKE SAAL, Lai tn. 23: reedel, 7. X kl. 20 «Sonettide tõmmu daam»; teisip., 11. X kl. 20 «Luguauk» (Lauri Nebeli õhtu); kolmap., 12. X kl. 20 «Laulud sõeiai» (A. Otsa õhtu); reedel, 14. X ja laup., 15. X kl. 20 Jälgige reklaami!

ENSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Hooaja avaetendused

Laup., 15. X kl. 19.30 «Indrek ja Karin» (esietendus); pühap., 16. X kl. 12 «Kaks vahtrat», kl. 19.30 «Indrek ja Karin» (esietendus).

RAT «VANEMUINE»

108. hooaja avaetendused

SUURES MAJAS: laup., 8. X kl. 19 «Tagahoovis»; pühap., 9. X kl. 12 «Äiu-äiu, poiss kui karu», kl. 19 «Edith Piaf» (esietendus); esmasp., 10. X kl. 19 «Edith Piaf»; teisip., 11. X kl. 19 teatrikülastajate konverents; kolmap., 12. X kl. 19 «Kuulsuse narrid»; neljap., 13. X kl. 19 «Edith Piaf»; reedel, 14. X kl. 19 «Matsipreili»; laup., 15. X kl. 19 reserveeritud; pühap., 16. X kl. 12 «Võõras mees», kl. 19 «Madame Butterfly».

VÄIKESES MAJAS: pühap., 16. X kl. 12 «Kuningatütre sünnipäev», kl. 19 «Kauka jumal».

VÄIKESE MAJA OVAALSAALIS: reedel, 14. X kl. 21 «Mu kodu on punaste pihlade all»; laup., 15. X kl. 22 «Hullumeelse päevik».

KÜLALISETENDUSED: kolmap., 12. X kl. 14 ja 18 «Oks ullike läks rändama» (Võru kultuurimajas); reedel, 14. X kl. 19.30 «Jälle häda möistuse pärast» («Ugala» teatris).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Laup., 8. X kl. 19.30 «Missis Piper juhib juurdlust» («Ugalas»); pühap., 9. X kl. 20 «Missis Piper juhib juurdlust» (Kohtla-Järve V. Kingissepa nim. Kultuurihoones); esmasp., 10. X kl. 20 «Missis Piper juhib juurdlust» (Kohtla-Järve V. Kingissepa nim. Kultuurihoones); teisip., 11. X kl. 19 «Missis Piper juhib juurdlust» (Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas); kolmap., 12. X kl. 19 «Missis Piper juhib juurdlust» (Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas); laup., 15. X kl. 19 hooaja avaetendused statsionaaris: «Suvitajad», «Vanamoeline komöödia» (väikeses saalis).

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Pühap., 9. X kl. 18 «Abituriendid» («Öö pärast lõpuballi»), kl. 20 «Lasud tuisus» («Lembitu» kolh. klubis); esmasp., 10. X kl. 20 «Lasud tuisus» (Puka kultuurimajas), kl. 14 ja 19 «Abituriendid» («Öö pärast lõpuballi»; TRA Draamateatris); teisip., 11. X kl. 20 «Lasud tuisus» (Valga kultuurimajas) kl. 14 ja 19 «Abituriendid» («Öö pärast lõpuballi»; RAT «Estonias»); kolmap., 12. X kl. 20 «Lõokese talu» (Türi kultuurimajas), kl. 20.30 «Papiiehmeste lennu aegu» («Natalja»; Tootsi klubis); neljap., 13. X kl. 20 «Kohtasin tütarlast» (Põltsamaa kultuurimajas), kl. 20 «Lasud tuisus» (Rannu kultuurimajas).

RAKVERE DRAAMATEATER

Laup., 8. X kl. 20 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Luua klubis); pühap., 9. X kl. 20 «Ciao» (Aravete kultuurimajas), kl. 20 «Kodukäijate kodu» («Avangardi» kolh. klubis); esmasp., 10. X kl. 20 «Ciao» (Jõgeva kultuurimajas), kl. 20 «Kodukäijate kodu» (Ambla kultuurimajas); teisip., 11. X kl. 20 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Narva-Jõesuu sanatooriumi klubis), kl. 20 «Päikesekiir aknas» (Tudulinna kultuurimajas); kolmap., 12. X kl. 20 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Alliku sovh. klubis), kl. 20 «Päikesekiir aknas» (Tapa Raudteelaste Klubis); laup., 15. X kl. 19.30 «Hunditubakad».

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Reedel, 7. X kl. 19.30 esineb lastekoor «Ellerhein» Mart Saare 95. sünniaastapäeva tähistamiseks; laup., 8. X kl. 15 abonemendile nr. 3 laupäevane sümfooniakontsert, dirigent Peeter Lilje, solist Margarita Võitles, kl. 19.30 estraadiansambli «Laine» kontsert, solistid Vello Orumets, Lembit Saarsalu, Sirje Nurmis, Ants Vähejaus; pühap., 9. X kl. 19.30 huumoriõhtu J. Smuuli ainetel «Muhedad muhulased Atlandi pial». Esitavad Tõnu Aav ja trio koosseisus Riho Joonase, Venda Tammann, Riho Mägi; esmasp., 10. X kl. 19.30 Eino Baskin estraadikavas «Viimane rong»; teisip., 11. X kl. 19.30 esineb Saksa DV bariton Siegfried Lorenz; kolmap., 12. X kl. 19.30 abonemendile nr. 2 kirjanduslik õhtu. Esineb Lev Jelissejev; neljap., 13. X kl. 19.30 abonemendile nr. 1 Eesti NSV Riikliku Sümfooniaorkestri kontsert. dirigent Roman Matsov, solist Leonid Brumberg (klaver).

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUM

Laup., 8. X kl. 16.30 «Helisev muuseumitund»: rahvapillipalu esitavad Leonhard Kuusksalu lõõtspillil ja Emil Kask Tartust viiulil.

FOTOMAPIST

HEIKI KUSTAVUS. «ÜKS KAUNIS SUVEPÄEV . . .»

OLI JA ON

● 1. oktoobril sõitis külalisetendustele Saksa Demokraatlikku Vabariiki RAT «Estonia» balletitrupp. Sõit langeb ajaliselt ühte muusikapidustustega, mis korraldatakse Berliinis Suure Oktoobri 60. aastapäeva auks. Trupp annab Berliinis, Leipzigis ja Karl-Marx-Stadtis kokku üheksa etendust. Kaasa võeti kaks programmi: esimeses on ühevaatuselised balletid «Aastaajad» A. Vivaldi neljast viiulikontserdist koosneva samanimelise tsükli ainetel ja Beethoveni «Prometheus», teises M. Raveli «Daphnis ja Chloe», ballettfantaasia «Luigelend», mille aluseks on V. Tormise samanimeline ooper, ja S. Prokofjevi «Kadunud poeg». Etendustest võtab osa kogu balletitrupp eesotsas T. Randviiru, J. Lehiste, E. Erkina, T. Härmi, J. Garancise, V. Maimussovi jt.

● Septembris viibisid järjekordsel kontserdimatkal Soomes Heli Lääts ja Peeter Saul. Kontserdid said teoks Kuopio raekoja saalis ja Kouvola linnahallis.

● Mõned päevad viibis Tallinnas ja külastas Eesti NSV Kirjanike Liitu Tšehhi teadlane ja kirjanik M. Stingl, kelle raamat maiade kultuuri arheoloogilistest mälestusmärkidest «Indiaani püramiidide saladused» näeb tänavu trükivalgust ka eesti keeles.

● 1. oktoobril algas rahvaülikoolides uus õppeaasta. Praegu õpib neis 234 000 inimest. Paljud meie rahvaülikoolid on võitnud üleliidulise tunnustuse. Hiljuti tehti teatavaks, et NSV Liidu Rahvamajandusnäituse esimese järgu diplomi on pälvinud Tartu kultuuriülikooli kujutava kunsti teaduskond ja Kohtla-Järve juriidiline rahvaülikool. Rakvere rajooni põllumajanduse, Viljandi rajooni pedagoogika ja kombinaadi «Kreenholmi Manufaktuur» kergetööstuse rahvaülikoolile määrati teise järgu diplom ning Eesti NSV TA presiidiumi loodusteaduste ja Kingissepa rajooni tervise rahvaülikoolile kolmanda järgu diplom.

● 7.—15. oktoobrini saab teoks Paide rajooni kirjandusnädal deviisi all «Võitlus ja töö sotsialismi eest». Täna kell 19 on Paide kultuurimajas kirjandusnädala avaüritus «Õhtu kirjanikega», mille sissejuhatavad sõnad ütleb Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimees Paul Kuusberg. Kirjandushuvilistega vestlevad ja esitavad oma uudisloomingut Minni Nurme, Valeeria Villandi, Paul Rummo, Enn Vetemaa, Arvo Valton, Heino Kiik, Rudolf Rimmel, Juhan Viiding, Hando Runnel jt. Kirjandusnädala jooksul toimuvad Türil, Järva-Jaanis, Amblas, Kabalas, Roosna-Alliikul, Lehtses, Koerus jm. kohtumisõhtud lugejatega ja mitmesugused muud raamatuüritused.

● Bulgaarias viibis kaks kuud külalislavastajana Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri peanäitejuht Vitali Tšermenjov. Seoses Suure Oktoobri 60. aastapäevale pühendatud Nõukogude dramaturgia festivaliga lavastas ta tööstuskeskuse Haskovo Ivan Dimovi nim. Teatris kolm teost — L. Moissejevi «Ruskava laane», A. Aleksini «Saatja aadressi» ning E. Hemingway romaani «Kellele lüüakse hingekella» instseneeringu, pälvides oma töö eest aukirja.

● Saksa DV kirjastuse «Verlag der Nation» kutsel viibis Berliinis Oskar Kruus, kes võttis osa Eesti-poolse konsultandina Läänemere kalda sotsialistlikke riike tutvustava publitsistiliku koguteose koostamisest. Mainitud raamat ilmub peale saksa keele ka vene keeles kirjastuse «Vaga» (Vilnius) ja poola keeles kirjastuse «Morszki» (Gdansk) väljaandel.

● Viis päeva kestis Rostockis veerandsaja riigi esindajate osavõtul konverents teemal «Noorte osa ajalooliste linnakeskuste kaitsmisel ja restaureerimisel». Sellest võtsid osa ka Eesti Vabariikliku Restaureerimisvalitsuse projektide peainsener Valeri Saks ja grupijuht Aarne Kann. Konverentsi delegaatide uurimistööd ja ettekanded ilmuvad eriväljaandena. Avaldamisele tuleb ka Valeri Saksa ettekanne «Noorte osa Tallinna vanalinna korrastamisel ja restaureerimisel». Nädala kestel tutvuti ajalooliste ehitiste restaureerimisega neljateistkümnes Saksa Demokraatliku Vabariigi linnas.

● Möödunud kuu algul avati Vilniuses Leedu Fotokunstiühingu kahekorruselises näitusemajas Tallinna Fotoklubi näitus. Välja on pandud ligi 90 pilti 30 autorilt.

● 27. septembrist kuni 1. oktoobrini esines Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas külalisetendustega Leningradi Riiklik Muinasjuttude Nukuteater. Näidati kolme lavastust: T. Egneri muinasjuttu «Inimesed ja röövlid», R. Katšanovi ja J. Uspenski muinasjuttu «Bahrami pärand» ning J. Speranski lavatükki «Sõdur ja nõid». Kokku anti kümme etendust.

● Laevastiku Tallinna Ohvitseride Maja raamatukogus oli 28. septembril kirjandusõhtu, kus lugejatega kohtus Nõukogude Liidu kangelane erupolkovnik Endel Puusepp. Oma tegevusest lendurina on E. Puusepp kirja pannud mälestusteraamatud «Kaugetel lennuteedel» ja «Árev taevas». Nendest teostest kangelane pajataski.

● Möödunud kuu lõpul kohtusid Helsingis Nõukogude Liidu kultuuri ja teaduse majas Soome reklaamifirmade esindajad «Eesti Reklaamfilmi» peatoimetaja Peedu Ojamaaga. Vaadati ning arutleti «Eesti Reklaamfilmi» viimaste aastate toodangut.

● Kingissepa rahvakoori «Lyra» tänavuse hooaja avakontsertidel Kuressaare piiskopilossi kapiitlisaalis oli kaastegev ka Aleksander Suuman, kes kandis ette oma luuletusi.

● Alates 30. septembrist võib Kadrioru lossi viies saalis tutvuda Adamson-Ericu maalidega. Ekspositsioon hõlmab peaaegu pool sajandit kunstniku loomingust. Samast ajast on avatud Tallinnas Kristjan Raua teoste näitus, mis on komplekteeritud Eesti NSV Riikliku Kunstimuuseumi fondidest. Näitus tutvustab kunstniku varajast loomingu-perioodi, töid möödunud sajandi viimaselt kümnendilt. Väljapanekus on maalid ja söejoonistused «Kardsepad», «Lee», «Kartulivõtmine», «Küünlavalgel», «Üksinda», «Ema portree» jt.

● Tänavu veetis puhkuse Saaremaal filminäitleja, NSV Liidu rahvakunstnik Jevgeni Leonov. Kingissepas kohtus ta Saaremaa spetsialistide klubi «Osilia» rahvaga. Vestluse vahepeal vaadati filme J. Leonoviga, sealhulgas ka mängufilmi «Thijl Ulenspiegel», milles tal on Lamme osa. Kodusaarel oli puhkusel ja kohtus ajalehe «Kommunismiehitaja» perega rännu-, kirja- ja teadusmees, TASS-i korrespondent Soomes Enn Kreem.

● Emakeele Seltsi 1977/78. a. tegevushooaja avakoosolek on 9. oktoobril kell 16 TRÜ peahoones J. V. Veski nim. auditooriumis. Teemal «Enesekõnaste verbide kolmest sufiksist eesti keeles» kõneleb filoloogiakand. Aili Univere. Läänemeresoome filoloogide sümpoosionist Helsingis pajatab seltsi tegevliige Helga Laanpere.

● Klubitöö ja taidluse päevaprobleemid olid arutlusel Haapsalus toimunud rajooni kultuuritöötajate konverentsil. Sellest võtsid osa ka EKP Haapsalu Rajoonikomitee teine sekretär L. Soosalu ja E. Vilde nim. TPedI kultuurharidustöö kateedri õppejõud H. Sagris. Sõnavõtjad, lastemuusikakooli direktor A. Nurme ja Haapsalu 1. keskkooli õpetaja T. Paomets valutasid südant puhkpillimuusikaõpetajate vähesuse üle, rahvatantsuga seotud probleemidel peatus rajooni rahvatantsuinspektor H. Miller jne. Konverentsil anti I üleliidulise taidlusfestivali kolmandas voorus edu saavutanud isetegevuslastele kätte diplomid. I järgu diplomi said Ants Tulvik «Lääne Kaluri» Haapsalu klubist ning sama klubi segarahvatantsurühm ja selle juhendaja Helga Roberg. II järgu diplomi pälvisid haridustöötajate keelpilliansambel Tõnu Paometsa ning «Lääne Kaluri» Virtsu klubi näitering Aino Vahtra juhendamisel.

● Üle-eelmisel nädalavahetusel asutati Viljandis ülerajooniline raamatuklubi. Asutamiskoosolekul tutvustas ERÜ tegevust Viljandi mail ühingu kohaliku organisatsiooni esimees Ants Salum, kes nentis, et Viljandi rajoonis on raamatuühingul 40 algorganisatsiooni, millesse kuulub ühtekokku 1000 liiget. Edaspidi kavatsetakse äsjases klubis luua bibliofiilide, ekslibristide, raamatuköitjate ja noorte kirjameeste sektsioon.

● Eesti Õpilasmaleva Keskstaap kuulutas välja maleva 1978. aasta käiseembleemi, rinnamärgi ja esindusplakati ideekavandite võistluse. Parimatele kavanditele on ettenähtud kolm preemiat ja kolm ergutuspreemiat kokku 200 rubla ulatuses. Tööd esitada EÕM Keskstaabile (Tallinn, Kreuksi 20) hiljemalt k. a. 1. novembriks.

UUSI RAAMATUID

V. I. Lenin. OKTOOBRIREVOLUTSIOONI AASTAPÄEVADEKS 1918—1922. Kõned, ettekanded, artiklid.

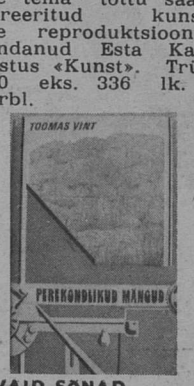
Kogumikku on võetud V. I. Lenini teoseid, mis on pühendatud Oktoobrirevolutsiooni viiele esimesele aastapäevale ning bolševike partei osale Oktoobrirevolutsiooni võidus. Kujundanud H. Kersna. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 208 lk. Hind 20 kop.

Endel Nirk. KAANEKUKK. Lugu Ants Laikmaa elust ja ettevõtmistest.

Biograafiline romaan eesti silmapaistva kunstniku ja kunstipedagoogi Ants Laikmaa elust ja loomingust. Gümnaasiumiaeg Pärnus, väeteenistus kürassiiripolgus Peterburis, kuuenädalane teekond jalgsi Riiast Saksamaale ja õpingud Düsseldorfi Kuninglikus Kunstiakadeemias, elujärg Tallinnas jne. Ees ootasid Pariis, Capri, Tunis . . . ning teekonna lõpp oma talus Taeblas. «Pikkamööda selitub mõnegi taotluse mõte ja tähendus, inimese kunagised pingutused omandavad suurema sisu. Nii ka kunstniku kaua ehitatud ja lõpetamatuna maha jäänud kodu, mis nüüd järelpõlvede jaoks on saanud lahutamatuks osaks tema elutööst ning loomingust. Taeblas käiakse aiva — käivad ka need, kellel muidu Laikmaa teoste ja teenetega vähest lähemat kontakti polegi. Selle maja ja pargi näol leitakse ees midagi väga omanäolist: ühe kunstnikuelu niisugune eneseavaldus, mis jätab ehk tugevama mulje kui mingi pildikogum. Ja mõnigi tunnetab seal viibides selgemini kui muidu elu kestmise võidukat laulu ning kunstniku edasielamist kõiges selles, mille pärijaiks oleme tema tõttu saanud.» Illustreeritud kunstniku teoste reproduktsioonidega. Kujundanud Esta Kamsen. Kirjastus «Kunst». Trükitud 24 000 eks. 336 lk. Hind 1.50 rbl.

Toomas Vint. PEREKONDLIKUD MÄNGUD.

Autori teises proosakogus on antud pikemad jutustused «Külaskäik koju», «Jättes armastuse kõrvale», «Ringmäng» ja ««Reis ümber maailma»», mis kõik on keskendunud perekonnaprobleemidele. Kujundanud Tiiu Allikvee. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. 244 lk. Hind 1.10 rbl.

Ave Alavainu. MUL ON VAID SÕNAD.

Luuletaja jätkab oma teises värsiraamatus debüütkogu temaatikat, jäädes ka käsitlusviisilt lihtsaks.

Ära tee minu käekäigust
numbrit, mu ema,
sul on minuta muresid küll.
Kõik, mis olen, saab täis-
kuuks,
lumeks ja lauluks —
ja sellest on ometi küll!

Luulevihik koosneb tsükleist: «Alla kuu», «Pastoraal», «Kuulata, muusika», «See suvi», «Leinaliblikas» ja «Sünd on ime». Kujundanud Ülle Meister. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 72 lk. Hind 25 kop.

Антон Таммсаape. МАЛЬЧИК И БАБОЧКА.

A. H. Tammsaare miniatuuri «Poiss ja liblikas» on vene keelde tõlkinud V. Fjodorova. Illustreerinud E. Ootsing. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 16 lk. Hind 14 kop.

Grigore Vieru. LÕPUTA MÕISTATUS. Värsse emast.

Moldaavia poeedi Grigore Vieru (sünd. 1935) lüürilisi mõtisklusi emast. Raamat vanemale koolieale. Moldaavia keelest tõlkinud Andres Jaaksoo. Illustreerinud Milvi Torim. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 24 000 eks. 40 lk. Hind 10 kop.

Helju Rammo. IMEKARU.

Kriminull väikestele, mida võivad lugeda ka suured. Raamat nooremale koolieale. Illustreerinud Maret Kernumees. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 64 lk. Hind 25 kop.

Eerik Teder. TAMMSAARE RADADEL.

A. H. Tammsaare elu ja loominguga seotud paiku tutvustavas brošüüris heidetakse pilk kirjaniku lapsepõlvekodule Kõrvemaa südames Albus, Järva-Madise alevikule, tehakse juttu kooliaastaist ja õpinguist Väike-Maarjas ning Tartus, Kaukaasia-reisist aastatel 1912—1913 ning elujärjest ja loometööst Koitjärvel ja Tallinnas. Kaane kujundanud J. Kaarma. Fotod: S. Migdal, P. Puks, E. Teder, V. Vihma; Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi ja A. H. Tammsaare muuseumi kogudest. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 56 lk. Hind 20 kop.

EESTI LINDE JA LOOMI.

Metoodilises vihikus teeb noor lugeja koos teksti autoriga mõttelise matka metsaavarustele, rabamännikusse, sooservale, jõgede ja järvede kaldaluhtadele, mereranna-le, saartele ja mujale, et tutvuda lindude ja loomadega, keda kunstniku abiga sel matkal kohatakse. Raamat nooremale koolieale. Joonistanud Herald Eelma, teksti kirjutanud Fred Jüssi. Kirjastus «Kunst». Trükitud 40 000 eks. 28 lk. Hind 60 kop.

MEESKOORILAULE.

Valimikus on eesti heliloojate loomingust A. Ratassepa «Oktoober» (A. Ratassepp), H. Lemmiku «Raiun kui rauda» (H. Pöögelmann), H. Lepnurme «Maamees» (M. Traat), A. Ritsingu «Kividele ei jää jälgi» (E. Vevers), G. Podelski «Ood sõprusele» (M. Lapissova), E. Arro «Kuu» (M. Raud), A. Marguste «Siin mu rõõmumaa» (H. Runnel), E. Mägi «See on minu piibusuitsu» (rahvaluule ja -viis), R. Lätte «Sälud» (H. Runnel), N. Laanepõllu «Mahlameistrite laul» (H. Suislepp), J. Bleive «Hommikul, kui tolmab rukis» (M. Traat), T. Vettiku «Unelm» (E. Leino) ja «Merella on sinine» (T. Vettik), H. Elleri «Merel» (O. Roots) ja A. Kapi «Mehed» (G. Suits). Vihikus on veel V. Kaminskise «Jäävad sajandeid laulud», J. Vitoli «Metsajärv», P. Tšaikovski «Joogilaul», I. Jeltševa «Külalaulud», E. Bergmani «Lõuna-Põhjala rahvalaul» ja R. Mantilla «Sõemüüja». Tõlkinud H. Karmo, U. Kreen, P. Härm, A. Ratassepp. Koostanud A. Üleoja, kaane kujundanud A. Mesikäpp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 96 lk. Hind 65 kop.

Linda Tammeorg. ÜMBER PÕHAJÄRVE JA VÄIKESELE MUNAMÄELE.

Vaheldusrikka ja kauni maastikuga looduse õpperaja kirjeldus. Fotod H. Uusilt. Kaane kujundanud M. Vannas-Orupõld. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 40 lk. Hind 20 kop.

V. I. Lenin. APRILLITEESID. Proletariaadi ülesandeist praeguses revolutsioonis. Illustreeritud meeneväljaanne. Kujundanud Rein Mägar. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 300 eks. 24 lk. Hind 5 rbl.

A. Kasak. IGALE TÖÖTAJALE KESKHARIDUS! Abiks haridusalase ülevaatuse aktivistile. Kunstiliselt kujundanud O. Herodes. Kirjastus «Valgus». Trükitud 4000 eks. 72 lk. Hind 15 kop.

Paul Alvre. SOOME SÕNAKONSTRUKTSIOONE JA VÄLJENDEID I.

Õppevahendi ja ka käsiraamatu ülesandeks on kaasa aidata soome keele süvendatud omandamisele, eriti piltlike väljendite mõistmisele ja tarvitamisele. TRÜ soome-ugri keelte kateedri väljaanne. Trükitud 500 eks. 92 lk. Hind 17 kop.

EESTI NSV TRÜKITOODANGU STATISTIKA 1976. Koostanud T. Juhansoo, eessõna L. Püssiit. Tekst eesti ja vene keeles. Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Poligraafia ja Raamatukaubanduse Komitee ja Eesti NSV Riikliku Raamatupalati väljaanne. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 400 eks. 96 lk. Hind 25 kop.

Харри Тайдре. Я И УЛИЦА.

Lastele mõeldud liikluõpik «Mina ja tänav» sobib kõikidele vanuseastmetele. Vene keelde tõlkinud M. Koch, illustreerinud E. Valter. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 50 000 eks. 200 lk. Hind 93 kop.

Salme Masso. SALATID JA MAHLAJOOGID. Käsiraamatu neljas, täiendatud trükk. Kaane kujundanud A. Säde. Kirjastus «Valgus». Trükitud 60 000 eks. 176 lk. Hind 66 kop.

Helmut Joonuks. RAKVERE RAJOON.

Matkajuhist saame ülevaate rajooni tänasest päevast, ajaloo- ja arhitektuurimälestistest, kultuuri- ja revolutsioonitegelastega seotud paikadest ning looduslikest vaatamisväärsustest. Ilmub sarja «Siin- ja sealpool maanteed» teises väljaandes. Kaane kujundanud Rein Mägar. Fotod: H. Joonuks. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 20 000 eks. 146 lk. Hind 50 kop.

«MEIE REPERTUAAR» nr. 9. Sisaldab P. Kilgase sulest sõjapäevade draama kolmes vaatuses «Kellatorn» ja Kai Leete segapaaritantsu «Kiigel» kirjelduse (E. Arro muusika). Muusikaveergudel on F. Mandre «Mu töömehe kodumaa» (H. Karmo), G. Tanieli «Kaua kestavad kaevikud?» (V. Beekman) ja «Tüdrukud, tüdrukud . . .» (P. Kilgas), R. Lätte «Olla noor» (L. Ruud), U. Naissoo «Kui lehvivad lipud» (A. Siig), H. Hindpere «Noor kodumaa» (P. Kilgas) ning senegali laul «Kuri-kuri», ginea laul «Fatima», S. Požlakovi «Armastuse aeg», V. Uspenski «Septembri romanss» ja A. Babadžanjani «Armastusest». Tõlkinud H. Karmo, L. Tungal, A. Otto ja O. Roots. Eesti NSV Rahvaloomingu Maja väljaanne. 64 lk. Hind 40 kop.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 8. Avaldab teiste materjalide hulgas TRÜ pedagoogikakateedri juhataja I. Ündi artikli «Õppekirjandus kui kompleksse didaktilise süsteemi alus», tänavuse kirjandusolümpiaadi põhjal Karl Muru märkmeid keskkooliõpilaste analüüsimisoskusest, järje TPedI õppejõu Mart Mägra artiklile «Kirjandus ja isiksus» jm. 88. lk. Hind 30 kop.

«SILUETT» nr. 3 (60). Talv 1977.

Eeloleva talve moejoont tutvustavad rubriigid «Suuskadele», «Talvemantel», «Kui olete «üle 20»», «Argipäevaks», «Lemmikmudel», «Pidulikuks puhuks», «Meestele» ja «Kogu maailmast». Teistel lehekülgedel viib album lugejad Ukraina moeloojatele külla, sisaldab Ella Vendelt järjekordse kõneluse kostüümi ajaloost («Kirbunahast» ja teistest nahkadest»), kirjakastiveerud, harjutusi saledusvõimlemiseks jm. Kunstnik V. Sepp. Fotod: G. German, O. Kõll, B. Mäemets. Tallinna Moemaja väljaanne. Trükiarv eesti keeles 52 000 ja vene keeles 222 000. 84 lk. + lõikeleht. Hind 1.50 rbl.

«ARTIKLITE JA RETSENSIOONIDE KROONIKA» nr. 6. Juuni 1977. 208 lk. Hind 75 kop.

«SOTSIALISTLIK PÕLLUMAJANDUS» nr. 17. September 1977. 48 lk. Hind 25 kop.

«KEHAKULTUUR» nr. 18. September1977. 32 lk. Hind 30 kop.

«PIKKER» nr. 18. September 1977. 16 lk. Hind 20 kop.

RIHO MESILANE

AFORISME

Puru silmaajamine algab lasteaia liivakastis ja lõpeb viimase peotäiega haua äärelt.

*

Olen hariduselt loomaarst: ise ravin ja kohitsen oma tiivulist hobust.

*

Kui mina kõnelen, vaikivad muusad.

*

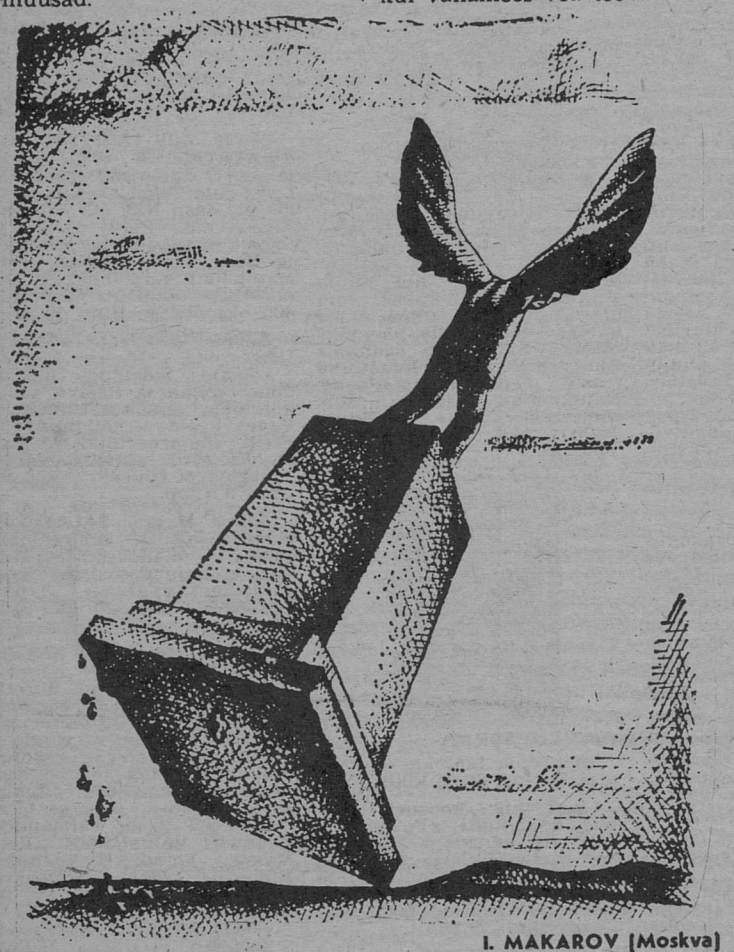
Olla teadlik elevant portselanipoes?

*

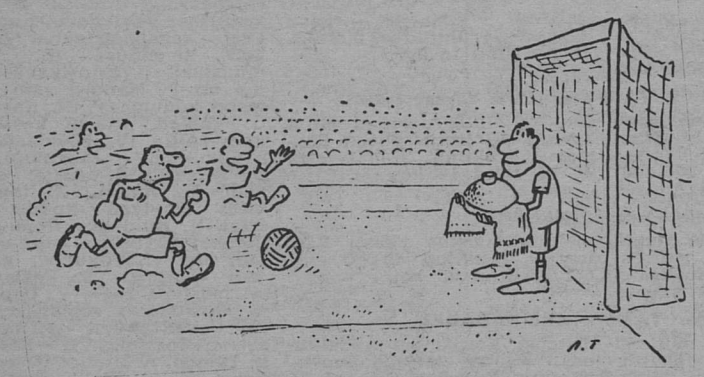
Lehed koltuvad — raamatu sügis.

*

Hallpead austa, kulupead kummarda ja karga kohale, kui vanamees vea teeb!

I. MAKAROV (Moskva)

L. TIŠKOV (Moskva)

VLADISLAV KORŽETS

TÄHELEPANEKUID MORGANI WILLIDE KOHTA

Esimene tähelepanek (Morgani kohta)

«Gute Morgan!» ütleb Willi enesele igal hommikul. «Tõuse nüüd üles, sind ootavad suured teod!» Enamasti on Willil selles osas õigus, sest hommikuti tõusevad Willid ikka üles. Kui muidugi hommik on. Aga Willi ei tõuse.

Willi tähelepanek enese kohta

Willile meeldib kõik, mis willitud.

Willi teine tähelepanek enese kohta

Willile ei meeldi willitud.

Willi kolmas tähelepanek enese kohta

Willile meeldib teha tähelepanekuid.

Willi tähele panek

Willi paneb tähele (i-le) punkti peale ja ongi nali valmis. Siis läheb Willi kuhu tarvis, aga seal ootab juba Harley Davidson, kes ütleb Willile:

Harley Davidsoni tähelepanek

«Willis ikka on midagi,» ütleb Harley Davidson oma hobujõude Willise omadega võrreldes.

Viimane tähelepanek (tähelepanematus)

Ehkki Willit kõik Williks kutsuvad, ei ole Willi tegelik nimi Willi. Ka läti keeles mitte.

A. RASS

VASTUKAJA

Garbovski tuli teatrist koju ülimalt erutatud olekus. Kõri kuivas, pea tuikas. Või veel! Täna oli ta esimest korda mänginud Rigolettot, Ega see ole mõni «Traviata» vana Germont.

Garbovski oli proovide aja viimased kaks kuud halvasti maganud, etenduse päeval kehvasti söönud, aga etendusel ta ennast praktiliselt ei kuulnudki. Partnereid ega etteütlejat samuti mitte. Ent Garbovskile jäi selgesti meelde, et sõnadega oli ta ainult ühes kohas segi läinud. Õieti mitte sõnadega, vaid üheainsa sõnaga, kusjuures juhtunud oli see kõige kõlbmatumas kohas, Hertsogi juures.

Kui häbistatud Gilda tema juurde jooksis ja oma langemise kurba lugu jutustas, oli Garbovski ähmi täis läinud, ning laulnud repliigis «Kuis ainus päev võib muuta terve elu» kõrgel noodil mitte «päev», vaid «pääv» ... Publik poleks nagu märganudki. Igal juhul ei olnud keegi naerma ega läkastama hakanud. Peale koorilauljate ja kulisside taga seisnud näitlejate.

Kõik see lõi Garbovski rööpast välja. Ta püüdis edaspidi dirigenti mitte vaadata, sest midagi head ta sealt enam ei oodanud. Kvartetist jäi Garbovskile mingi hägune kõrvalmaik. Kord tundus talle, et tema venitab, siis jälle vastupidi, et mitte tema ei venita. Nii või teisiti oli neil lõpuks Gildaga kaks neljandikku vahet.

Sellepärast siis oligi Garbovski kohe, kui eesriie viimast korda sulgus, takso võtnud ja viieteistkümne minuti pärast kodus olnud.

«Kas tõesti kukkusin läbi?» mõtles Garbovski pead kraani alla pistes.

Veel viieteistkümne minuti möödudes hakkas teadmatus lausa piinama ja ta otsustas uurida välja kogu tõe muljest, mis ta oli jätnud. Olgu see siis missugune tahes! Järele mõelnud, otsustas ta Samobragini kasuks, kes oli aastates lüüriline tenor ega olnud tänases etenduses tegev. Garbovski helistas.

«Olin kohal, kuulsin, soovin õnne!» ei lasknud Samobragin Garbovskil alustadagi.

«Ei, räägi tõsiselt!»

«Ma rääkingi. Täitsa tõsiselt, suurepärane!»

«Ega ma lõppe alla ei neelanud?»

«Mitte üks raas.»

«Hääl ikka saali jõudis?»

«Mitte ainult et jõudis, vaid lausa kandus!»

«Aga kuidas kujuga oli? Kuju ma ikka lõin?»

«Muidugi lõid! Küüru ja kõnnaku, mõlemad.»

«Aaria jõudis kohale?»

«Ära mitte kahtlegi! Iseäranis «kurtisaanid»...»

«Ülemises registris üle ei pingutanud?»

«Vastupidi!»

«Mis, määrisin?»

«Mitte kopika eestki! Ülemine register on sul raudne!»

«Ole tänatud, anna andeks, et nii hilja tüli tegin. Mul langes lausa kivi südamelt...»

«Ole terve, soovin veel kord õnne...»

Garbovski pani toru ära ja samas meenus talle, et tolle õnnetu «päävа» kohta oli ta unustanud küsidagi. Hulk aega kõhelnud, valis ta uuesti Samobragini numbri. See oli kinni.

Kolmandal katsel kuulis Garbovski lühikeste signaalide vahel selgesti hääli. Ta tahtis toru ära panna, kuid mingi jõud pidas teda tagasi.

Samobragini hääl:

«...otse niiviisi ma talle ütlesingi.»

Ružitski (Hertsog):

«Ta lõi meil ju kõik ansamblid segamini!»

Samobragin:

«Ära parem räägi! Tüüpiline andetus! Räägitakse, et tal on kaasasündinud arütmia. Hingamine läks ehmatusest sassi, kuju loomine läks hoopis meelest ära. Ühesõnaga, täiesti perspektiivitu tüüp! Tuleta meelde, mismoodi ta aariat pudistas! Vaene Verdi! Nii ma talle ütlesingi! Otse näkku!»

Ružitski:

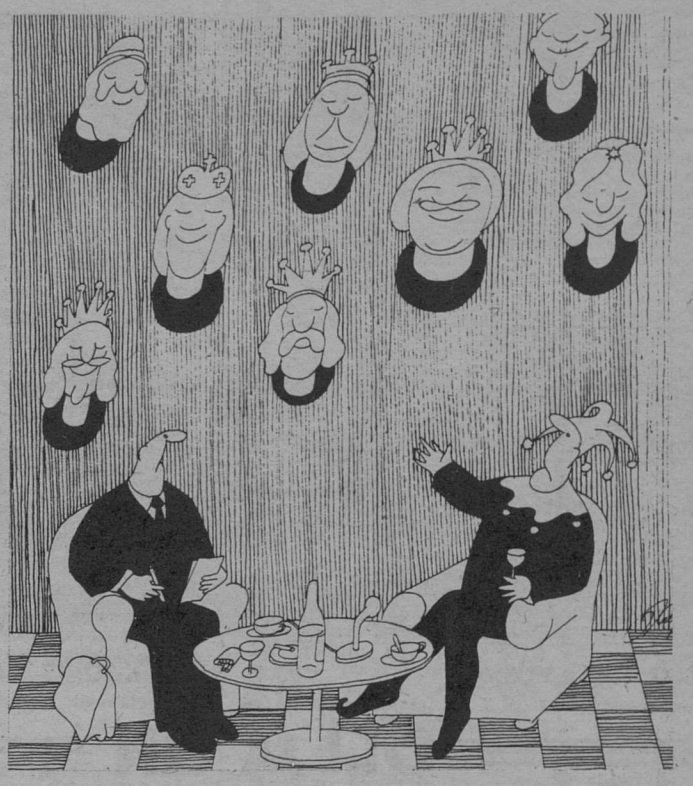
«Mis sa ta ülemistest nootidest arvad?»

Samobragin:

«Puised. Ma ütlesin talle kõik otse välja. Kõik näkku...»

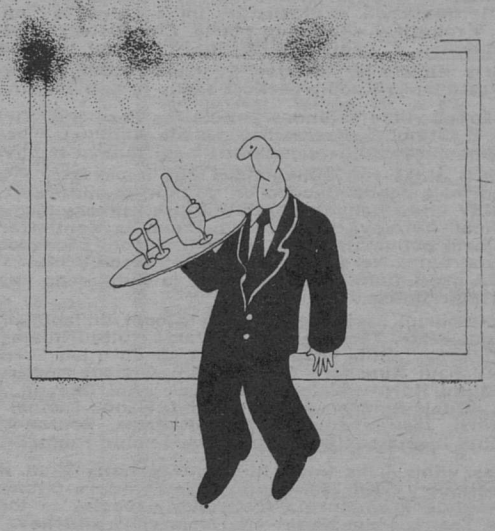
Garbovski vajutas hargile ja ohkas kergendatult:

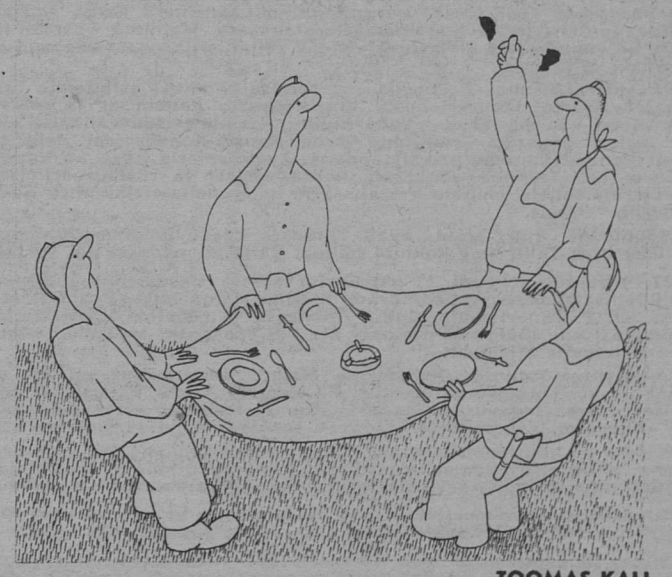
«Jumal tänatud, paistab, et ei rääkinud minust. Mulle ei öelnud Samobragin mitte midagi niisugust. Ei näkku, ei torusse...»

«Te küsite, mida ma arvan praegusaja noortest satiirikutest? Mina ei oska midagi arvata, ainult mulle tuleb meelde, et kui mina noor olin, siis need seal naersid ennast surnuks.»

TOOMAS KALL

TOOMAS KALL

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA E. TINN
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: J. ALLIK, V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, J. KANGILASKI, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, E. REKKOR, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, Ü. TUULIK, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetus: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toimetaja asetäitja — 449-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Сирп я вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, ул. Пикк, 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-06835 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 56 000. Tell. nr. 3248

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10